

Hjemløse veteraners Identitetskonstruktioner

En kvalitativ undersøgelse i et brugerperspektiv

Speciale, Kandidatuddannelsen i socialt arbejde, Aalborg universitet
Marie Kirstine Vestergaard Nielsen
201.023 anslag
Vejleder: Dorte Caswell

Indhold

ABSTRACT	4
INDLEDNING	6
PROBLEMFORMULERING	8
IDENTITETSKONSTRUKTIONER OG DEN METATEORETISKE RAMME	9
VIDEN OM FELTEN	11
FORSKNINGSDESIGN	14
METODISK TILGANG	15
DET EMPIRISKE FELT	19
INTERVIEWS	22
INTERVIEWGUIDE	24
INFORMANTER	25
JOHNNIE	25
JIM	26
KLAUS	26
MIKKEL	27
MICK	27
LENNIE	28
TRANSSKRIBERING AF INTERVIEWENE	29
TEORETISK RAMME	30
IDENTITET	30
JENKINS IDENTITETSTEORI	31
HVILKEN BETYDNING HAR DEN TIDLIGERE MILITÆRE ANSÆTTELSE FOR IDENTITET?	33
BATTLEMIND	38
SOLDAT I FORSVARET	40
STIGMA	43
GOFFMANS ROLLETEORI	46
ANALYSESTRATEGI	47
VALIDITET	48

ANALYSE	48
AT VÆRE KOMPETENT KRIGER	48
DEN DYGTIGE SOLDAT	49
FAGLIGE KOMPETENCER	55
DEN MILITÆRE FAMILIE	58
SAMMENFATNING	63
AT VÆRE INKOMPETENT CIVIL	64
SVÆRT AT BEDE OM HJÆLP	65
<i>VETERANFAMILIEN</i>	69
FORTRYDER IKKE ANSÆTTELSEN I FORSVARET	76
AFSTANDSTAGEN FRA HJEMLØSHEDEN	78
BATTLEMIND I DET CIVILE LIV	83
SAMMENFATNING	88
KONKLUSION	91
PERSPEKTIVERING	93
REFLEKSIVE OVERVEJELSER OVER UNDERSØGELSENS FUND	94
LITTERATUR	95
BILAG 1: INTERVIEWGUIDE	101

Abstract

This master thesis takes its departure in a user perspective, in order to examine how homeless veterans in Denmark see themselves.

There is in Denmark a significant willingness to support wounded veterans. However, there is not much knowledge about best ways to approach the target group, homeless veterans, from the field of social work. This thesis has its main focus on identity, based on the experience that homeless veterans' construction of identities are formed by their former employment as soldiers in the Danish Defence, as well as their participation in international missions.

The thesis' focus on identity is based on a social constructionist position, that takes its departure in Berger and Luckmann's theory of the social construction of reality. Following, the identity constructions of homeless veterans are examined and understood by drawing on an interactionalist conceptual framework.

The thesis consists of a qualitative, ethnographically inspired study in which 6 homeless veterans have been interviewed.

In order to understand the identity constructions of the homeless veterans, the analysis makes use of Richard Jenkins sociological theory on social identity. Furthermore, exiting literature and normative structural theories have been used to examine, how their former military employment as soldier is made relevant, in the homeless veterans constructions of identities. The stories told about homelessness have been analysed, by drawing on Erving Goffman's role and stigma theories.

The analysis is structured around two understandings of identity, which were explicit standing out in the empirical material. The first identity position, is the importance of the former employment in the Danish Defence, 'Being a Competent Warrior'. The second identity position takes its departure in the present situation of the veterans as homeless, 'Being an Incompetent Civilian'

The study points out how the homeless veterans' constructions of identities are to a large degree formed by their previous employments in the Danish Defence, while they distance themselves from their present situation of homelessness. This becomes important, because the homeless veterans find it difficult to seek and ask for help. Furthermore, they may end up in isolation as they have an sense of not being understood by civilians.

The study concludes that the homeless veterans own identity construction of being a competent soldier becomes a challenge for their civilian life. Holding on to an identity construction, which makes sense during employment in the Danish Defence and during international missions. But is not equally meaningful in a civilian Danish context and creates complex problems for the homeless veterans.

Consequently, the thesis claims that social workers must take the identity constructions of the homeless veterans into account, in order to support the target group. Finally, the thesis suggests further research into the approaches of other organizations, which provide help for veterans.

Indledning

Den danske regering udformede i oktober 2010 en veteran politik med 19 initiativer. Én af disse initiativer er, at Forsvarets Veterancenter skulle oprettes, således at veteraner og deres pårørende kan få støtte og anerkendelse i en koordineret indsats (Regeringen 2010: 24).

Dermed ligger en politisk beslutning om, at der er en velvilje til at hjælpe denne målgruppe, fordi de har deltaget i krig og har en veteranbaggrund. Denne velvilje har dog været fremherskende længe, også før 2010 med udformningen af en egentlig veteranpolitik i Danmark.

Det 20 århundredes samfundssyn på sociale afvigere, var grundlæggende påvirket af periodens krige. Der kom soldater hjem fra krigene og var skadet fysisk eller psykisk, hvilket satte rehabiliteringstanken i gang:

"Tiden efter 1 verdenskrig betragtes som en periode, hvor en egentlig rehabilitering opstår. En af grundene var, at de mange invalide soldater, der vendte hjem fra Europas skyttegrave, repræsenterede en særlig udfordring for samfundet, både medicinsk og socialt." (Eplov 2010: 21). Der kan peges på at når disse soldater havde ofret deres førlighed i krig, var det samfundets forpligtigelse at hjælpe dem. Der var moralske vurderinger om, at når soldaterne havde kæmpet i nationens tjeneste, måtte kompenserende ydelser forstås som selvfølgelige og nødvendige (Høgsbro et al 2013: 19).

I Danmark har vi 33.046 veteraner¹. Undersøgelser viser, at langt størstedelen af de danske veteraner kommer beriget hjem, efter at have deltaget i international mission. Dog er der en procentdel, som oplever vanskeligheder, enten ved hjemkomst eller senere i livet, som følge af, at have deltaget i krig (Videnscentret 2013: 27-29). Nogle af de veteraner, der oplever vanskeligheder kan havne i hjemløshed. Der er i en dansk kontekst ikke forsket i fænomenet, 'hjemløse veteraner', men Forsvarets Veterancenter møder målgruppen i deres sociale arbejde.

¹ Tallet er opgjort af Forsvarets personalestyrelse, juni 2015.

Med en veteranpolitik og etableringen af et veterancenter, er der i Danmark velvilje til, at støtte og anerkende danske veteraner og dermed også hjemløse veteraner, men "hvordan" er ikke udfoldet.

Jeg er ansat i Forsvarets veterancenter, som faglig konsulent og varetager opgaver med, at videreudvikle det sociale arbejde, der udføres med de hjemløse og svært kontaktbare veteraner. Erfaringer fra praksis i Forsvarets veterancenter viser, at nogle i målgruppen ikke benytter de hjemløseinstanser, der er i samfundet, men søger et veteranfællesskab, eller opholder sig hos familie og bekendte. Jeg har i efteråret 2014 udarbejdet et minifeltstudie på Veteranhjem København², hvor der blev observeret og udledt at veteranerne, som bruger dette sted, søger et særligt fællesskab med hinanden. Der kan peges på, at egen identitetsforståelse, kan have betydning i forhold til, hvordan det sociale arbejde, der sættes ind overfor hjemløse veteraner, skal udformes.

Minifeltstudiet pegede på at, hjemløse veteraners identitetsforståelser er præget af deres tidligere ansættelse, som soldat i Forsvaret og at der hos målgruppen er en distancering til 'hjemløse-identiteten'. Erving Goffman hævder at, mennesket kan have en tendens til at idealisere sine optrædener i socialiseringsprocessen: *"I de fleste samfund forekommer der et betydeligt eller alment stratifikationssystem, og i de mest stratificerede samfund bliver de højere lag i et vist omfang idealiseret, og de lavere placerede stræber til en vis grad efter at bevæge sig højere op."*

(Goffman 2014: 82). Goffman hævder endvidere, at der skal kunne mestres fremførelse af passende optrædener, i fald der skal ske en mobilitet opad.

At være hjemløs er i en dansk kontekst lavt placeret i stratifikationssystemet, hvorfor der kan søges mod et højere lag, nemlig at være veteran, som er mere værdifyldt og højere placeret med samfundsmæssige moralske vurderinger at denne målgruppe har kæmpet i nationens tjeneste og dermed er værdig til at modtage støtte og anerkendelse.

Den identitet soldaterne opbygger under deres ansættelse i Forsvaret, kan dermed have betydning, i forhold, til deres hjemkomst og liv i det civile samfund.

² Veteranhjem København er et samlingssted for veteraner drevet af fonden, Danske veteranhjem. Der er 5 værelser med plads til overnatning.

Bliver den militære identitet den herskende i de hjemløse veteraners egen identitetsopfattelse, og en del af årsagsforklaringen på, hvorfor der tages afstand fra "hjemløse-identiteten"? Kan de hjemløse veteraners egen identitetsforståelse blive et problem i forhold til hjælpesystemet?

For at kunne støtte hjemløse veteraner, må det sociale arbejdes felt forstå de problemstillinger målgruppen har.

Dette speciale vil være en kvalitativ undersøgelse i et brugerperspektiv, hvor fokus vil ligge på danske hjemløse veteraners forståelse af egen sociale identitet.

Problemformulering

I et brugerperspektiv vil jeg stille skarp på danske hjemløse veteraners identitetsforståelser.

Hvilke identitetskonstruktioner har hjemløse veteraner og hvad lægger de vægt på?

Dette vil være en kvalitativ undersøgelse, som ikke undersøger alle hjemløse veteraners identitetskonstruktioner, men der vil være udvalgt nogle. Hvordan og hvorfor disse er udvalgt, vil jeg uddybe i metodeafsnittet.

Identitetskonstruktioner defineres i denne undersøgelse ud fra den metateoretiske position, der er socialkonstruktivistisk, med et afsæt i Berger og Luckmanns syn på den samfundsskabte virkelighed. Dette uddybes i nedenstående afsnit, 'Identitetskonstruktioner og den metateoretiske ramme'.

Den begrebslige definition af hjemløse veteraner, vil i denne undersøgelse være sammensat af Regeringens definition på en veteran, samt af SFI's definition af hjemløshed i deres Hjemløsekortlægning 2015.

Veteran defineres af Regeringen i veteranpolitikken 2010: *"Ved en veteran forstås en person, der, som enkeltperson eller i en enhed, har været udsendt i mindst én*

international operation. Personen kan fortsat være ansat i forsvaret eller anden myndighed, men kan også være overgået til det civile uddannelsessystem, arbejdsmarked eller andet.” (Regeringen 2010: 5).

Den definition af hjemløshed, der ligger til grund for SFI's kortlægning af hjemløshed 2015 er: *”Som hjemløs regnes personer, som ikke disponerer over egen (ejet eller lejet) bolig eller værelse, men som er henvist til midlertidige boalternativer, eller som bor midlertidigt og uden kontrakt hos familie, venner eller bekendte. Som hjemløs regnes også personer uden et opholdssted den kommende nat” (Benjaminsen et al 2015: 17).*

I en dansk kontekst er hjemløshedsproblematikken ikke alene sat op på boligmangel. Årsagsforklaringerne til Hjemløshed er en blanding af faktorer på forskellige niveauer. Det er både strukturelle forhold, som eksklusion fra arbejdsmarkedet og boligmarkedet, samt individnære sårbarhedsfaktorer og/eller misbrug. (Benjaminsen et al. 2011: 11).

Med de to ovenstående begrebsdefinitioner kan der sammenfattes en definitionen på en hjemløs veteran lydende således:

En person, der har været udsendt til international operation, og som er havnet i en situation, med boligmangel, grundet strukturelle forhold, og/eller individnære sårbarhedsfaktorer.

Identitetskonstruktioner og den Metateoretiske ramme

Med et fokus på, hvordan individer konstruerer identitet i interaktion, har denne undersøgelse en socialkonstruktivistisk position, med afsæt i Berger og Luckmanns syn på den samfundsskabte virkelighed. Både i mine egne forforståelser af, hvordan hjemløse veteraner ser og fremstiller egen identitet, samt i det empiriske materiale, der danner rammen i denne undersøgelse findes, at de hjemløse veteraners identitetsforståelser, er præget af deres tidligere militære ansættelse.

De hjemløse veteraners identitetsforståelser vil ses, med udgangspunkt i Berger og Luckmanns ontologiske konstruktivisme, hvor: *”samfundet både er et*

menneskeligt produkt bygget op gennem aktiviteter, der udtrykker subjektiv betydning, og samtidig udgør en objektiv realitet.” (Bransholm 2012: 195).

Verden anskues på den måde, at mennesker skaber samfundet gennem deres handlinger, der er funderet i nogle vaner eller en verdensforståelse, som er med til at reducere kompleksiteten i hverdagen. Vanerne bliver eksternaliseret gennem menneskelige interaktioner i hverdagen, hvor de forhandles og nogle bliver ”den normale” måde at tænke og handle på. Der sker en *institutionalisering* af de vaner, måder at tænke på og måder at handle på, der fremstår som normale og dette kommer til at udgøre en objektive virkelighed (Berger og Luckmann 2002: 71-74).

Mennesket er ifølge Berger og Luckmann et socialt produkt. Efter at have skabt samfundets institutioner, internaliserer mennesket dem. Internaliseringen sker gennem socialisering, der er en aktiv proces: *”Især i det senmoderne samfund, hvor mange menneskers adgang til viden er vokset eksplosivt, møder det enkelte menneske modstridende opfattelser i deres interaktion og må til en vis grad selv forholde sig til de diskurser, der står til deres rådighed.”* (Bransholm 2012: 197).

Selv om mennesket konstruerer den sociale virkelighed, kan den ikke konstrueres som det enkelte menneske ønsker det. De (menneskeskabte) institutioner i samfundet, står som objektive strukturer, hvilket den enkelte og sociale grupper må forholde sig til. Institutionerne er dog aldrig færdigskabte, men er i konstant konstruktion.

Når identitetskonstruktioner, ud fra denne position skal defineres, er det med et afsæt i, at ligeså vel som samfundet konstrueres i mellemmenneskelig interaktion, gør dette sig også gældende for identitetsforståelser og opfattelser. I interaktion med andre konstruerer individet egen identitet, samt vurderer andres identitet. De vaner og måder at tænke og handle på, der *institutionaliseres* bliver også en væsentlig del, af den måde, hvorpå mennesket ser egen og andres identitet. I socialiseringen skaber mennesket sin egen identitetsforståelse og opfattelse, ud fra de diskurser, der står til rådighed, samt ud fra de *institutionaliseringer*, der er fremherskende i de kontekster, den enkelte bevæger sig i. Identitet er dermed både det individuelle, det kollektive og den måde hvor

mennesket anskuer verdenen på. Dette vil uddybes nærmere i afsnittet om den teoretiske ramme, og foldes ud med Jenkins teori om social identitet.

Berger og Luckmann redegør, med inspiration fra Marx' begreb om overbygningen for det, de kalder "symbolske universer", hvilket er: *"Abstrakte teoretiske tanke-systemer, som udtrykker et samfunds eller en samfundsgruppes mest generelle refleksioner over mennesket, samfundet og virkeligheden i det hele taget.... Symbolske universer har ofte den funktion at legitimere de sociale aktiviteter, de udspringer af, og den samfundsordning, disse aktiviteter indgår i"* (Collin 2012: 345-346). De symbolske universer, er dermed med til at konstruere identitetsforståelse, da mennesket indgår i forskellige kontekster og har behov for at legitimere de sociale aktiviteter, og den samfundsordning, de indgår i.

De hjemløse veteraners egne identitetsforståelser vil i denne undersøgelse kigges på som konstruktioner, der laves ud fra de generelle refleksioner mennesket laver af samfundet, mennesket og virkeligheden.

Viden om felten

I USA er der store problemer i forhold til andelen af krigsveteraner, der ender i hjemløshed. I en tælling af hjemløse foretaget i januar 2012 fremgår det, at der er 633.782 hjemløse personer i USA, hvoraf 62.619 har veteranbaggrund (Smith 2012: 3). Der er i Danmark ikke forsket i hjemløse veteraners problematikker, men målgruppen mødes, i det sociale arbejde, der udføres i Forsvarets veterancenter. SFI har siden 2007 systematisk kortlagt hjemløshed i Danmark, Hvert andet år optæller alle hjemløseinstanser, kommunale, som frivillige, hvor mange hjemløse de er i kontakt med i uge 6. Der har i de tidligere kortlægninger ikke været fokus på, specifikt at tælle hjemløse veteraner, hvilket der har været i den seneste tælling i 2015. Forsvarets Veterancenter har i forbindelse med tællingen været behjælpelig med at oplyse SFI, Forsker Lars Benjaminsen om, hvilke instanser, der kan bidrage til at tælle denne målgruppe. Dette er med baggrund i praksiserfaringer fra Forsvarets veterancenter, som viser, at der er nogle hjemløse veteraner, der ikke benytter de hjemløseinstanser, der er i

Danmark, men mere søger et veteranfællesskab, eller søger en forståelse for deres veteranbaggrund hos de instanser de opsøger. Der er både statslige og frivillige organisationer, som specifikt varetager arbejdet med veteraner i Danmark og disse har i 2015 bidraget til tællingen af hjemløse veteraner. Tal fra SFIs seneste rapport viser at der er 68 hjemløse veteraner i Danmark, hvoraf de 67 er mænd og en er kvinde (Benjaminsen et al. 2015: 152).

Når det empiriske felt i kortlægningen af hjemløse i Danmark, og fra 2015 kortlægningen af hjemløse veteraner, i Danmark er baseret på 'systemets' tælling, kan der stilles spørgsmålstegn ved, hvor nøjagtigt et billede, det giver af antallet af hjemløse veteraner i Danmark. Kan der eventuelt være nogle i målgruppen, som ikke benytter sig af samfundets hjælpeinstanser?

Dorte Caswell og Ida Shultz stiller sig kritisk overfor hjemløseforskningens defineringer, kategoriseringer og optællinger med et empirisk grundlag, der er baseret på en forståelse af hjemløse, ud fra kriteriet 'systemkontakt'. De henviser til, at der i videnskabsteori og metodelære skelnes mellem to former for definitioner: *"...nominelle og operationelle. Nominelle definitioner udstikker det teoretiske begreb (som hjemløshed), hvorimod operationelle definitioner afgrænser empirien og angiver dermed den operation, man foretager, når man skal måle det nominelle begreb (...)* De to definitioner vil i sagens natur aldrig være ens eller fuldstændig overlappende, da det praktisk vil være umuligt at omfatte alle hjemløse i en undersøgelse om hjemløshed" (Caswell et al. 2001: 46). Der er med SFI seneste kortlægning af hjemløshed, gjort et forsøg på at fastlægge et omfang af problemet med hjemløse veteraners størrelse, ud fra den operationelle variable, at målgruppen har systemkontakt.

I USA er der lavet undersøgelser, som viser, at det sociale arbejde med hjemløse veteraner kræver andre metoder end arbejdet med andre hjemløse. En undersøgelse omkring hjemløse veteraners sundhedstilstand og brug af sundhedsydelse peger på, at målgruppen har større behov for medicin og psykiatrisk behandling end andre hjemløse (O'Toole et al 2003: 932-933).

I den seneste kortlægning af hjemløshed i Danmark, hvor de hjemløse veteraner er talt, peges der på at de hjemløse veteraner i mere udbredt grad end øvrige hjemløse har problematikker i forhold til både fysisk og psykisk sygdom, samt

misbrug (Benjaminsen et al. 2015: 154). Dette betyder at der, ligesom i USA, kan konkluderes, at hjemløse veteraner i Danmark også har større behov for psykiatrisk behandling end andre hjemløse. I SFI's kortlægning viser tallene at de hjemløse veteraner, i højere grad, end øvrige hjemløse er i psykiatrisk behandling (Benjaminsen et al. 2015: 155).

I en anden amerikansk undersøgelse omkring hjemløse veteraners brug af sociale og sundhedstilbud i USA, beskriver de hjemløse veteraner disse tilbud som værende 'ufølsomme'. Der efterspørges en hensynstagen til den enkeltes værdighed, samtidig med at tilbuddene opleves som præget af umenneskelige regulativer, diskrimination og utilstrækkelige service (Applewhite, S, L 1997:25). Er det en særlig problematik for veteraner? Eller vil andre udsatte have samme oplevelse? De undersøgelser, der henvises til her er kvantitative og beskriver ikke årsagsforklaringen til, hvorfor de hjemløse veteraner har større behov for medicinsk og psykiatrisk behandlinger, eller hvorfor de hjemløse veteraner beskriver de eksisterende hjælpesystemer, som værende 'ufølsomme'.

I en dansk undersøgelse af psykisk skadede veteraners møde med jobcentret, udformet af veterancentret giver veteranerne udtryk for, hvad de mener, er det særlige ved at være veteran i mødet med jobcentret. De ligger vægt på den kultur, de bringer med sig fra Forsvaret, samt de oplevelser de bringer med fra deres udsendelse. De efterlyser at medarbejderen i jobcentret har et kendskab til dette (Veterancentret 2013: 23). Hos veteranerne efterspørges altså en særlig viden fra de socialarbejdere de møder, der tager afsæt i, hvad det betyder at have været udsendt som soldat. Der kan formodes at de psykisk skadede veteraners egne identitetsopfattelser har betydning for denne forventning til hjælpesystemets medarbejdere.

Paul Higate har lavet en undersøgelse af britiske hjemløse veteraner, hvori han peger på, at soldaterne under deres ansættelse i Forsvaret opbygger en stærk selv identitet, som er præget af det militære miljø (Higate 97: 110), hvilket har betydning for deres senere liv. Under ansættelse har soldaterne et stærkt tilhørsforhold, som skaber deres identitet og det kan være svært at erstatte i det civile liv.

Litteraturen omkring veteraner og deres brug af sociale tilbud peger på, at det kan være vigtigt for de sociale tilbud, der varetager arbejdet med hjemløse veteraner, at have en opmærksomhed på, at veteraner qua deres tidligere oplevelser, kan have særlige udfordringer, der skal tilgodeses i det sociale arbejde. Veteranernes tidligere oplevelser kan dermed have betydning for deres egen identitetsforståelse, og dermed for, hvordan de mødes i det sociale arbejdes felt.

Dette speciale ønsker at undersøge hjemløse veteraners identitetsforståelser i en dansk kontekst. Dette vil, som nævnt gøres med afsæt i et socialkonstruktivistisk perspektiv med udgangspunkt i Berger og Luckmanns samfundsskabte virkelighed.

Forskningsdesign

Tilegnelsen af viden om de hjemløse veteraners identitetskonstruktioner er gået til med inspiration fra den etnografiske tilgang. Jeg har udført etnografiske interviews med 6 hjemløse veteraner. Et egentligt feltarbejde, med deltagende observation, hvor der undersøges hvordan kulturelle betydninger skabes i interaktion blandt målgruppen, er i denne kontekst ikke lavet. Undersøgelsens informanter kender ikke nødvendigvis hinanden og har ikke samme opholdssteder. Jeg har til gengæld lavet feltnoter ud fra en form for deltagende observation i interviewsituationen, hvilket uddybes senere i afsnittet: 'Metodisk tilgang'.

I minifeltstudiet, der blev udformet i efteråret 2014, lavede jeg deltagende observation i fællestuen på Veteranhjem København, og fik en fornemmelse af nogle af de kulturelle betydninger, der var i de hjemløse veteraners hverdagsliv, som er brugere af dette sted. Der blev erfaret, at de hjemløse veteraner der, søger sammen i et særligt veteranfællesskab. Veteranerne havde forestillinger om, at civile ikke forstår deres problematikker og ikke kan begribe deres livsverden. Goffman peger på, at mennesker, der har et bestemt stigma gennemgår nogle faser i udviklingen af deres egen selvopfattelse og at de på et

tidspunkt vil møde andre med samme stigma. Der kan være med en vis ambivalens i, hvordan den stigmatiserede føler tilknytning til andre i samme kategori (Goffman 2014a: 75-79). Der kan ud fra denne teori være forskel på, hvorvidt hjemløse veteraner søger sammen i veteranfællesskaber, ud fra en ambivalens omkring, hvorvidt de føler tilknytning i den stigmatiserende kategori, der hedder 'hjemløse veteraner' eller ej. Informanterne til denne undersøgelse er valgt ud fra en spredningsintensiv, om at undersøge målgruppens lighedspunkter, i forhold til, identitetskonstruktioner, trods at de bevæger sig i forskellige kontekster. Der er en nysgerrighed på, hvorvidt de kulturelle betydninger omkring veteranfællesskabet også gør sig gældende for hjemløse veteraner, som ikke benytter sig af tilbuddet på Veteranhjem København. Dette vil dog ikke være en komparativ undersøgelse, med hensigt at undersøge forskellige kulturelle betydninger blandt hjemløse veteraner, der bevæger sig i forskellige kontekster.

Metodisk tilgang

Jeg har udarbejdet et litteratur review, der omhandler psykisk sårede veteraner og deres sociale problematikker. Dette er gjort, som et forsøg på at få en større indsigt i målgruppens problemstillinger. Davis skriver om tilegnelse af viden inden feltarbejdet: *"the more general injunctions about intellectual preparation through familiarizing yourself with literature of all sorts about the area clearly holds, as does trying to commence language study prior to entry into the field."* (Davis 2008: 94). Min egen ansættelse i Forsvarets veterancenter og litteratur reviewet giver mig en større indsigt på området, og gør det muligt at kunne begribe de kulturelle betydninger, der er hos de hjemløse veteraner. Forståelser omkring betydningen af den militære ansættelse hos veteranerne, gør min indgang til felten nemmere. Endvidere gør min ansættelse i Forsvarets veterancenter, at veteranerne accepterer mig og har en forventning om, at jeg har forståelse for deres situation, hvorfor de selv inviterer mig tillidsfuldt ind i felten.

En veteran udtaler under interviewet:

Klaus:....Jeg bryder mig ikke rigtig om civile.

Marie: Nej... Er det svært at sidde med mig også?

Klaus: Nej, fordi jeg ved at du kommer dernede fra (Veterancentret), du har et lille indblik i tingene.

Marie: Mmmm, så det gør det lidt ok?

Klaus: Ja. (Uddrag af interview med Klaus 24.04.2015).

Jeg har en bevidsthed om, at jeg får adgang til et unikt empirisk materiale, og at der er en fordel i min ansættelse i Forsvarets veterancenter, som gør at jeg tillidsfuldt bliver inviteret indenfor i felten. Min ansættelse i Forsvarets veterancenter, og dermed en oplevelse hos de hjemløse veteraner om, at jeg har en forståelse for deres situation gør, at min adgang bliver nemmere. Tidligere har jeg bevæget mig i felten, som socialarbejder, hvilket også gør at den måde jeg agerer i felten er tryk for mig og veteranerne. I et af interviewene, som var med en hjemløs veteran, jeg i en kort periode var kontaktperson for, var jeg bevidst om at sidde ved siden af ham, så vi ikke kiggede hinanden i øjnene. Uden øjenkontakten med ham, er det for mig lettere at få ham til at fortælle hans egne erfaringer, der kan belyse hans livsverden. Jeg var altså bevidst om at bruge den tillid, der allerede var mellem den hjemløse veteran og jeg i interviewsituationen. Jeg havde samtidig et fokus omkring ikke at blive objektiveret af både veteranerne og jeg selv som socialarbejder. Erfaringer fra minifeltstudiet, jeg lavede på Veteranhjem København i efteråret 2014, hvor jeg gennemførte et etnografisk interview med en veteran, jeg tidligere havde været kontaktperson for, var at både han og jeg objektiverede mig som socialarbejder. Dette betød at jeg i interviewet ikke fik spurgt yderligere ind til hans fortællinger, da der var en masse indforståethed mellem os omkring hans situation. Jeg har med dette skabt ny metodebevidsthed og har været særlig opmærksom på, at få spurgt yderligere ind til de fortællinger, hvor der har ligget en indforståethed. Et eksempel på dette er i interviewet med Klaus, der i det ovenstående intervieweksempel har forklaret at det er ok at tale med mig, selvom jeg er civil, da jeg kommer fra Veterancentret.

Jeg ved godt, hvad battlemind er som fysiologisk forklaring, men ønsker at få Klaus til at forklare, hvordan han har det og hvordan han opfatter det at være i battlemind³:

"Marie: Det her battlemind, hvordan øh.... Altså jeg prøver.... Nu håber jeg du synes det er ok, jeg ved jo godt hvad det er, men jeg prøver at spørge sådan lidt naivt ind til det, fordi jeg vil rigtig gerne at du forklarer det.

Klaus: Ja.

Marie: Hvad er det for noget?" (Uddrag af interview med Klaus 24.04.2015).

Jeg anerkender at det er vigtigt for Klaus, at jeg har et indblik i tingene, da det dermed gør det nemmere for ham, at tale med mig, hvorfor jeg fortæller ham, at jeg godt ved hvad battlemind er, men jeg spørger alligevel om han vil forklare det nærmere, for at få hans erfaringer frem i det empiriske materiale.

For at kunne begribe de hjemløse veteraners problematikker, og dermed deres identitetskonstruktioner, har jeg tilegnet og tolket de etnografiske interviews i en interaktionistisk begrebsramme, med fokus på de hjemløse veteraners identitetsforståelser. Det betyder jeg efter hvert interview, lavede en form for feltnoter omkring, hvordan den interviewede hjemløse veteran havde ageret og "performat" i interviewsituation, samt hvordan interaktionen var mellem jeg, der interviewede, og den interviewede. Hvad havde betydning i interaktionen, hvordan påvirkede vi hinanden, samt situationen?

De identitetsforståelser, de hjemløse veteraner fremstillede i interviewene bliver set og tolket som et indblik i deres egne identitetskonstruktioner: *"... narratives has effects in social interaction that other modes of communication do not.. Most obviously, individuals and groups construct identities through storytelling."* (Riesmann 2008: 8).

Mit fokus i interviewsituationen lå på de hjemløse veteraners fremstillinger af egen identitetsforståelse og på, hvordan de reagerede og agerede i interaktionen med mig, samt på det, de fortalte. I interviewene bruger de hjemløse veteraner sproget til at sige noget om, hvordan de ser sig selv. Dette er gået til med

³ En uddybende definerings af battlemind findes på side 38.

elementer fra den nysgerrige fænomenologiske tilgang, så deres erfaringsverden kan begribes. Dette uddybes nærmere i nedenstående afsnit: 'Det empiriske felt'. Samtidig har der været en opmærksomhed på, hvordan de hjemløse veteraner fortæller om sig selv og fremstiller egen identitetsforståelse, med et blik fra den socialkonstruktivistiske position.

Det betyder, at det empiriske materiale fra interviewene, ikke primært bliver rene transskriptioner, men også tolkninger af den interaktion som finder sted, såkaldt stille data (Bengtson 2013: 3). Omdrejningspunktet bliver dermed ikke *hvad* den sociale realitet er, men *hvordan* den sociale realitet produceres. I forhold til Berger og Luckmanns metateori, der danner grund for defineringen af identitetskonstruktioner, vil der kigges på, hvilke *institutionaliseringer*, der bliver fortalt af de hjemløse veteraner.

Jeg har overvejet, hvordan jeg kan møde felten i forhold til nærhed/distance. Qua min egen ansættelse i Forsvarets Veterancenter, har jeg en allerede indoptaget forforståelse og formodning om kendskab til de hjemløse veteranernes identitetsforståelser. Jeg er ind imellem i direkte kontakt med målgruppen, samt er i sparring med mine kollegaer, der arbejder i praksis, hvilket har farvet min opfattelse af den militære ansættelses betydning for målgruppens identitetskonstruktioner. En af begrænsninger i at undersøge en hjemmevant kultur er: *"Det er et problem at man bare er i stand til å anlegge et frøperspektiv på forholdene, nedefra og nærsynt fra der man står"* (Ry Nielsen et al 1993: 26). Jeg er allerede meget optaget af, betydningen af den militære kultur for veteranernes identitetsdannelse/konstruktion og har derfor en bevidsthed om, at jeg kan være medkonstruerende for den enkeltes fremstillingen af egen sociale identitetsforståelse og skal være bevidst om ikke at anlægge dette frøperspektiv.

Fordele ved at undersøge en allerede kendt kultur er, at der er en forståelse for hverdagssproget: *"Som medlem (....) behøver man etter en tid ikke noe språkkurs. Man kan språket, som i denne sammenheng både er kulturbærer og kulturskaper"* (Ry Nielsen et al 1993: 23). Min rolle, som ansat i Forsvarets Veterancenter, kan dermed være en fordel, da jeg allerede er bekendt med dele af sproget i de hjemløse veteraners kultur. En fejlkilde i undersøgelser kan være

hjemmeblindhed, hvilket er et problem der kan opstå, når interview og tolkning af interview, finder sted i et samfund/en kultur, som forskeren har førstehåndskendskab til (Erikson 2005: 75). Jeg er kulturbærer og -skaber, i det sociale arbejde med de hjemløse veteraner, men er ikke selv veteran og er derfor ikke fuldbyrdet medlem i veterankulturen, hvilket ikke skaber en komplet hjemmeblindhed. Jeg har en bevidsthed om, at jeg skal anstrenge mig for, at være åben for andre vinkler at spørge ind til, og se på de hjemløse veteraners sociale identiteter, end ud fra forforståelsen om den militære kulturs betydning. Jeg vil spørge yderligere ind til de svar, der gives af de hjemløse veteraner, selvom der kan være en indforståethed mellem den enkelte og jeg i forhold til konstruktionen af hans sociale identitetsforståelse.

Det empiriske felt

Dette er ikke en repræsentativ undersøgelse, der giver klarhed over alle hjemløse veteraners identitetsforståelser. Det havde ikke været muligt at lave en så dybdeborende undersøgelse omkring de hjemløse veteraners problemer, set gennem deres egen identitetskonstruktioner i en kvantitativ undersøgelse. Når genstandsfeltet for undersøgelsen er identitetskonstruktioner, ser jeg det vigtigt at møde de hjemløse veteraner og få deres egne erfaringer frem fra deres livsverden, hvorfor den kvalitative metode er valgt.

Repræsentativ viden om hjemløse veteraner har begrænsninger, hvilket nedenstående viser. Det ville have været vanskeligt at lave en kvantitativ undersøgelse, da svarprocenten sikkert ville have været lav, eller ville have krævet meget mere tid.

Der har, som nævnt, været en spredningsintention, i forhold, til at vælge informanter, der bevæger sig i forskellige kontekster, for at kunne se om der alligevel er fælles forståelser og kulturelle betydninger hos de udvalgte informanter, trods deres forskelligheder. I forhold til spredningsintentionen er der taget udgangspunkt i Anton Kuzel samplingsstrategi; *confirming/disconfirming*, hvilket betyder, at der er en spredningsintention, således at empirien kan understøtte eller udfordre forskerens forståelse af det fænomen, der undersøges og teste variationer (kuzel 1999: 41). Når

confirming/disconfirming vælges som samplingsstrategi i denne undersøgelse, er det for at udfordre egne forforståelser af den militære ansættelses betydning for de hjemløse veteraner. Spredningen i udvælgelsen af informanter, der bevæger sig i forskellige kontekster, giver endvidere mulighed for at teste hvorvidt der er en variation af betydningen, omkring den militære ansættelses betydning for de hjemløse veteraner.

At få aftale omkring interviewene, og at gennemføre interviewene med de udvalgte informanter var vanskeligt og tog længere tid end forventet. Der er valgt en målgruppe, som har forskellige sociale udfordringer, hvorfor deres vilkår også er forskellige.

En af veteranerne har svært ved kontakt med andre og lever isoleret på en udslusningsbolig, hvorfor der ikke på forhånd kunne laves aftale med ham. Hans kontaktperson havde talt med ham om, at jeg ville komme med en dag, hvilket han havde indvilget i. Hans kontaktperson har ikke faste aftaler med ham, da han har givet udtryk for, at det ikke er muligt for ham, at overholde disse. Veteranen har bedt kontaktpersonen om blot at dukke op en gang imellem og så kan de tale sammen, hvis han er i humør til det. Jeg var med kontaktpersonen ude forbi veteranen af flere omgange, og tredje gang vi var der, lykkedes det at træffe veteranen. Vi blev dog ikke inviteret indenfor, så interviewet blev foretaget på parkeringspladsen foran hans udslusningsbolig.

En anden veteran havde jeg lavet en aftale med på telefonen to dage før jeg skulle komme. Da han er misbrugende og hans livsvilkår gør det vanskeligt for ham, at overholde aftaler, ringede jeg til ham to timer før jeg skulle komme. Han tog ikke telefonen, så jeg kontaktede personalet i det socialpsykiatriske bofællesskab, hvor han bor. Personalet fik kontakt med ham og han fortalte dem, at han ikke havde tid til at jeg kom, da han skulle på misbrugscentret samme dag.

Efterfølgende forsøgte jeg forgæves at få telefonisk kontakt med veteranen. Jeg fik lavet en aftale med hans kontaktperson om, at jeg skulle deltage på et tidspunkt, hvor de alligevel skulle mødes, da det ville give en større chance for at få mødt ham. Veteranen ville gerne, at jeg mødte ham og hans kontaktperson på Hvidovre hospital, hvor han skulle til undersøgelse, da han har hepatitis.

Interviewet blev gennemført i en sofagrube på en af gangene på Hvidovre hospital.

Som ovenstående fortællinger viser, har adgangen til interviewene været svær og jeg har måttet indgå i de givne betingelser, der har været for de enkelte interviews. Kun tre interviews er lavet i et rum, hvor der var lukket dør, et interview på Veteranhjem København i et mødelokale, samt to interviews på KFUM, også i et mødelokale. Der var tre interviews på KFUM, men den sidste veteran valgte at interviewet med ham skulle foregå i et fælleskøkken, hvor der kom en enkelt anden veteran forbi under interviewet.

Min egen rolle har, som nævnt tidligere, båret præg af at interviewene vil tilegnes og tolkes i en interaktionistisk begrebsramme. Dog har jeg en interesse i at gøre et forsøg på, at forstå den enkelte veterans livsverden og hans erfaringer i forhold til egen identitet, for at kunne tolke disse i den interaktionistiske begrebsramme. Derfor har jeg mødt informanterne med elementer fra en nysgerrig fænomenologisk tilgang, med fokus på første-persons perspektivet, som er: "*... en interesse for at studere mennesker og deres sociale samhandlen i hverdagen*" (Juul 2012: 91). Det er altså de hjemløse veteraners livsverden, der er i fokus for undersøgelsens genstandsfelt, hvorfor det nysgerrige fænomenologiske perspektiv vælges som indgang til informanterne. Fænomenet, identitetsforståelser hos de hjemløse veteraner, er blevet opfattet: "*... som noget, der er genstand for vores sanser og sanseerfaringer, de er fremtrædelser for os*" (Berg-Sørensen 2012: 234). Det betyder at der engageret er blevet lyttet til deres forestillingsverden, for at aktivere de depoter af erfaringer hos dem, der kan belyse, hvordan deres oplevelser af egen livsverden ser ud. Som Søren Juul hævder: "*Vi kan aldrig fuldkommen træde ud af den verden, vi selv tilhører, og opnå en autentisk forståelse af... (informanternes)... forestillingsverden, det vil sige en forståelse, der i et og alt svarer til den forståelse... (informanterne)... har af sig selv og det liv, de lever*" (Juul 2012: 75). Jeg har en bevidsthed om dette og derfor er der gjort en indsats for at have en åben indstilling til de hjemløse veteraners oplevelsesverden. Når der er valgt at informanterne ikke mødes fuldstændig med det åbne fænomenologiske blik, men blot med elementer derfra, er det med

baggrund i, at jeg vil kigge på identitetskonstruktioner og egen fremstilling af identitet, med et bestemt blik, i den interaktionistiske begrebsramme. Det betyder, at undersøgelsens positionering ligger i det socialkonstruktivistiske perspektiv, men de hjemløse veteraners fortællinger i interviewet er indsamlet med det væsentlige element fra den nysgerrig fænomenologisk tilgang, hvor der er fokus på at sanse deres erfaringsverden.

Interviews

For at undersøge de hjemløse veteraners identitetskonstruktioner, har jeg som nævnt, lavet etnografiske interviews med 6 hjemløse veteraner.

Interviewene er, delvist tilegnet i en interaktionistisk begrebsramme, med fokus på de hjemløse veteraners sociale identiteter. Det betyder, at interviewene ikke kun vil handle om holdninger, erfaringer og handlinger, men vende sig i en Goffmansk optik mod at: *"Interviewpersonernes fortællinger ses som et forsøg på at forhandle en så fornuftig og (i den aktuelle kontekst) meningsgivende social identitet som muligt."* (Järvinen 2005: 30). Det vil sige med et fokus på, at identitetsfortællingerne produceres i interaktion og er kontekstafhængige (Riesmann 2008: 106) og at fortællingerne ses som interviewpersonens instrument, for at konstruere virkeligheden og dermed egen social identitet (Bruner 1991: 7).

Interviewene blev gået til som en "venskabelig samtale", da der ifølge Spradley er mange lighedspunkter i det etnografiske interview og den venskabelige samtale (Spradley 1979: 58). Dog er der en forskel, da jeg gennem litteratur reviewet og egen ansættelse i Forsvarets veterancenter, har en forforståelse omkring den militære ansættelses betydning for veteranernes identitetskonstruktioner, som jeg gerne ville have uddybet i interviewene. *"People engaging in friendly conversations, dont have an agenda to cover, at least not an explicit one."* (Spradley 1997: 56). Jeg sætter med interviewguiden dagsordenen for nogle særlige temaer, og fremhæver dermed bestemte emner jeg gerne vil have svar på til brug for undersøgelsens genstandsfelt. I disse samtaler havde jeg derfor en, på forhånd fastlagt agenda, som handlede om de hjemløse veteraners

identitetskonstruktioner, der blev tydeliggjort for veteranerne allerede i indledningen af interviewet:

"Marie: Jeg kunne tænke mig at spørge dig, sådan lidt om to ting, eller der er to temaer i det. Dels så er der noget omkring, da du var ansat i Forsvaret, hvordan så du dig selv der, hvordan havde du det, da du var ansat der. Og så nu, hvordan ser det så ud for dig nu, hvordan har du det nu og sådan. Men lad os prøve at starte: Hvor længe var du... Hvornår og hvor længe var du ansat?" (Uddrag af interview med Johnnie 24.04.2015).

"Marie: Jeg vil dele det lidt op, og spørge lidt ind til... øh... dels.... Der er to ting, dels din ansættelse i Forsvaret, meget omkring hvordan havde du det der, hvordan så du dig selv, ikke så meget hvad du særligt har været udsat for osv. Så vil jeg spørge dig lidt ind til hvordan har du det nu. Men start lige med at fortæl mig, du har boet her et års tid." (Uddrag af interview med Jim 24.04.2015).

Det etnografiske interview, med en tilgang inspireret af Spradley, vælges ud fra tanker om, at skabe tillid mellem den interviewede hjemløse veteran og jeg, der interviewer. Interviewene bliver dermed aktive, da veteranerne føler en større trykthed i situationen, og jeg har en forventning til, at mit empiriske materiale bliver mere righoldigt.

Det blev tydeligt under interviewene, at sygdomsfortællingerne var essentielle at fremstille for de fleste af veteranerne. Sygdomsfortællinger kan ses som en måde, hvorpå den sygdomsramte kan forklare og kontekstualisere sit eget forandrede liv og forandrede relation til omverdenen (Riessman 2003: 7). De hjemløse veteraners sygdomsfortællinger var præget af, at fortælle om hvordan deres ansættelse i Forsvaret havde forårsaget en PTSD diagnose. De prøvede at forklare og kontekstualisere det Brende og Parson betegner som: *the war at home* (Brende et al. 1985: 57), altså at veteranen forholder sig til at være gået fra at være en kompetent soldat til at være en inkompetent civil (Brende et al. 1985: 59).

Interviewguide

Der blev, før interviewene, udformet en interviewguide, løst struktureret, indeholdende temaet: identitetskonstruktion (vedlagt som bilag 1).

Der var to undertemaer for betydningen af, de hjemløse veteraners identitetskonstruktioner i interviewene. Der blev dels spurgt ind til den militære ansættelses betydning for identitet og dels til den nuværende sociale identitetsforståelse, som hjemløs veteran. Dette satte rammen for, at der i interviewene, tydeligt trådte to identitetsforståelser frem, i de hjemløse veteraners fortællinger. Der var en identitet, som refererede til fortællingerne om den militære ansættelse, og bar præg af en stærk 'arbejdsidentitet'. Der var endvidere en forståelse, som handlede om sygdomsfortællingen, og om at være en skadet veteran, der er endt i hjemløshed.

Med interviewguiden blev temaet, 'de hjemløse veteraners identitetskonstruktioner', fastlagt. På trods af en allerede fastlagt dagsorden for at indsamle et righoldigt empirisk materiale, med udgangspunkt i undersøgelsens genstandsfelt, mødes de hjemløse veteraner, som nævnt med udgangspunkt i den nysgerrige fænomenologiske tilgang. Det betyder at der ikke var en fastsat spørgeguide til interviewene, da der var en interesse i, at få udfoldet de hjemløse veteraners erfaringsverden, omkring egen identitetsforståelse.

Jeg er bevidst om at med de to temaer, jeg har fastsat til at skabe rammen for de hjemløse veteraners identitetsforståelse, er jeg er medkonstruerende, for de fortællinger, der kommer frem i interviewene. Når jeg alligevel vælger at gøre det, er det med udgangspunkt i, dels de praksiserfaringer, der er gjort med målgruppen i Forsvarets veterancenter, dels med en viden fra litteratur reviewet, samt fra erfaringer indsamlet i minifeltstudiet i efteråret 2014. Til sammen peger disse erfaringer og litteraturen på, at ansættelsen i Forsvaret, har en betydning for den identitetsforståelse veteraner har.

informanter

De 6 hjemløse veteraner, der er udpeget til interviewene er, valgt ud fra forskellige kriterier. Det er primært hjemløse veteraner, der er i et forløb hos en kollega i veterancentret. Det er hjemløse veteraner med forskellige opholdssteder, da der er en forforståelse omkring, at de veteranfællesskaber, der skabes, blandt andet på Veteranhjem København, vil give ensrettede fortællinger om egen identitetsforståelse, grundet en stærk følelse af kultur og fælleskab blandt disse veteraner, jævnfør minifeltstudie, foretaget i efteråret 2014.

Nedenstående vil være en kort beskrivelse af hver informant. Der vil dels være deskriptive/faktuelle oplysninger, så som alder, hvor mange udsendelser og hvornår, samt deres opholdssted. Endvidere vil der være uddrag fra felt noter, der blev foretaget, efter hvert interview, altså stille data, der kan hjælpe til at give et indblik i den enkeltes situation. Dette bruges til at komme nærmere den selvfrestilling, de i interviewene, har givet af egen identitetsforståelse.

Af respekt for de medvirkende informanter er der skabt en anonymisering, ved at bruge synonymer. Dog vil der kunne forekomme nogle genkendeligheder, da det samtidig har været vigtigt for mig, at få fremstillet informanterne så nøjagtigt som muligt, for at belyse deres livsverden og livssituation.

Johnnie

(Interview 1 time, 6 min, 34 sek.)

Johnnie er 42 år, Han har været udsendt 2 gange, i 1993 og i 2012. Han bor på KFUM soldaterrekreation⁴. En medarbejder fra KFUM, havde spurgt veteranerne inden jeg kom, om de ville deltage i et interview. Johnnie havde ikke svaret, hvorfor jeg prøvede at banke på hans dør, den dag jeg var der og spurgte om han havde lyst til at være med. Johnnie sagde flere gange under interviewet, at jeg havde 'taget ham med bukserne nede', da han har vanskelig ved, at indgå i

⁴ På KFUM, soldatermissionens hjemmeside er følgende beskrivelse af KFUM soldaterrekreation: *"KFUMs Soldaterrekreation er et midlertidigt botilbud for tidligere udsendte soldater i et rekreativt miljø på KFUMs Soldaterhjem. Vi tilbyder ikke behandling, men vi hjælper den enkelte med at gøre brug af Forsvarets behandlingstilbud. I et hjemligt miljø hjælper vi den enkelte godt videre. Soldaterhjemmet er en god ramme, hvor soldaten vil opleve at blive set, og at der bliver spurgt til dennes dag"* (www.kfums-soldatermission.dk).

sociale relationer, samt være spontan. Dette var dog ikke at mærke for mig, da han virkede til gerne ville 'kontakt' og var reflekteret om sin egen situation, samt var god til at sætte ord på egne følelser og tanker omkring egen livsverden.

Johnnie er medlem af en veteranmotorcykelklub. Johnnie er en høj kraftig mand og han fortæller at han bruger enormt meget energi på, at spise forkert og for meget, hvilket han beskriver, er for at fylde et tomrum af ensomhed. Siden udsendelserne har Johnnie uddannet sig til pædagog og har blandt andet været leder af et botilbud til unge, med sociale problemer, samt han har ejet sit eget botilbud, ligeledes til unge. Johnnie fortæller at han tidligere har levet et dobbeltliv, hvor han har haft 2-3 jobs, samtidig med at han har været rocker. Johnnie har været hjemløs i omkring tre år, hvor han har boet på rekreationshjem under KFUM, først i Jylland og nu på Sjælland.

Jim

(Interview 29 min, 53 sek.)

Jim er 55 år, han har været udsendt til ex-Jugoslavien i 1992. Han bor på KFUM soldaterrekreation. Jim har stadig en rådighedskontrakt i Forsvaret. Han har siden sin udsendelse arbejdet som ambulancefører og brandmand, indtil for to år siden, hvor han blev sygemeldt grundet en diskusprolaps i ryggen. Jim er meget velklædt og velsoigneret og fortæller at han ikke er hjemløs, da han har et hus i Nordsjælland, men at han ikke kan holde ud at være der. Han har boet på KFUM soldaterrekreation i lidt under et år.

En medarbejder fra KFUM havde spurgt, inden jeg kom, hvem der ville deltage i et interview og Jim, havde 'tilmeldt sig'. Interviewet blev lavet i et mødelokale hos KFUM.

Klaus

(Interview 26 min, 21 sek.)

Klaus er 38 år og har været udsendt til international mission 7 gange i perioden 99-04. Han bor på KFUM soldaterrekreation. Klaus er medlem af en veteranmotorcykelklub. Klaus fortæller at han ikke har noget misbrug, men at han i perioder drikker for meget rødvin. Under interviewet har Klaus det dårligt og ryster kraftigt på hænderne, han fortæller, at det er fordi, han ikke har mere

medicin, men at han har ringet til den psykiater han går i behandling hos, for at få mere medicin.

En medarbejder fra KFUM havde spurgt, inden jeg kom, hvem der ville deltage i et interview og Klaus havde 'tilmeldt sig', hvilket han også fortæller er årsagen til at han stiller op, selvom han havde det dårligt. Klaus er optaget af, at når man har lavet aftaler, skal disse overholdes, også på trods af at man har det dårligt.

Interviewet blev lavet i et mødelokale hos KFUM.

Mikkel

(Interview 30 min, 28 sek.)

Mikkel er på det tidspunkt han interviewes hjemløs og har været det i omkring 2 ½ år. Han bor på et herberg for hjemløse uden misbrug, men har tidligere i en længerevarende periode boet på Veteranhjem København. Mikkel kommer dagligt på Veteranhjem København og bruger det meste af dagen der. Mikkel er 43 år og har haft 7 udsendelser i perioden fra 1995 til 2008. Fjorten dage efter interviewet skal Mikkel flytte i sin egen lejlighed, en andelslejlighed, som han har købt for en nyligt udbetalt arbejdsskadeserstatning. Mikkel er diagnosticeret med en svær PTSD, som han går i et behandlingsforløb for. Tidligere har jeg været kontaktperson for Mikkel, så vi kender hinanden fra dette samarbejde. Han har intet misbrug og tager afstand fra de veteraner, der er drikker alkohol for at kunne holde deres livssituation ud. Mikkel fortæller, at hans primære netværk er veteraner. Han mener at civile har svært ved, at forstå, hvad det vil sige, at være skadet veteran.

Interviewet med Mikkel, blev aftalt med ham selv over telefonen, og foregik i et mødelokale på Veteranhjem København.

Mick

(Interview 1 min, 53 sek.)

Mick har det sidste halve år boet på en §110 udslusningsbolig, hvor han har dårlig kontakt til personalet. Han har været hjemløs de sidste to år og har tidligere boet et år på Veteranhjem København. Han lever isoleret på sit værelse, da han har det svært med socialt kontakt. Mick er 28 år og har været udsendt 2 gange, i 2008 og 2010.

Det var ikke muligt at aftale interview med Mick, da han heller ikke kan have fastlagte aftaler med sin kontaktperson fra Forsvarets veterancenter. Jeg tog med kontaktpersonen ud til Mick og først den tredje gang vi var der, lykkedes det at træffe ham. Kontaktpersonen havde fortalt forinden, at Mick har svært ved at være i kontakt og at deres møder som regel varer femten minutter. Der var derfor, på forhånd, en forventning til, at interviewet ville blive kort. Mick var ikke hjemme, da vi kom den tredje gang, men hans kontaktperson fik forbindelse med ham pr telefon. Mick var ude at køre i sin bil, men var tæt på, så han ville komme i løbet af 5 minutter. Vi stiller os derfor på parkeringspladsen, for at vente på, at Mick kommer. Lidt senere kommer han kørende ind på parkeringspladsen i fuld fart og bremser hårdt op, for at bakke ind på en plads med speederen i bund og bremser hårdt op igen. Da han stiger ud af bilen, er hans fremtoning meget modsat hans aggressive og hurtige hjemkomst, samt parkering. Han er helt stille og bevæger sig med langsomme skridt hen imod os. Interviewet bliver lavet på parkeringspladsen og varer under to min. Selv om interviewet er meget kort indgår det i denne undersøgelse, da det bidrager til det samlede empiriske materiale og giver en adgang til forståelsen af, hvordan de hjemløse veteraner ser sig selv. Selv om det er kort, er det med til at give en substantiel viden om målgruppen, 'hjemløse veteraner'.

Lennie

(Interview 14 min, 18 sek.)

Lennie har været hjemløs de sidste 20 år. Han er 41 år og modtager en førtidspension. Han har et stofmisbrug, som han fortæller, startede da han, i starten af 1990'erne, var udsendt til ex-Jugoslavien, hvor han fungerede som sygepasser og havde nem adgang til morfin. Lennie har været udsendt til international mission en gang. Lennie bor på en §108 institution med døgnbemanding. Han er i metadonbehandling og forsøger at holde sig til det ordinerede, men fortæller at han i perioder har et 'sidemisbrug', hvor han ukritisk fixer sig i lysken med det stof, han kan få fat i. Lennie har hepatitis. Interviewet med Lennie var svært at få aftalt, hvorfor jeg endte med at tage med ham, og hans kontaktperson til Hvidovre hospital, hvor Lennie skulle til kontrolundersøgelse for sin hepatitis. Interviewet blev lavet i en af gangene på

Hvidovre hospital, hvor der gik folk forbi hele tiden. Den etnografiske interviewteknik som Spradley beskriver, som værende en venskabelig samtale, bliver i dette interview afstemt, i forhold, til den unikke adgang jeg får til felten og til at indhente et righoldigt empirisk materiale fra Lennie. I det offentlige rum, gangen på Hvidovre hospital, hvor interviewet blev udført, var det essentielt at gøre en anstrengelse for at skabe et privat rum, så Lennie tillidsfuldt kunne dele de erfaringer han har fra hans livsverden. Tidligere har jeg været kontaktperson for Lennie, så vores tillidsfulde relation, opbygget dengang, var brugbar i denne interviewsituation. Hurtigt inde i interviewet havde jeg en fornemmelse af, at vi havde 'lukket' os inde i et tillidsfuldt rum og Lennie åbnede op for de temaer, der er undersøgelsens genstandsfelt.

Transskribering af interviewene

Interviewene blev optaget på diktafon og er forsøgt udskrevet med så stor nøjagtighed, som muligt. Der har dog været et fokus på, at det sagte er blevet omsat til et læsbart skrevet sprog, men med en respekt for de hjemløse veteraners sprogbrug.

Steinar Kvale beskriver reliabilitetskontrol i transskriberingen, kan laves, ved at der er flere uafhængigt af hinanden, som udskriver samme passager af et interview. Dette har ikke været muligt i denne undersøgelse, hvorfor der er taget højde for det, ved at interviewene først blev transskriberet, hvorefter interviewene blev aflyttet igen, med den skrevne tekst foran, for at rette givne ord og meninger.

Der er en forskel, mellem det talende sprog og det skrevne sprog, da de hjemløse veteraners ord og fortællinger fastfryses i det transskriberede materiale:

"Samtalestrømmen og dens åbne betydningshorisont er erstattet af den fikserede, stabile, skrevne tekst." (Kvale 1997: 168).

Kvale peger på at: *"Transskriptioner er ikke kopier eller repræsentanter af en oprindelig virkelighed, men fortolkningsmæssige konstruktioner, der er nyttige redskaber til givne formål."* (Kvale 1997:166).

De transskriberede interviews vil alene have haft svært ved at belyse de hjemløse veteraners identitetskonstruktioner, hvorfor jeg, som tidligere nævnt,

bruger feltnoter fra interviewene til, at kunne nuancere de betydninger, den enkelte hjemløse veteran har, betonet med det sagte, som værende central i hans egen identitetsforståelse.

Teoretisk ramme

For at kunne begribe de hjemløse veteraners identitetskonstruktioner, er der valgt teoretiske elementer, som kan forklare identitet, den militære ansættelses betydning for identitet og stemplingsprocesser.

I det empiriske materiale er fundet, at de hjemløse veteraner fremstiller en identitet, der er konstrueret ud fra deres tidligere ansættelse i Forsvaret. For at kunne forstå de mekanismer, som danner en 'krigeridentitet' / 'militær identitet', vil der kigges på eksisterende litteratur og teori omkring, hvilke betydninger det har for soldaten at være ansat i Forsvaret og udsendt til international mission. Denne litteratur og teorierne omkring dette, vil i undersøgelsen bruges, for at danne forståelse for emnet og ikke som analyse apparatur.

Som nævnt tidligere, var det essentielt for de hjemløse veteraner, at berette om deres sygdomsfortællinger. For at kunne årsagsforklare de betydninger og meninger de hjemløse veteraner har omkring egen situation, med hjemløshed og sygdom vil Goffmans stigmatologi og rolleteori anvendes.

Identitet

Identitet er de sæt af meninger som definerer hvem man er, når man er indehaver af en bestemt rolle i samfundet, er medlem af en bestemt gruppe eller de fordrende karakteristika, der identificerer den enkelte person, som værende unik (Burke et al. 2009: 3).

Litteraturen omkring identitet og identitetsteori er stor. I denne undersøgelse vælges primært Jenkins sociologiske teori om social identitet, til at begribe de hjemløse veteraners identitetskonstruktioner, ud fra deres egen erfaringsverden. Jenkins teori er fundet relevant, som denne undersøgelses teoretiske greb, da han beskæftiger sig med identitet som værende et ikke statisk fænomen, men derimod hævder at identitet kun kan forstås som en proces, som noget

igangværende eller noget opstående (Jenkins 2006: 28). Indenfor den interaktionistiske begrebsramme er identitet emergerende, en proces, der har fokus, både på individet og på individets gøre og laden, i den sociale verden, hvorfor Jenkins teori er meningsdannende, i forhold, til denne undersøgelses analyse.

Jenkins identitetsteori

Nedenstående redegør jeg ikke for hele Jenkins sociologiske teori om social identitet, men der udvælges de dele, der kan anvendes, som teoretiske greb, til at kunne analysere på de hjemløse veteraners identitetskonstruktioner.

Jenkins er blandt andet stærkt inspireret af den symbolske interaktionisme, herunder især George Herbert Mead og Erving Goffman og ud fra disse, har han udviklet en identifikationsmodel, om "indre-ydre-dialektik": "*....som værende den proces, hvorigennem alle identiteter – individuelle og kollektive – konstitueres.*" (Jenkins 2006: 43).

Jenkins fundament for forståelse af identitet er; at individ og kollektiv mødes og forenes i den menneskelige verden (samfundet): "*I forbindelse med identifikation kan det, der er individuelt særegent, og det, der deles kollektivt, i vigtige henseender betragtes som identiske. Individet og kollektivet sammenfiltres rutinemæssigt med hinanden. Den individuelle og kollektive identifikation består kun i kraft af interaktion. De processer hvorigennem begge skabes og genskabes, er analoge....*" (Jenkins 2006: 40).

Jenkins forståelse af den menneskelige verden, som et komplekst, men sammenhængende fænomen, er den konstrueres og opleves af mennesker i tre særskilte ordener: *Den individuelle orden, samhandlingsordenen og den institutionelle orden.* Disse tre ordener er, ifølge Jenkins, sameksisterende og indtager det samme rum, både intersubjektivt og fysisk (Jenkins 2006: 42).

Den individuelle orden er den menneskelige verden, der udgøres af kropsliggjorte individer (Jenkins 2006: 42). De kropsliggjorte individer anskues som en pragmatisk individualisme, hvor selvet er en mere eller mindre integreret enhed: "*....at anerkende selvet og bevidsthed, som noget på en og samme tid, kognitivt og*

emotionelt, som en righoldig blanding af viden og følelser, både på det individuelle og kollektive plan, og både som noget gennemgribende, sammenhængende og noget uafhængigt." (Jenkins 2006: 69). Der differentieres dermed ikke mellem *selv* og *person*, men der tages udgangspunkt i definitionen af enhedsselve som individets kropsliggjorte perspektiv.

Samhandlingsordenen er den menneskelige verden, der konstitueres i interaktionen mellem individer (Jenkins 2006: 42). Vi kan ikke skabe vores identitet alene, den skal, i følge Jenkins, hævdes og valideres af andre og vi er konstant i forhandling om vores identitet indenfor *samhandlingsordenen* (Jenkins 2006: 96). Jenkins er endvidere optaget af stemplingsprocesser og hvorvidt det stemplede individ internaliserer stemplet. Han har en distinktion mellem *nominel* og *faktisk* identitet. Den *nominelle identitet* er det stempel, som individet identificeres med, uden at den stemplede har internaliseret med stemplet. Den *faktiske identitet* er når konsekvensen af identifikation viser sig (Jenkins 2006: 102). Der kan altså peges på at kollektivet, interaktionen med andre på én gang både er konstituerende for identitet og samtidig en trussel. En trussel i forhold til stemplingsprocesser.

Den institutionelle orden er den menneskelige verden "...bestående af mønstre og organisering, af de etablerede måder at gøre ting på." (Jenkins 2006: 42). Jenkins hævder at der, i det kollektive, ikke skelnes mellem en tolkning ud fra menneskers egne forståelser af oplevet livsverden og de adfærdsmønstre, der forsøges klassificeres ud fra et synspunkt, der ligger uden for den pågældende kontekst (Jenkins 2006: 106).

Jenkins teori om social identitet vil, i denne undersøgelse, anskues ud fra Berger og Luckmanns metateori, om den samfundsskabte virkelighed.

Den institutionelle orden, i Jenkins teori, vil anvendes med en henvisning til Berger og Luckmanns begreb, *institutionalisering*. Den objektive virkelighed, som den fremstår for os, er menneskeligt skabt. Vaner eksternaliseres gennem menneskelige interaktioner og de vaner, der bliver den normale måde at tænke og handle på institutionaliseres og bliver den objektive virkelighed (Berger og

Luckmann 2002: 71-74). Det betyder, at menneskets måde at anskue og konstruere den menneskelige verden på, i Jenkins *institutionelle orden*, dels er menneskeskabt i *samhandlingsordenen* gennem menneskelig interaktion, er erfaret i *den individuelle orden*, samt er *institutionaliseret* til de gængse mønstre og organiseringer af de etablerede måder, at gøre tingene på.

Hvilken betydning har den tidligere militære ansættelse for identitet?

Der er en forforståelse om, at de hjemløse veteraners tidligere ansættelse i Forsvaret, samt udsendelse til international mission, har en betydning, i forhold til, deres egen identitetsforståelse.

Den nedenstående litteratur og teorier er med for at skabe en forståelsesramme, for betydningen af, at have været ansat i Forsvaret som soldat. Som Higate påpeger opbygger soldater under ansættelse i Forsvaret, og udsendelse til international mission en stærk selvidentitet, der er præget af det militære miljø (Higate 1997: 110).

Litteraturen og teorierne vil ikke være primære i analysen, men vil bruges som forståelsesramme for betydningen af, at have været ansat i Forsvaret.

Litteraturen om soldaters militære identitet under ansættelse i Forsvaret er præget af at blive beskrevet i normative termer, som altruistiske værdier, attituder, motivation og kulturen i Forsvaret (Moskos 1977: 42-43; Huntigton 1985: 61-64).

En videre udvikling af disse termer er lavet af Rino Bandlitz Johansen, der opstiller et andet normativt begrebsapparat til, at kigge på betydningen af norske soldaters militære identitets betydning, for udførelse af deres job. De strukturelle normative termer, der kigges på er:

- *Idealisme*, baseret på kollektivism, patriotisme og altruistiske værdier.
- *Professionalisme*, der operationaliseres ved soldaternes velvilje til at deltage i internationale operationer, motivation til arbejdet i det militære fællesskab, samt et stærk instrumentelt fokus, med vægt på udvikling og dyrkelsen af militære færdigheder.
- *Warriorism*, der refererer til krigen som en livsstil, altså soldatens specielle ønske og tiltrækning af, at skulle deltage i krig.

- *Individualisme*, der hævdes at være et skift fra at soldatens motivation for ansættelsen tidligere var Forsvarets værdier, til at det er soldatens egen interesser, der nu er den afgørende faktor (Johansen 2013: 19-24).

Johansens konklusion er, at de soldater som agerer mest i professionalismen er de bedste soldater, da de også føler den største tilknytning til Forsvaret som organisation, og dermed har samme værdisæt, som Forsvaret (Johansen 2013: 52).

Dette strukturelle normative begrebsapparat vil bruges til, at indplacere de hjemløse veteraners udsagn i de opstillede termer, for ud fra dette, at kunne tolke med Jenkins teori om social identitet, i analysen på, hvordan den enkelte har erfaret egen identitetsforståelse under ansættelse i Forsvaret. Teorien vil dermed ikke bruges som primær i analysen.

Et andet bud på en teori, der skal kunne forstå militær identitet, er fra en britisk undersøgelse af den militære kultur. Her belyses det, at soldaterne ved ansættelse i forsvaret, bevæger sig i fire forskellige sociale strukturer, der spiller ind i forhold til deres indbyrdes interaktion.

- Der er en *formel kommando struktur*, som er karakteriseret ved at underordnede modtager ordrer fra en overordnet og adlyder disse.
- Der er en *ufornel struktur*, hvor soldaterne indgår i kammeratskaber, enten udenfor tjeneste, eller under afslappet tjeneste.
- Der er en *loyalitet/identitets struktur*, der rummer den militære ramme, organisation, samt hvilket regiment/deling soldaten er tilhørende. I denne struktur skabes der et tilhørsforhold til en bestemt gruppe/team.
- Den sidste struktur er *Funktions struktur*, hvori soldatens militære færdigheder/ kunnen er i fokus. Denne struktur rummer selve soldatens arbejde/funktion (Kirke 2009: 21-24).

Når der kigges på identitet, med en analyse ud fra sociale strukturer, som Kirke definerer den militære identitet, gøres det ud fra de handlingsmønstre individerne (soldaterne) har over tid og mellem hinanden.

For at kunne forstå sociale strukturer, må der ifølge Burke og Stets kigges på opståelsen af individers handlinger, samt der må kigges på de

feedbackmekanismer, der sker til individerne, så de kan ændre disse handlinger og måden at handle på. Udgangspunktet er, at det er vigtigt at forstå individerne producerer de handlinger/ mønstre som, udgør sociale strukturer, da individet altid vil være påvirket af de sociale strukturer (Burke et al. 2009: 6). Kirke folder sin teori mere ud, i forhold, til den uformelle struktur og hævder at der er forskellige former for relationer soldaterne kan indgå i (Kirke 2009: 25-28). Han er dog mere optaget af selve kategoriseringen af de forskellige former for relation, så som tætte, intense venskaber, mindre intense venskaber, venskaber på tværs af rang etc., end han belyser, hvordan interaktionen i de forskellige kategoriseringer erfares af det enkelte individ, samt hvilken betydning interaktionen har for den enkelte soldat og hvorvidt der er feedbackmekanismer, som individerne handler på.

Kirke har, dermed i sin teori, mere fokus på struktur, end på individ og mellemmenneskelig interaktion.

Teorien bruges i denne undersøgelse som hjælp til et forklaringsredskab på, hvorfor transitionen fra soldat, udsendt på international mission, til civil kan opleves vanskelig for nogle veteraner. Teorien vil ikke anvendes primært i analysen, men bruges nedenstående til at forstå, hvad det vil sige, at være ansat som soldat i Forsvaret.

Med udgangspunkt i Kirkes strukturelle teori kan det antages, at veteranernes vanskeligheder i overgangen fra forsvaret til det civile liv, er kendetegnet ved, at veteranerne oplever perspektivet i det civile samfund, er bredere og mere komplekst. I Forsvarets rammer er de sociale strukturer primært tilknyttet 'soldateridentiteten'. I den *formelle struktur* er der en tydelig guide til, hvilken vej der skal gås, via ordre. Denne tydelighed gør sig ikke gældende i det civile samfund, hvor der er en forventning om egen refleksion.

Joel Osler Brende og Erwin Randolph Parson laver en analyse af, hvor vanskelig transitionen var for vietnamveteraner, fra at være en kompetent kriger til at blive en inkompetent civil (Brende et al. 1985:59). Ud fra Kirkes teori kan Brende og Parsons analyse styrkes ved, at der i soldaternes ansættelse i Forsvaret, er fokus på en opbygning af en militær identitet, der er vanskelig at omsætte for veteranerne til en gyldig identitet i det civile samfund.

De hjemløse veteraner bekræfter i interviewene, at det er vanskeligt at blive en kompetent civil:

"Marie: Er du en god civil?"

Klaus: Nej, jeg er dårlig.... (genert fnis).....

Marie: hvordan dårlig?

Klaus: Jeg kan ikke... Jeg har social angst, blandt andet, jeg kan ikke lide mennesker...." (Uddrag af interview med Klaus 24.04.2015)

Klaus fortæller hermed, at han ikke er blevet en kompetent civil, tværtimod beskriver han sig selv som en dårlig civil.

Problematikken i transitionen fra at være ansat i Forsvaret og være en kompetent soldat, til blive en kompetent civil, belyses også af Paul Higate i en undersøgelse af hjemløse veteraner i England. Den militære identitet er i Higates analyse, lavet ud fra soldaternes socialiseringsproces, under deres ansættelse i Forsvaret. Han argumenterer for, at der for nogle soldater under deres ansættelse i det britiske Forsvar skabes en *ontologisk sikkerhed*, i kraft af den stærke fællesskabsfølelse (Higate 1997: 110). *Ontologisk sikkerhed* er Giddens begreb, der dækker: *"confidence or trust that the natural or social world are as they appear to be, including the basic existential parameters of self and social identity"* (Giddens 1991: 38). Soldaternes *ontologiske sikkerhed* under ansættelse i Forsvaret er i høj grad præget af fællesskabsfølelsen og det rutinepræget miljø, der skaber tryghed.

I den danske forskning omkring veteraners forhold er der peget på, at soldater, der er udsendt til international mission, knytter nogle særlige bånd, som er beskrevet med begrebet: *den militære familie*. *Den militære familie* er kendetegnet ved, det særlige fællesskab soldaterne erfarer, når de deler oplevelser af dramatisk eller livstruende karakter. Disse oplevelser erfares som en ekstrem afhængighed af hinanden og giver soldaterne en tæt samhørighed, og et særligt kammeratskab (Kofod et al. 2010:43). Begrebet *den militære familie* kan henvises til Higates argumentation for *den ontologiske sikkerhed*, der skabes blandt soldaterne grundet den stærke fællesskabsfølelse.

Den danske veteranpolitik, udformet af regeringen i oktober 2010, belyser at Forsvaret har, et særligt ansvar, i forhold, til indsatsen overfor soldater og deres pårørende, hvor det overordnede formål er at udsende kompetente soldater og hjemtage kompetente mennesker (Regeringen 2010: 15).

Anerkendelse som begreb, er i veteranpolitikken knyttet an til det særlige arbejde veteranerne har udført i deres ansættelse i Forsvaret, og på international mission. Veteranerne anerkendes i forhold til deres 'soldater-identitet'.

Med et fokus på at undersøge danske veteraners forståelse af anerkendelse og hvordan de ønsker at blive anerkendt, er der i veterancentret udformet en kvalitativ undersøgelse af anerkendelsens betydning for danske veteraner.

Undersøgelsen peger på at: "*Veteranernes forståelser af anerkendelse er karakteriseret ved deres liv som borger og veteran. Veteranerne orienterer sig mod veteranpolitikens anerkendelse, samt veteranerne forstår også anerkendelse som noget, der finder sted i deres daglige liv som borgere.*" (Christensen 2013: 19).

Veteranernes perspektiv på anerkendelse, kredser i undersøgelsen omkring respekt for det arbejde de udfører, eller har udført som soldater. De er stolte af det arbejde, de har udført og ser anerkendelse fra befolkningen rettet mod dette som væsentligt (Christensen 2013: 16). Dermed retter veteranerne i undersøgelsen, deres forståelse af anerkendelse mod veteranpolitikens operationalisering af anerkendelse, altså at de skal anerkendes for den funktion, de har varetaget som soldat, under deres ansættelse i Forsvaret.

Hvis der kigges på Johansens teori, der belyser betydningen af soldaters militære identitets betydning for udførelse af deres job, så konkluderer han, at de soldater der agerer mest i den normative term *professionalisme* er de bedste soldater (Johansen 2012: 52). *Professionalismen* er operationaliseret ved soldaternes motivation til arbejdet i det militære fællesskab, samt et stærkt instrumentelt fokus, med vægt på udvikling og dyrkelse af de militære færdigheder (Johansen 2013: 19-24). Veteranpolitikens operationalisering af anerkendelsesbegrebet, er at veteraner skal anerkendes for den særlige funktion, de har haft som soldat. Der kan sammenstilles med Johansens teori og hævdes at veteraner ud fra Veteranpolitikken skal anerkendes for deres ageren i *professionalisme*.

Hvilken betydning kan det have for en veterans identitet, at have været ansat i Forsvaret og udsendt til international mission? Når en soldat er ansat i Forsvaret, rummer denne, som andre organisationer bestemte værdier, arbejdsrutiner, ansatte, ledere med mere. Der, hvor Forsvaret som organisation, adskiller sig fra andre organisationer er i følge A. Douglas English ved, at ansatte i Forsvaret opdrages med en moral om, at ville vie sit eget liv for nationen. En underordnet kan endvidere beordres til at vie sit liv (English 2004:35). English argumenterer for, at der skabes et særligt fællesskab, når man arbejder et sted, hvor der er en etisk fordring om, at livet kan sættes som indsats, hvilket styrker begrebet, den *militære familie*.

Militær sociolog, Claus Kold belyser at den militære uniform er en moralsk aflastning, når soldaten er i krig: *"Når folk (soldaten) kommer tilbage til civilsamfundet... så bliver de taget ud af gruppen, som de har haft oplevelserne med, de bliver taget ud af uniformen, de bliver taget ud af det sprog og oplevelser, og så skal de til at bruge civile sprog og sprogfærdigheder til at beskrive noget der ligger uden for den her orden.... De oplever for det første, at de mister sproget for, hvad det her går ud på. Det næste er, at de bevæger sig fra et område, der er moralløst, hvor man gør ting man bliver bedt om at gøre, og som bliver løst moralsk fra i og med at man er i uniform. Så skal man lige pludselig som person, soldaten er jo en rolle, gøre rede for, hvad jeg gjorde...."* (Birkeland 2010: 57). Der kan hævdes at veteranernes problematikker dermed ofte bunder i, at skulle forholde sig til en ændret selvidentitet. Kold henviser til, at veteranerne oplever at skulle gengive, hvad der er sket under udsendelsen i 'et moralløst' samfund, med de ord og betydninger, der er i en dansk kontekst, når de kommer hjem. Der kan være tanker om skyld hos veteranen for det han/hun har gjort eller oplevet. Krigen er slut for den enkelte, men en ny krig starter: *"The war at home"* (Brende et al 1985: 57). Nogle af veteraner oplever at skulle forholde sig til, at gå fra at være en kompetent kriger, til at være en inkompetent civil (Brende et al. 1985: 59) og dette kan skabe en bitterhed og frustration.

Battlemind

Når soldaterne er ansat i Forsvaret og skal på international mission, trænes de til

at være i såkaldt "battlemind", hvor de under udsendelsen undergår forandringer, både biokemiske/hormonelle, psykologiske og sociale. *"Soldaten oplever i den daglige mission øget hormonpåvirkning. Dette sker f.eks. ved daglige patruljer i greenzone, hvorved stressniveauet stiger betragteligt. Det øgede stressberedskab igangsætter en hormonel kædereaktion, herunder en øget adrenalin-, kortison- og endorphinproduktion..... Soldaten bliver eksempelvis ekstrem „god“ til at handle hurtigt på udefra kommende stimuli. Soldaten har ligeledes indlært forskellige handlingsmønstre, der lagres, styres og udføres som en refleks uden indblanding fra det kortikale lag i hjernen, der er involveret i forbindelse med refleksion. Ofte kan disse handlingsmønstre indeholde aggressive momenter, da dette er hensigtsmæssigt for overlevelse i en krigszone."* (Jonasen 2009:15). Lige når soldaterne kommer hjem indgår de i et 3 måneders akklimatiserings- og reintegrationsforløb i Forsvaret, der har et fokus på, at få soldaten til at gå ind i en gentilpasnings proces (fra battlemind til homemind), efter at de har været i et længerevarende ophold, i en intensiv krigszone. Aflæringen af battlemind og tilpasning til homemind, kan antages, at være enklere for nogle veteraner end for andre, hvilket kan spille en rolle i håndteringen af livet i en dansk kontekst efterfølgende.

Når veteraner i deres ansættelse i Forsvaret har været trænet til kamp og til at udvise mod, kan det have en betydning, i forhold til, at de kan være tilbageholdende med søge og modtage hjælp (Brende et al 1985: 167). Mange af veteranerne forklæder deres behov for hjælp. Dette har ifølge Brende og Parson forskellige årsagsforklaringer: Dem, der er i job, er bange for at miste dette og dem, der er i forhold kan være bange for, at deres ændrede personlighed, kan få deres kone/samlever til at miste respekten for dem (Brende et al. 1985: 169-170). Veteranernes problematikker kan dermed bunde i, at skulle forholde sig til en ændret selvidentitet.

Brende og Parson, har nogle anbefalinger til recoveryprocessen af Vietnamveteranerne med et fokus omkring socialarbejderens rolle. Socialarbejderens rolle er fremhævet i forhold til, at veteranernes ændrede identitet efter hjemkomst, er præget af et beskyttende-selv, der fortrænger den/de traumatiske hændelser, som kan have været at miste. Nogle veteraner

har svært ved at knytte sig, da de er bange for at miste (Brende et al 1985: 90). Der kan jævnføres til A. Douglas English's argument omkring, at der skabes et særligt fællesskab, når der er en etisk fordring om, at livet kan sættes på spil, og nogle har måske også oplevet at miste kammerater i krigen. Dette har en betydning for veteranernes forståelse af liv og død, samt det at miste, hvilket kan være anderledes end for mennesker, der ikke har oplevet krig.

Soldat i Forsvaret

At have været ansat, som soldat i en organisation som Forsvaret, kan have en betydning for udvikling af egen identitetsforståelse. Higate påpeger, som tidligere nævnt, betydningen af den *ontologiske sikkerhed*, som værende en væsentlig del for soldaternes udvikling af identitet (Higate 1997: 110).

Når Kirke hævder, at soldaterne under ansættelse i Forsvaret, indgår i fire forskellige sociale strukturer, som skaber deres identitet, kan der peges på at disse strukturer også er afhængige af organisatoriske strukturer i Forsvaret. Forsvaret er hierarkisk opbygget. Værnsfælles Forsvarskommando er Danmarks militærs overordnede kommandomyndighed. Værnsfælles Forsvarskommando består af Forsvarschefen, som er underlagt Forsvarsministeren, og som har kommandoen over de underordnede kommandomyndigheder og Forsvarsstaben. Værnsfælles Forsvarskommando har ansvaret for den overordnede koordination og styring af forsvaret. I praksis sker det i tæt samarbejde med de tre værnstabe (Hæren, Søværnet og Flyvevåbnet) og operationsstaben- og koordinations, samt udviklingsstaben (www2.Forsvaret.dk).

I Forsvaret er koordineringsformen direkte tilsyn, som betyder: *"Etablering af overordnede positioner i organisationen, der giver personer i disse stillinger formel myndighed til at give ordre til personer, der befinder sig i underordnede stillinger"* (Jacobsen et al. 2008: 71). Bureautiets kendetegn beskrives af Weber, i hans centrale værk omkring magt og bureaukrati, som havende en klar horisontal arbejdsdeling, samt specialisering, ordnet i et hierarki, hvor det er tydeligt hvem der er overordnet og underordnet. Der er klare regler for enhver given situation.

Alle medarbejdere er ansat på kontrakt, med en fast løn, svarende til deres faglige kompetencer. Der er karrieremuligheder, hvor det er muligt at avancere i hierarkiet, samt der er et krav om skriftlighed, som kan give mulighed for kontrol (Weber 1997: 107-109). Disse kendetegn for bureaukratiet kan overføres til Forsvaret, der er opbygget i en hierarkisk struktur, med specialisering i dels de tre værnstabe, samt i de øvrige underordnede stabe. I de tre værnstabe er der en *kommandostruktur* (jævnfør Charles Kirkes sociale strukturer), der er kendetegnet ved, at en overordnet giver underordnede ordrer, som adlydes. Både militært og civilt personale i Forsvaret er ansat på kontrakt, svarende til faglige kompetencer. For det militære personale er der klare regler og direktiver i forhold til uddannelse og for, hvordan der kan avanceres fra lavere til højere stillinger.

Forsvarets Værnstabe har en lukkethed i forhold til sine omgivelser, hvilket skaber en særlig fællesskabsfølelse inden i organisationen: *"den militære organisation er forholdsvis lukket i forhold til det omgivende samfund. Den militære organisation er stor og kompleks, og er næsten et samfund i sig selv: det har sine egen kommunikationssystemer (bl.a. Forsvarets Interne Intranet, FIIN), egen forsynings- tjeneste, f.eks. Danilog og den har en egen sundhedstjeneste. Andre civile bureaukratier må modsat den militære organisation benytte sig af statens almindelige institutioner."* (Kold 2003: 121) Forsvaret, som organisation, er dermed svagt afhængig af tekniske og institutionelle omgivelser. De tekniske, er: *"de forhold, der virker direkte ind på, hvordan organisationen løser opgaver, for at nå sine mål"* (Jacobsen et al. 2008: 179) er svage, da Forsvarets værnstabe ikke har konkurrenter, leverandører eller kunder, som skal tilfredsstilles. De institutionelle omgivelser er: *"...det der kendetegner kulturen i organisationens omgivelser. Mere præcist henviser det til, hvordan bestemte opfattelser, værdier, normer og forventninger, der er udbredte i omgivelserne, kan være bestemmende for, hvordan en organisation bliver opfattet, og derfor for organisationens legitimitet."* (Jacobsen et al. 2008: 179) For at de institutionelle omgivelser i Forsvaret er legitime, er organisationen tilpasset i den regulative søjle, det vil sige, at det er love og bestemmelser, (Lov om Forsvaret og Forsvarsministeren)

der specificerer, hvad der ikke må gøres, og hvordan forskellige opgaver skal udføres.

Ud fra en tolkning af Kirkes sociale strukturer, er en svag afhængighed til omgivelserne, med til at styrke *loyalitet/identitetsstrukturen*. Soldaterne er ikke alene afhængige af hinanden grundet delte dramatiske oplevelser, men den lukkethed, der er inde i Forsvaret, skaber også et afhængighedsforhold inde i organisationen.

A. Douglas English hævder, som nævnt tidligere, at Forsvaret adskiller sig fra andre organisationer, ved at ansatte soldater opdrages med en moral, om at ville vie sit eget liv for nationen. En leder kan desuden beordre en underordnet til at vie sit liv. (English 2004: 35). Det betyder at der er en etisk fordring om, at livet kan sættes som indsats i arbejdet.

Ved ansættelse i Forsvarets værnstabe som soldat, kan det hævdes, at der for nogle soldater sker en 'militarisering', dels gennem det særlige fællesskab, der dannes, med den etiske fordring om, at livet kan sættes på spil og dels via den lukkethed, der er i organisationen. Dette kan være med til at styrke en *militær* egen identitetsforståelse hos soldaterne. Hvis der henvises til Johansens normative begrebsapparat om soldaternes militære identitets betydning for udførelse af deres job, kan der peges på, at den måde Forsvarets værnstabe er bygget op på, er medvirkende til at soldaterne vil agere *professionelt*.

Professionalismen er operationaliseret ved soldaternes motivation til arbejdet i det militære fællesskab, samt et stærkt instrumentelt fokus, med vægt på udvikling og dyrkelse af de militære færdigheder (Johansen 2013: 19-24). De tre værnstabe, er specialiserende enheder, med tydelige direktiver for uddannelse og for, hvordan der avanceres fra lavere til højere stillinger, hvorfor der sker en dyrkelse af at udvikle militære færdigheder. Når der er et særligt fællesskab, dannet grundet en etisk fordring om at eget liv kan sættes på spil, samt fælles oplevelse af dramatisk karakter, må det naturligt give den enkelte en motivation til arbejdet i det militære fællesskab.

Stigma

For at kunne belyse veteranernes identitetsforståelser, der handler om, at være havnet i en hjemløshed, samt dermed deres konstruktion af 'hjemløseidentiteten', vil der i denne undersøgelse peges på Goffmans stigmatologi som forklaringsredskab.

Som skrevet tidligere, blev det for de hjemløse veteraner essentielt, at fortælle om, hvordan deres PTSD diagnose, forårsaget af deres ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission, har betydning for deres nuværende situation. De sygdoms-, eller udsatte-fortællinger, de hjemløse veteraner giver, kan ses, som en måde, hvorpå de prøver at forklare og kontekstualisere eget forandret liv og forandret relation til omverdenen (Riessman 2003: 7). I analysen anvendes Goffmans stigmatologi til at tolke de hjemløse veteraners sygdoms- og udsatte-fortællinger.

Stigmatologien er på makroniveau og den generative mekanisme i teorien er omgivelsernes stereotype opfattelse af "afvigeren", som på dette grundlag tildeles et stigma, der kan give anledning til diskrimination. (Goffman 2014a: 44-46) Goffman hævder at: *"Et stigma består altså i virkeligheden af en særlig form for relation mellem en egenskab og en stereotyp klassificering af mennesker"* (Goffman 2014a: 45). Der skelnes i grove træk mellem tre forskellige former for stigma, der alle bliver anvendt til at betegne en egenskab, der er dybt miskrediterende. Den stigmaform, der har relevans for denne undersøgelse er: *"...forskellige karaktermæssige fejl, der giver sig til kende som viljesvaghed, dominerende eller unaturlige lidenskaber, forræderiske og kompromisløse overbevisninger, eller uhæderlighed; folk slutter sig til disse egenskaber ud fra deres kendskab til den pågældendes fortid, som for eksempel kan bære vidnesbyrd om psykisk sygdom, fængselsophold, stofmisbrug, alkoholisme, homoseksualitet, arbejdsløshed, selvmordsforsøg eller politisk radikalisme"* (Goffman 2014a: 46).

Goffman skelner mellem to forskellige sociale identiteter i sin teori, den *tilsyneladende sociale identitet* og den *faktiske sociale identitet*. Den *tilsyneladende sociale identitet* er de forhåndsforestillinger, der er om, hvordan det pågældende individ med et stigma burde være, altså de stereotype forestillinger, der er til en

person, med et bestemt stigma (Goffman 2014a: 44). Den *faktiske sociale identitet* er den kategori, personen med et stigma rent faktisk kan henvises til, samt de egenskaber personen rent faktisk kan påvises at have (Goffman 2014a: 44). Goffman belyser dermed, at den stigmatiserede ikke vil internalisere med stigmaet. Endvidere hævder han at: *"Det stigmatiserede individ har en tendens til at have den samme identitetsopfattelse, som alle andre har"* (Goffman 2014a: 48), og dermed de samme normer som det omgivende samfund. Det betyder at den stigmatiserede kan have en opmærksomhed på, hvilke svagheder han/hun har ud fra det omgivende samfunds normer og i øjeblikke indrømme at han/hun ikke lever op til det, der kræves.

Mennesker, der først stigmatiseres senere i livet, kan have svært ved at opbygge en anden identitet, og vil have en tendens til at se sig selv med misbilligelse (Goffman 2014a: 75). Dette kan medføre en skamfølelse og dermed en isolation fra andre, da andres umiddelbare tilstedeværelse, kan skabe en splittelse mellem det den stigmatiserede selv evner, samt de krav han/hun selv stiller til egne evner (Goffman 2014a: 49). Når et stigmatiseret individ isolerer sig fra omverdenen: *"...afskærer han sig fra den gavnlige stimulans, som dagligt samkvem med andre kan give, og han kan blive mistænksom, deprimeret, fjendtlig, ængstelig og forvirret."* (Goffman 2014a: 54).

Mennesker, der har et bestemt stigma, gennemgår nogle faser i udviklingen af deres egen selvopfattelse, hvilket Goffman kalder den stigmatiseredes moralske karriere. På et tidspunkt vil den stigmatiserede møde andre med samme stigma. Det kan være med en vis ambivalens, hvordan den stigmatiserede føler tilknytning til andre i samme kategori (Goffman 2014a: 75-79). Samtidig hævder han, at den nystigmatiserede i egen udviklingshistorie og moralske karriere kan finde en tilknytning til sin egen stigmakategori, da mennesker i 'egen gruppe' betragtes som ganske almindelige mennesker (Goffman 2014a: 80). Den stærke tilknytning til egen stigmakategori kan komme, da tidligere bekendtskaber kan holde: *"...fast ved den forestilling, de altid har haft om ham, og måske hverken er i stand til at behandle ham med formel taktfølelse eller med fuld kammeratlig accept"* (Goffman 2014a: 77). Goffman peger på at, det

er forståeligt, hvis den stigmatiseredes støtte til, identificering med og samvær med egen gruppe varierer stærkt: *"Der kan blive tale om 'tilslutningscykler', for så vidt som han skiftevis accepterer og udnytter de særlige muligheder som findes for gruppensamvær med hans egne, mens han til andre tider afviser de muligheder, som han før accepterede.* (Goffman 2014a: 79).

I en sammenfatning af Jenkins teori om social identitet og Goffmans stigmatteori, kan der peges på, at et individ, der er stigmatiseret, set ud fra Goffmans teori, der ikke vil internalisere med stigmaet vil, ifølge Jenkins, have en *nominel* identitet. Et stigmatiseret individ, der isolerer sig, og dermed, i følge Goffman, afskærer sig fra den gavnlige stimulans, som dagligt samvær med andre kan give, vil ifølge Jenkins, miste en del af den måde, hvorpå den menneskelige verden anskues og konstrueres på i de tre ordener, *den individuelle orden, samhandlingsordenen og den institutionelle orden* (Jenkins 2006: 42). *Samhandlingsordenen*, hvori individet i interaktionen med andre, hævder og validerer egen identitetsopfattelse mangler, når et menneske isolerer sig. Når *samhandlingsordenen* mangler, må det givetvis også få en betydning i forhold til de andre to ordener. I *den individuelle orden*, der er individets enhedsselv, kan isolation få betydning på den måde at individet, ikke har andre at hævde og validere sin identitet med, hvorfor det kan skabe usikkerhed om egen identitetsforståelse. I *den institutionelle orden*, kan isolation få betydning i forhold til, at individet ikke vil opleve mønstre og organisering af etablerede måder, at gøre tingene på, i samspil med andre, hvorfor der kan ske en fastholdelse i tidligere erfarede mønstre.

For veteraner, der isolerer sig, kan det betyde at de tidligere erfarede mønstre og organiseringer af måder at gøre tingene på, fra deres ansættelse i Forsvaret, bringes med i det civile liv, hvor mønstre og organiseringer af måder at gøre tingene på, ser anderledes ud. Johansens konkluderer, at de soldater der er mest agerende i den normative term, *professionalisme* føler størst tilknytning til Forsvaret (Johansen 2013: 52). Der kan antages at de veteraner, der under ansættelse i Forsvaret har ageret i *professionalisme* og senere ender i en situation, hvor de isolerer sig, kan fastholde den følelse af tilknytning til Forsvaret og kan dermed anskue *den institutionelle orden*, ud fra dette.

Goffmans rolleteori

I minifeltstudiet, lavet i efteråret 2014 på Veteranhjem København, konkluderer jeg, at der blandt de veteraner, som bruger dette tilbud er et særligt veteranfællesskab. Der er blandt veteranerne en konsensus omkring, at have en PTSD diagnose, som skadet veteran, er svært at finde sprog for, overfor civile, hvorfor de søger sammen i et veteranfællesskab.

De hjemløse veteraner har *institutionaliseret* en fælles sandhedsværdi omkring en særlig forståelse blandt dem, og lukker sig derfor inde i et veteran fællesskab. De har nogle erfaringer fra deres ansættelse i Forsvaret, omkring fællesskab og sprog i fællesskabet, der bringes videre i deres civile liv.

Ud fra Goffmans dramatiseringsteori, kan der stilles spørgsmålstegn ved, hvorvidt de hjemløse veteraners *institutionalisering* er en idealisering af deres situation?

Om socialiseringsprocessen hævder Goffman, at mennesket kan have en tendens til at idealisere sine optrædere: *"I de fleste samfund forekommer der et betydeligt eller alment stratifikationssystem, og i de mest stratificerede samfund bliver de højere lag i et vist omfang idealiseret, og de lavere placerede stræber til en vis grad efter at bevæge sig højere op."* (Goffman 2014: 82). En mobilitet opad vil omfatte fremførelse af passende optrædere, der skal kunne mestres.

At være hjemløs i en dansk kontekst er lavt placeret i stratifikationssystemet, hvorfor der søges mod højere lag, nemlig at være veteran. I minifeltstudiet på Veteranhjem København konkluderede jeg, at den mest fremtrædende identitet blandt de hjemløse veteraner, var forståelsen af, at være veteran og ikke forståelsen af en 'hjemløseidentitet'.

Den identitet soldaterne opbygger under deres ansættelse i Forsvaret kan altså, som tidligere belyst, have betydning i forhold til deres hjemkomst og liv i det civile samfund. Men bliver den 'militære identitet' den herskende i de hjemløse veteraners egen identitetskonstruktion, og en del af årsagsforklaringen på, hvorfor der tages afstand fra 'hjemløse-identiteten'?

Individet kan, i følge Goffman, have en rolledistance, der refererer til den adfærd: *"...som en tilstedeværende opfatter som relevant for at vurdere aktørens tilknytning til sin særlige rolle – og relevant på en måde der giver indtryk af at aktøren*

muligvis føler en grad af utilfredshed og modstand mod rollen." (Goffman 2004: 208).

Goffmans rolleteori og distancering til roller vil bruges i denne undersøgelse til at kigge nærmere på, hvorvidt de hjemløse veteraner har en rolledistance mod 'hjemløseidentiteten'?

Analysestrategi

De transskriberede interviews er kodet manuelt. Det betyder at der er highlightet med forskellige farver tusser i de udskrevne transskriberede interviews.

Da der i det empiriske materiale tydeligt trådte to identitetsforståelser frem i de hjemløse veteraners fremstilling af egen sociale identitetsforståelse, er de fremhævet i analysen.

Da det blev tydeligt at disse identitetsforståelser trådte frem, blev de genstand for en systematisk kodning af hele det empiriske materiale.

De to identitetsforståelser, der blev udformet, handlede dels om veteranernes tidligere ansættelse i Forsvaret og dels om det at være socialt udsat/hjemløs. Mønstrene i de to forskellige forståelser vælges at danne baggrund for analysen, da der dels refereres identitetsforståelser omkring at være en 'kompetent kriger' og dels omkring en 'inkompetent civil'. Der kan henvises til, at Brende og Parson påpeger, at veteranerne kan have en oplevelse af at skulle forholde sig til en ændret selvidentitet efter hjemkomst fra international mission. Det er svært for veteraner, at have været en 'kompetent kriger' og at være blevet en 'inkompetent civil' (Brende et al. 1985: 59).

Under afsnittet: 'At være kompetente kriger' vil der være underoverskrifter, der fortæller noget om de hjemløse veteraners syn på og fastholdelse af værdien, omkring at se sig selv, som en dygtig soldat, samt betydningen af den militære familie.

'At være inkompetent civil' vil rumme en analyse af de hjemløse veteraners identitetskonstruktioner ud fra, hvor svært det er for veteranerne at bede om

hjælp, afstandtagen fra hjemløsheden og battlemind i det civile liv. Endvidere vil der sættes fokus på fællesskabet, eller mangel på samme under overskriften, *Veteranfamilien*. Der er i det empiriske materiale også fortællinger om, at trods de hjemløse veteraner, bruger deres ansættelse i Forsvaret, som forklaringsmodel til, hvorfor de er i den situation, de står i, i dag, så fortryder de ikke deres tid i Forsvaret.

Efter hvert afsnit: 'at være en kompetent kriger' og 'at være inkompetent civil', vil der være en sammenfatning, som kan danne baggrund for konklusionen.

Validitet

De identitetsforståelser, der kom frem i det empiriske materiale, og som danner rammen for analysen, har jeg, inddelt i to idealtypedannelser: 'Den kompetente kriger' og 'Den inkompetente civile'.

Om idealtypedannelsen hævder Schurtz, at kravet er: "*...dels en fordring om objektiv behandling af den menneskelige handlings subjektive mening(...) dels en fordring om at samfundsvidenskabens tankegenstande er konsistente med de common sense-tankegenstande, som dannes af mennesker i hverdagslivet.*" (Kristiansen et al 1999: 202). Der er gjort en anstrengelse for at skabe konsistens i de idealtypedannelser, der er lavet af de hjemløse veteraner, ved at der er en transparenthed i de kausalsammenhænge, der dannes. Det betyder at de tolkninger, der laves af det empiriske materiale, ud fra teoriapparatet, er fremstillet med en gennemsigtighed, der kan sikre validitet i analysen.

Analyse

Med et fokus, fra den interaktionistiske begrebsramme, er der nedenstående analyseres på veteranernes identitetskonstruktioner. Dette gøres som nævnt under overskrifterne: 'At være kompetent kriger' og 'at være inkompetent civil'.

At være kompetent kriger

I interviewene blev de hjemløse veteraner spurgt ind til deres ansættelse i Forsvaret og hvordan de havde haft det, mens de var ansat. For alle 6 interviewede veteraners vedkommende, var det en fortælling om 'det gode liv',

hvor de gjorde en forskel og var dygtige soldater. At være en dygtig soldat belyses af de hjemløse veteraner, dels gennem den særlige arbejdsfunktion, de havde som soldat, samt de fortæller alle om det særlige fællesskab, der er blandt soldater under udsendelse til international mission.

Den dygtige soldat

Som Brende og Parson hævder, kan det være vanskeligt, at gå fra at være 'en kompetent kriger', til at være 'en inkompetent civil' (Brende et al.1985: 59). Mit empiriske materiale rummer et antal fortællinger om denne vanskelige overgang. De hjemløse veteraners fortællinger om deres ansættelse i Forsvaret, vidner om, at de ser sig selv som have været kompetente krigere/soldater.

Klaus, som fremstår meget katatonisk i interviewet, uden at vise særligt mange følelser, bliver i nedenstående uddrag mere 'levende' i sin fortælling, da han spørges ind til om han var en god soldat:

"Marie: Så, var du en god soldat?"

Klaus: Ja (der svares hurtigt uden latenstid og tøven).

Marie: Ja?

Klaus: Jeg har fået her i foråret... der fik jeg Forsvarets påskyndelse for ekstraordinær indsats, som én af de få.

Marie: Ja... Super flot.

Klaus: Så, ja... (stolthed i stemmen)" (Uddrag af interview med Klaus 24.04.2015).

Senere i interviewet fortæller Klaus:

"Klaus: Jeg glædede mig til at aftjene min værnepligt og min far er gammel kampvognskommandør, så du ved, det lå til familien, så det var også.... Det var noget jeg glædede mig til og jeg skulle gøre min del også. Jeg var stolt af, at jeg skulle være soldat. Så det var en drøm, der gik i opfyldelse og der har virkelig... altså jeg har elsket alt den tid jeg har været i Forsvaret.... så..."

(Uddrag af interview med Klaus 24.04.2015).

I min fortolkning af denne fortælling, hæfter jeg mig, både ved det sagte og ved måden det siges på. I modsætning til resten af interviewet, hvor Klaus taler katatonisk og uden følelsesudsving, så involverer han sig mere i denne del af interviewet. Klaus svarer hurtigt og uden tøven på mit spørgsmål og han svarer med noget jeg tolker som stolthed i stemmen. Klaus bekræfter udsagnet om, at han var en god soldat og understreger dette med fortællingen om Forsvarets påskyndelse. Senere i interviewet taler han om glæde og stolthed som knyttet til det at skulle være soldat. Set i lyset af Jenkins teori om social identitet kan man forstå denne del af Klaus' fortælling liggende i en *samhandlingsorden*, hvor identifikationen, som en god soldat er hævdet og valideret. Jenkins påpeger at mennesker anskuer den menneskelige verden, som et komplekst, men sammenhængende fænomen, der konstrueres og opleves af mennesket i tre særskilte ordener, *den individuelle, samhandlingsordenen og den institutionelle orden* (Jenkins 2006: 42). *Samhandlingsordenen* er ifølge Jenkins, den menneskelige verden, der konstitueres i interaktionen mellem individer (Jenkins 2006: 42). Klaus har allerede inden han er startet i Forsvaret indgået i en *samhandlingsorden*, der har været præget af, at en ansættelse i Forsvaret er godt, da han fortæller, at hans far også har været soldat og, at han selv glædede sig til at aftjene sin værnepligt. Identiteten som den gode soldat, er hævdet og valideret i Klaus familie, da hans far har været gammel kampvognskommandør og Klaus fortæller, at han glædede sig til, at skulle gøre sin del. Der kan endvidere peges på at Klaus også anskuer egen identitet, som god soldat ud fra en *samhandlingsorden*, hvor han i Forsvaret har hævdet og har fået valideret, at den dygtige soldat har en særlig status, der skal belønnes i form af medaljer og anerkendes for at have været udsendt. *Den institutionelle orden* i Forsvaret bærer præg af den bureaukratiske hierarkiske opbygning og af at der er klare mønstre og organiseringer af, hvordan der uddeles medaljer og gives påskønnelse til soldater. Når Jenkins hævder at der i det kollektive ikke skelnes mellem en tolkning ud fra menneskers egne forståelser af oplevet livsverden og de adfærdsmønstre, der forsøges klassificeres ud fra et synspunkt, der ligger uden for den pågældende kontekst (Jenkins 2006: 40), kan der peges på, at Klaus har *institutionaliseret* de vaner og rutiner, som ligger i Forsvaret. Klaus fortæller med stolthed, at han har fået Forsvarets påskønnelse for ekstraordinær tjeneste.

Forsvarets belønningssystem og anerkendelse i form af medaljer er blevet en del af den måde, hvorpå Klaus' identitet, som den kompetente soldat kan anskues. Klaus' enhedsselv i *den individuelle orden*, er præget af de følelser og viden han har i forhold til egen og kollektivets (I dette tilfælde, især Forsvarets og familiens) opfattelse af en status som den gode soldat.

Ifølge Johansens strukturelle teori, der belyser fire termer, omhandlende betydningen af soldaternes ageren under udsendelse til international mission, kan der peges på, at Klaus er mest agerende i *Warriorism*, der har et fokus på krigen som en livsstil (Johansen 2013: 19-24). Han fortæller, at han glædede sig til at skulle gøre sin del, og har et specielt ønske om, at skulle deltage i krig. Klaus tiltrækkes af, at skulle deltage i krig, ligesom hans far havde gjort det. Klaus identitetskonstruktion, i forhold til, forståelsen af, at være en kompetent soldat og gøre sin del, er dermed *institutionaliseret* under hans ansættelse i Forsvaret, samt fra hans familie, inden ansættelsen.

Lennie bliver i interviewet med ham, spurgt ind til, hvordan han havde det mens han var ansat i Forsvaret. Han fortæller, at det var der, han havde det bedst og da jeg spørger 'hvorfor', svarer han:

"Lennie: Jamen jeg ved ikke, hvad det er der gør det... det er bare.... det var et arbejde jeg var rigtig glad for.... jeg var rigtig glad for at være udsendt....øh.... jeg følte at jeg gjorde en forskel.... (pause)...." (Uddrag af interview med Lennie 15.06.2015).

Lennie fortæller senere i interviewet, at hans ansættelse i Forsvaret, er den eneste tilknytning til arbejdsmarkedet han har haft i sit voksenliv, bortset fra en uge i på et køle/frostlager. Selvom det er 20 år siden han var udsendt, husker han stadig tilbage på en følelse af, at have gjort en forskel.

Jenkins hævder i sin teori om social identitet, som nævnt, at individets anskuelse af den menneskelige verden er, at den konstrueres og opleves i tre særskilte ordener, *Den individuelle*, *samhandlingsordenen* og *den institutionelle orden* (Jenkins 2006: 42). *Den individuelle orden* er menneskets enhedsselv bestående af både erfaringer og følelser, mens *samhandlingsordenen* er den menneskelige

verden, der konstitueres i interaktion mellem mennesker. *Den institutionelle orden* er den menneskelige verden, bestående af mønstre og organisering af de etablerede måder at gøre tingene på (Jenkins 2006: 42).

Lennie anskuer i udsagnet den menneskelige verden i forhold til hans udsendelse, som er præget af et enhedsselv i *den individuelle orden* der, anser følelser og viden om 'det at gøre en forskel' er godt. Hvis der kigges på Higates argument om, at Soldater opbygger en stærk selvidentitet, der er præget af det militære miljø (Higate 1997:110), må der formodes at Lennie i *samhandlingsordenen*, under ansættelsen i Forsvaret, i interaktionen med de andre ansatte, har konstitueret at det, at gøre en forskel er en væsentlig del under udsendelse. Det er blevet en del af *den institutionelle orden* og er blevet en fælles opfattelse. Jeg tolker ud fra dette, at der er en *institutionalisering* i Forsvaret, om at gøre en forskel, som er en væsentlig del af ansættelsen som soldat og udsendelse til international mission. Dette kan underbygges med A. Douglas English argument om, at ansatte soldater opdrages med en moral om at ville vie sit eget liv for nationen, under udsendelse til international mission (English 2004:35). For at ville vie sit liv i en ansættelse, må det være en betydningsfuld opgave, der skal løses, hvilket kan skabe oplevelsen af, at gøre en forskel.

Lennies identitetskonstruktion i forhold til at have været en kompetent soldat, er at have været betydningsfuld og have gjort en forskel, så dette fremhæves i fortællingen om, hvorfor det var i Forsvaret, han havde det bedst.

Johnnie har en fortælling om, hvordan der, ved ansættelse i Forsvaret og en udsendelse til international mission, sker en transition fra at være en dreng til at blive en mand:

"Johnnie: ... der gik de fra at være.... ja være unge teenagere, mors lille dreng til at implementere en eller anden form for manderolle. Det er ligesom der... nu er du mand, nu skal du i række, nu skal du kunne de her ting. Vi lærer dig nogle basale færdigheder og så... øh, når din værnepligt er slut, så har du fået... lært noget om at være soldat, som er en rigtig mandeting, eller har været engang... og så... øh... Ja så er du det mere robust til livet derude. Nu kan du kæmpe for en fællessag, men du kan også kæmpe din egen... den

individuelle kamp, for ligesom at stå igennem i verden..." (Uddrag af interview med Johnnie 24.04.2015).

Under interviewet nævnte Johnnie flere gange, hvad maskulinitet og manderolle betyder for ham. Jeg vil ikke gå ind i teorier omkring maskulinitet i denne analyse, men bruge det, han fortæller, som de andre udvalgte udsagn til at begribe den tidligere militære ansættelses betydning for de hjemløse veteraners identitetsforståelse. Det er interessant at Johnnie, som den eneste af de interviewede hjemløse veteraner, har et fokus på egen maskulinitet og manderolle. Der er i det omgivende samfund en forforståelse til, at Forsvaret bærer præg af en maskulin kultur, da det hovedsageligt er mænd, der er ansat.

Set i lyset af Johansens strukturelle teori, der belyser betydningen af soldatens udførelse af sit job under ansættelse i Forsvaret, kan der peges på, at Johnnie har lagt vægt på egen udvikling fra dreng til mand i hans ansættelse i Forsvaret. Han kan dermed indplaceres i den normative term, *individualisme*, der hævdes at være et skift fra soldatens motivation for ansættelsen tidligere var Forsvarets værdier, til at det er soldatens egen interesser, der nu er den afgørende faktor (Johansen 2013: 19-24). Johnnie er optaget af, at en ansættelse i Forsvaret gør dig til en mand, der bliver robust til livet og kan kæmpe både en fælles og en individuel kamp. Samtidig mener han, at grunden til, at soldatens transition sker, er gennem de militære færdigheder, altså læren om, at blive en soldat. Dermed kan hans udsagn ligeledes tolkes som liggende indenfor Johansens term, *Professionalisme*, der er soldaternes velvilje til at deltage i krig, motivation til arbejdet i det militære fællesskab, med et fokus omkring udvikling og dyrkelsen af de militære færdigheder (Johansen 2013: 19-24).

Ud fra Jenkins sociologiske teori om social identitet, der belyser at den menneskelige verden konstrueres og opleves af mennesker i tre særskilte ordener, tolker jeg at Johnnie har et enhedsselv i *den individuelle orden*, hvilket Jenkins definerer som værende individets kropsliggjorte selv (Jenkins 2006: 69), der er præget af egne følelser og erfaringer fra den tid han var ansat i Forsvaret.

Han har et fokus omkring egen manderolle og jeg spørger ind til, hvorfor og hvorfra det stammer:

"Johnnie: ...jeg kan mærke i forhold til min manderolle, at det er den, der kommer i... og der kan man sige.... altså hvis man ikke taler manderolle i Forsvaret, hvad taler man så om... altså, så hvis man ikke har noget med derfra, så skal man da være... altså jeg møder stadigvæk mange soldater... øh, eller tidligere soldater som.... og det er ikke veteraner, men det er bare soldater, der har aftjent værnepligt og så... som har sagt også samfundsmæssigt, hvor var det godt dengang" (Uddrag af interview med Johnnie 24.04.2015)

I forhold til Jenkins *institutionelle orden*, der er mønstre og organisering af de etablerede måder at gøre tingene på (Jenkins 2006: 42), kan Johnnies udsagn tolkes på flere måder. Der er hans egne erfaringer og følelser i *den individuelle orden*, fra hans ansættelse i Forsvaret, hvor han har været primært blandt mænd, har været igennem hård fysisk træning, samt udholdenhedsprøvelser. Der kan tolkes at, i følge Johnnie, er der i Forsvarets *institutionelle orden* nogle mønstre og organiseringer, som skaber en maskulinitet. Samtidig er der fra det omgivende samfund nogle forforståelser til soldater, der er ansat i Forsvaret, som er i overensstemmelse med de beskrivelser Johnnie laver. Det betyder at det omgivende samfunds forventninger til Forsvarets *institutionelle orden* er ud fra en forestilling om maskulinitet baseret på, at Forsvaret er mandsdomineret. Når Jenkins taler om *samhandlingsorden*, er det den menneskelige verden, som konstitueres i interaktion mellem individer (Jenkins 2006: 42), herunder er han optaget af stempingsprocesser og en distinktion mellem *nominel* og *faktisk identitet*. Når et individ stemples, med en identifikation, men ikke internaliserer med stemplet, er det den *nominelle* identitet. Den *faktiske identitet* er, når den stemplede internaliserer stemplet (Jenkins 2006: 102). Når både Johnnie og det omgivende samfund har samme opfattelse af Forsvarets *institutionelle orden* i forhold til maskulinitet, kan der peges på, at der samfundsmæssigt i *samhandlingsordenen* er en stemping i forhold til en maskulinitet i Forsvaret. Johnnie er enig i denne og har internaliseret stemplet, hvorfor der kan tales om en *faktisk* identitet.

Den identitetskonstruktion Johnnie laver er, dermed, dels lavet ud fra en *institutionalisering* fra det omgivende samfund omkring maskulinitet i Forsvaret, og dels ud fra egne erfaringer gjort i forsvarets *institutionelle orden*.

Faglige kompetencer

Kirke henviser i sit normative begrebsapparat til, at soldaterne indgår i forskellige sociale strukturer under ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission. De sociale strukturer danner rammen for den identitet soldater opbygger. En af de sociale strukturer er: *Funktions strukturen*, som belyser soldatens arbejde/funktion (Kirke 2009: 21-24).

Nogle af de hjemløse veteraner fortæller om deres særlige arbejde/ faglige funktion, mens de var ansat i Forsvaret. Der er for disse veteraner en identitet, der er knyttet an til det arbejdsliv, de havde under ansættelse i Forsvaret og under udsendelse til international mission.

Mikkel fortæller om hans særlige funktion, som lytter, da han var udsendt:

"Mikkel: "...det har jo været et enormt spændende arbejde, jeg arbejdede med elektronisk krigsførelse, så det er jo ikke bare som at rende rundt som sådan en infanterist. Så der har jo hele tiden været udfordringer og hele tiden noget man skulle bygge op ikke, og blive bedre til. Så det har været enormt spændende, og det er måske også derfor det rammer, det mere nu, fordi lige pludselig så... jamen man er ingenting og man har ingenting.

Marie: Var du en god soldat?

Mikkel: Ja det synes jeg selv (...) ... pause.... Jeg har altid været faglig kompetent til mine ting og har altid hjulpet og har altid kunnet samarbejde med alle dem, som man har været tjenestegørende med. Men også igen... Det var generelt et højt fagligt niveau. Sådan er det, når det er en lille, mere eller mindre specialenhed... altså vi var ikke ret mange og alle var igennem en hård optagelsesprøve inden de kom ind, alle skulle kunne honorere nogle krav. Altså du blev ikke lytter medmindre du kunne dine sproglige ting. Så der var et højt fagligt niveau ikke, og.... altså også generelt en lidt højere faglig.... faglig.... Ja hvad hedder det, hvad kan man sige.... altså niveauet var

det højere og det drive der var for at blive bedre var der jo blandt stort set alle....” (Uddrag af interview med Mikkel 04.11.2014).

Hvis der kigges på det normative begrebsapparat, som Johansen opstiller for betydningen af soldaters ageren i forhold til militær identitet under udsendelse, kan der med Mikkels fortælling om at være en faglig dygtig soldat, henvises til at han har et fokus omkring *professionalisme*. *Professionalisme* er soldaternes velvilje til at deltage i internationale operationer, motivation til arbejdet i det militære fællesskab, samt et stærkt instrumentelt fokus, med vægt på udvikling og dyrkelsen af militære færdigheder (Johansen 2013: 19-24). Johansen konkluderer at de soldater, der agerer mest i *Professionalisme* er de bedste soldater, da de har en velvilje til at deltage i internationale operationer, motivation til arbejdet i det militære fællesskab, samt et stærk instrumentalt fokus, med vægt på udvikling og dyrkelsen af de militære færdigheder (Johansen 2013: 19-24).

Mikkel fortæller om et 'drive', der lå hos dem, der skulle udføre elektronisk krigsførelse, da de ellers ikke kunne bestride den post. Set i lyset af Johansens normative term, *professionalisme*, kan det tolkes, at der i det 'drive', Mikkel snakker om, kan ligge en dyrkelse og et ønske om, at udvikle de militære færdigheder, der er indenfor elektronisk krigsførelse.

Berger og Luckmann hævder i deres metateori, at der sker en *institutionalisering* af de vaner og rutiner der bliver de gængse (Berger og Luckmann 2002: 71-74). Når Mikkel påpeger, at der hos soldaterne, som stod for elektronisk krigsførelse var en grundighed og stolthed i at kunne sine ting, kan det tolkes som, at der er sket en *institutionalisering*, som har et omdrejningspunkt omkring at dygtiggøre sig og udvikle sin faglighed, hvis man vil være en del af denne gruppe. Forsvarets værnstabe er bygget op omkring Johansens term: *professionalisme*, da de er specialiserende enheder, hvor de militære færdigheder dyrkes, samt der skabes et sammenhold, der giver motivation til arbejdet i det militære fællesskab (som argumenteret i afsnittet: *Soldat i Forsvaret*). Set i lyset af dette, kan der med Jenkins teori om social identitet, tolkes at *den institutionelle orden*, der er mønstre og organisering af de etablerede måder at gøre tingene på (Jenkins 2006: 42), i Forsvarets værnstabe er præget af dyrkelsen af de militære

færdigheder og lysten til samarbejdet. Det 'drive' Mikkel snakker om i sin gruppe, kan endvidere sættes ind i Kirkes sociale struktur *loyalitet/identitetsstrukturen*, der rummer den militære ramme, samt det regiment/deling soldaten er tilhørende (Kirke 2009: 21-24). Der skabes et særligt tilhørsforhold i denne gruppe. Dette kan ses i lyset af, Mikkels fremhævelse af de soldater, der stod for elektronisk krigsførelse, ikke bare render rundt som infanterister, de er noget særligt.

Mikkels identitetskonstruktion, i forhold, til at have været en kompetent soldat, bliver dermed vigtigst i forhold til faget, den faglige stolthed, gruppetilhørsforholdet og det at kunne sine ting.

Mikkel peger i udsagnet på, at det faglige arbejde i Forsvaret var enormt spændende, og han tolker at det er derfor 'det rammer mere nu', hvor han føler 'at han er ingenting og ingenting har'. Dette kan anskues som frustration og bitterhed i forhold til en ændret selvidentitet, hvilket Brende og Parson påpeger kan være problematisk for veteranerne (Brende et al. 1985: 59). Goffman hævder i sin stigmatteori, at en form for stigmatisering er karaktermæssige fejl, der kan slutte sig til egenskaber for den pågældende, som eksempelvis kan være arbejdsløshed (Goffman 2014a: 46). Endvidere fastslår han at mennesker, der stigmatiseres senere i livet, kan have svært ved at opbygge en ny identitet og vil have tendens til at se sig selv med misbilligelse (Goffman 2014a: 75). Jeg tolker Mikkels udsagn om 'at være ingenting og have ingenting', som misbilligelse overfor en ny identitet, han har svært ved at opbygge og forholde sig til, da det som han nævner: 'rammer mere nu'.

Jim henviser også i sin fortælling om at være en dygtig soldat, til hans særlige funktion som sygepasser under udsendelsen:

"Marie: Var du dygtig?"

Jim: Ja, men altså dengang der... Ja altså det... Jeg havde jo nogle andre kvalifikationer end de andre, jeg havde kørt ambulance i en del år, så jeg tog det ikke så... altså hvad kan man sige... Jeg blev ikke så stresset af det..."
(Uddrag af interview med Jim 24.04.2015).

I Jims fortælling, er der mere fokus på en overordnet 'arbejdsidentitet', som ambulancefører, der ikke alene er knyttet op på hans udvikling af militære færdigheder, men en generel udvikling af kompetencer i forhold til en arbejdsmæssig opgave/funktion, der også kan ligge udenfor de militære rammer. Jim fortæller ikke om samarbejdet i delingen og dyrkelsen af militære færdigheder, som Mikkel betoner i hans fortælling, tværtimod fremhæver han sig selv, som havende andre kvalifikationer end de andre, der gør at han ikke bliver så stresset af at køre ambulance.

Jims identitetskonstruktion bliver dermed mere en 'arbejdsidentitet', end det bliver en egentlig dyrkelse af militære færdigheder, og en fortælling om den kompetente soldat

Jims 'arbejdsidentitet' uddybes nærmere i analysen af et andet udsagn fra Jim (i afsnittet: 'Den militære familie'), hvor han til forskel fra de andre hjemløse veteraner fortæller, at han i det civile liv har oplevet en fællesskabsfølelse med hans kollegaer, fra da han var brandmand, der kan sidestilles med det fælleskab, der var under hans ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission. Min argumentation er, at 'arbejdsidentiteten' som soldat og brandmand kan sidestilles.

Den militære familie

Kofod et al. peger på, at soldater, der er udsendt til international mission knytter nogle særlige bånd, der beskrives med begrebet, *den militære familie* (Kofod et al. 2010: 43).

De hjemløse veteraner beskriver i interviewene også det særlige kammeratskab, der er under ansættelse i Forsvaret og især under udsendelse til international mission, som en vigtig del af, hvorfor de var glade for at være soldater.

Mikkel fortæller:

Mikkel: "...i Forsvaret, der er du jo sammen, specielt hvis du er udsendt, så er du jo sammen 24 timer i døgnet. Du ved enormt mange ting om nogle af

dine kollegaer, også mere end man ved om sine egne familiemedlemmer, stort set.

Marie: Så det bliver den militære familie?

Mikkel: Jamen, det bliver jo mere eller mindre en familie, fordi man ved sgu... om nogle af kollegaerne, der ved man jo alt og man ved mere end deres egen familie ved om dem, ikke.... Både på godt og ondt ikke, man ved, hvor deres svagheder er og hvor deres forcer er. Og det ved du ikke nødvendigvis ved din familie... altså det kan godt være du mødes til suppe, steg og is fester, ikke, men... altså det er ikke det samme. Altså, når man har tilbragt rigtig, rigtig mange timer sammen med en person... Den der overfladiske snak, den er jo væk, den er overstået og er uddebatteret, altså det kan du måske bruge de første par gange du er på vagt, med den samme person, men på et eller andet tidspunkt, så bliver samtalen altså lidt dybere, ikke" (Uddrag af interview med Mikkel 04.11.2014).

Mikkel snakker her om identitet ud fra det kollektive der skabes, og er unikt under udsendelse til international mission. Jenkins hævder at identitet er, at individ og kollektiv mødes og forenes i den menneskelige verden (Jenkins 206: 40). For soldaterne kan der under udsendelse tales om at det, der er individuelt særegent ved den enkelte soldat og det der deles kollektivt (at være soldat og være udsendt til international mission) betragtes som identiske. Individet (den enkelte soldat, soldatens funktion) og kollektivet (delingen, holdet) sammenfiltres rutinemæssigt med hinanden.

Under udsendelse bliver hverdagen for soldaterne sat i en fast og rutinemæssig plan. Klaus fortæller:

"Klaus:... du lever jo en simpel, men fast hverdag, hvor du er i faste rammer og du ved, hvad der foregår. Der er nogle der vasker dit tøj for dig, der bliver lavet mad til dig, og du ved... alting det bliver klaret for dig. Du.... Det eneste du skal fokusere på, det er bare at holde dig i fysisk god form, spise og så lave dine patruljer, som du skal. Hverdagen, den bliver meget sådan simpel og sort/hvid og det gør det nemt at forholde sig til" (Uddrag af interview med Klaus 24.04.2015).

I Forsvarets rammer er de sociale strukturer Kirke fremlægger, primært knyttet an til 'soldateridentiteten' (argumenteret i afsnittet: 'Hvilken betydning har den militære ansættelse for identitet?'), hvilket betyder at veteranerne kan have en oplevelse af at perspektivet i det civile liv er bredere og mere komplekst. Klaus bekræfter i udsagnet, at hverdagen under udsendelse er simpel, hvilket gør den nemmere at forholde sig til.

Berger og Luckmann peger på i deres metateori, at abstrakte teoretiske tankesystemer, kaldet *symbolske universer*, ofte har den funktion at legitimere de sociale aktiviteter, de udspringer af, og den samfundsordning, disse aktiviteter indgår i (Collin 2012: 345-346). De symbolske universer der skabes i soldaternes fællesskab og opgaver under udsendelse bliver simplificerede mønstre, som den enkelte skal forholde sig til. Den samfundsordning, der præger en militær lejr, under udsendelse, er ifølge Klaus, at soldaten skal holde sig i god fysisk form, spise og udføre sine patruljer. De simplificerede mønstre soldaterne skal forholde sig til legitimeres, da de i denne samfundsordning er medvirkende til at skabe overskuelighed for soldaterne.

Som Higate konkluderer, er soldaternes *ontologiske sikkerhed* under ansættelse i Forsvaret, i høj grad, præget af fællesskabsfølelsen, samt det rutineprægede miljø (Higate 1997: 110). Der kan peges på at de mønstre, rutiner og simplificeringer af hverdagen, som Klaus beskriver under udsendelse, samt fællesskabet, som Mikkel beskriver er medskabende til den *ontologiske sikkerhed*.

Klaus uddyber hvorfor der er den særlige fællesskabsfølelse blandt soldater:

"Klaus: ...jeg tror sammenholdet er der, fordi at man er nødt til at stole 100% på hinanden. Det gør at det bliver noget helt specielt (...)...der er altid en, du ved at der er altid en der passer på dig og holder øje med dig.

Marie: Mmmm, der er altid nogle der passer på en og holder øje med en, er der også altid nogle man selv holder øje med og passer på?

Klaus: Alle..... Altså det.... hvis.... Kæden er ikke stærkere end det svageste led.

Marie: Hvad betyder det?

Klaus: Ja, det betyder, at hvis der er en af dine kollegaer, der har det skidt, og så du lige pludselig får at vide at.... Altså Bornholm... Jeg har præsteret at blive udsendt med 3 dages varsel på mission, så du ved, man var altid... du var konsekvent nødt til hele tiden at være opmærksom på, hvordan alle dine kollegaer de havde det, fordi hvis der var nogle, der havde det skidt, så nytter det ikke noget, fordi hvis du bliver udsendt... jamen.... og så han har det dårligt og der er problemer derhjemme eller et eller andet, så går det ud over hans arbejde, og så går det ud over din sikkerhed og alle andres sikkerhed.... Og derfor så nytter det ikke noget, du er nødt til at.... ja.... at være opmærksom på hinanden" (Uddrag af interview med Klaus 24.04.2015).

Klaus fortæller her om det Kofod et al. betegner, *den militære familie*, der er kendetegnet ved det særlige fælleskab soldaterne erfarer, når de deler oplevelser af dramatisk eller livstruende karakter. Disse oplevelser erfares som en ekstrem afhængighed af hinanden og giver soldaterne et særligt kammeratskab (Kofod et al. 2010: 43). Klaus beskriver, at der blandt soldaterne er et særligt fællesskab, da de skal kunne stole på hinanden, da det ellers går ud over egen og andres sikkerhed. I en tolkning ud fra Jenkins teori om social identitet, vil der i *samhandlingsordenen*, hvor soldaterne hævder og validerer egen identifikation (Jenkins 2009: 42), være et fokus omkring at passe på hinanden. Denne *samhandlingsorden* er skabt ud fra *den institutionelle orden*, hvor der er et fokus på, at der hos soldaterne er en etisk fordring om, at ville vie sit liv i tjenesten (English 2004:35), og dermed en afhængighed af sikkerhed for at denne yderste konsekvens ikke sker.

Jim bliver også spurgt ind til det særlige kammeratskab og han har, som den eneste af de interviewede, også haft en oplevelse af at indgå i et fælleskab i det civile liv, der for ham er sammenligneligt med det særlige fælleskab, der er blandt soldaterne under udsendelse til international mission:

"Marie: ... I Forsvaret, der... det... jeg bliver jo særlig optaget af, at rigtig mange veteraner fortæller omkring, det her med, at der er et særligt kammeratskab... Særlig fællesskabsfølelse.

Jim: Ja, det er sådan lidt... øh... jeg tror at vi forstår hinanden bedre... øh... jeg tror at man kan sammenligne det... altså jeg prøvede... altså der er nogle, der... der er nogle der... altså, der er i Hells Angels, eller der er nogle der er Bandidos, der får de et broderskab der ikke, de føler at de er et eller andet, de hører til, ikke. Men man kan ikke rigtig sammenligne det på den måde, men her der er vi også et... altså øh... der er vi også... øh også som brandmand ikke, altså, der er vi... øh... vi passer på hinanden og øh... jamen altså som brandmand, der laver du mad... altså, der er du sammen med dem 24 timer ikke og vi er ude til en hel masse ting, og så kommer vi hjem og så... øh... ja, og laver skæg og ballade og sådan noget, ikke, og det samme er det... øh... det er noget helt andet end at være spejder kan man sige ikke, eller hjemmeværnsmand, ikke, eller sådan noget, ikke. Vi har fået en uddannelse, en grunduddannelse i militæret ikke, det har vi alle sammen fået og... øh... jamen det er sådan lidt specielt...(..).

"Marie: Fortæller du mig i virkeligheden, at det som var i det militære, altså den fællesskabsfølelse, den findes også i det civile liv, altså i forhold til at være brandmand?"

Jim: Ja, det gør den altså" (Uddrag af interview med Jim 24.04.2015)

Jim adskiller sig en smule fra de andre interviewede hjemløse veteraner, da han dels som tidligere nævnt ikke ser sin funktion i Forsvaret, som værende en unik funktion, hvor de militære færdigheder dyrkes. Dels har han på et senere tidspunkt i sit arbejdsliv stødt på det særlige fællesskab, som han også erfarede under sin ansættelse i Forsvaret.

Fra de feltnoter, der er lavet umiddelbart efter interviewet med Jim er der noteret at den måde han præsenterer sig selv på er med en 'stærk arbejdsidentitet'. Når han i udsagnet præsenterer fællesskabsfølelsen, fundet i det civile liv, på niveau med det han oplevede under sin ansættelse i Forsvaret er det igen bundet op på en arbejdsfunktion.

Set i lyset af Jenkins teori om social identitet, tolker jeg Jims udsagn, i forhold til, *den institutionelle orden*, i hans ansættelse som brandmand være sidestillende med *den institutionelle orden*, han har oplevet i Forsvaret. De fortællinger Jim laver omkring fællesskabet blandt brandmænd er baseret på det samme, som de

beskrivelser Mikkell og Klaus laver af fællesskabet under udsendelse. Brandmændene har lange vagter sammen, det vil sige at de tilbringer mange timer sammen, hvor de laver forskellige ting, lige som soldater gør under udsendelse. Jim fortæller at brandmændene passer på hinanden, ligesom Klaus fortæller om afhængigheden af hinanden i forhold til sikkerhed under udsendelse. Mit empiriske materiale rummer ikke fortællinger om, at gå på patrulje under udsendelse, eller at køre ud til en brand, som brandmand, men jeg har en forforståelse for, at det kan erfares ensrettet på den måde, at begge faggrupper, i disse situationer, kan dele oplevelser af dramatisk karakter. Kofod et al. peger på, at når der deles oplevelser af dramatisk karakter, skabes der en særlig fællesskabsfølelse, da der opstår en afhængighed af hinanden (Kofod et al. 2010: 43). *Den institutionelle orden* bliver dermed begge steder præget af bestemte mønstre og organiseringer, af måder at gøre tingene på, der kan skabe sikkerhed og tryghed for og blandt de ansatte.

Sammenfatning

Mine tolkninger af de ovenstående udsagn om at være en 'kompetent kriger' peger på, at de hjemløse veteraners fortællinger bærer præg af de erfaringer, der er *institutionaliseret* under deres ansættelse i Forsvaret.

Det som er betydningsfuldt for veteranerne og som har indflydelse på den måde, hvorpå de anskuer og konstruerer den menneskelige verden, er i en sammenhæng af Jenkins tre ordener, fra hans teori om social identitet. Jenkins hævder at identitet er, at individ og kollektiv mødes og forenes i den menneskelige verden (Jenkins 206: 40). I de hjemløse veteraners identitetskonstruktioner i forhold til at være en 'kompetent kriger', er der i *den individuelle orden* særegne erfaringer og følelser for den enkelte fra ansættelsen i Forsvaret og udsendelse til international mission. Samtidig rummer deres fortællinger også det, der er delt kollektivt i *samhandlingsordenen* og *den institutionelle orden* under deres ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission.

Den individuelle orden er for veteranerne præget af de følelser og erfaringer, de har gjort under deres ansættelse i Forsvaret. De har en oplevelse af, at der var de noget særligt og gjorde en forskel. Der har i *samhandlingsordenen* været en

særlig fællesskabsfølelse, hvor soldaterne har hævdet og valideret egen identifikation, som den dygtige soldat. Der har omdrejningspunktet været, at være faglig kompetent, have interesse for at udvikle militære færdigheder og en ramme for at skabe sikkerhed, så der passes på hinanden. Under de hjemløse veteraners ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission, har *den institutionelle orden* været præget af Forsvarets bureaukratiske opbygning, der indeholder klare regler og direktiver for, hvordan tingene skulle gøres. Den etiske fordring i ansættelsen, om at ville vie sit eget liv, har været medskabende af en afhængighed af hinanden, samt en afhængighed af sikkerhed og tryghed, der har skabt klare mønstre og rutiner.

Som Higate konkluderer er soldaternes *ontologiske sikkerhed* under ansættelse i Forsvaret i høj grad præget af fællesskabsfølelsen, samt det rutineprægede miljø (Higate 1997: 110). Der kan peges på, at de mønstre, rutiner og simplificeringer af hverdagen, der er i *den institutionelle orden*, samt fællesskabet, har skabt den *ontologiske sikkerhed* for de hjemløse veteraner, mens de var ansat i Forsvaret.

De hjemløse veteraners fortællinger om, at være den 'kompetente kriger', kan dermed ses som en identitetskonstruktion, der har et fokus omkring det særlige arbejde de har udført som soldater under deres ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission. Der er, i høj grad, en forståelse af at være betydningsfuld, at gøre sin del, at gøre en forskel, være faglig kompetent og have en motivation til samarbejde i det militære fællesskab.

At være inkompetent civil

Brende og Parson hævder at veteranerne kan have en oplevelse af at have været 'kompetente krigere' og er blevet 'inkompetente civile' (Brende et al. 1985:59). Ovenstående er belyst, hvorledes veteranerne har erfaringer fra deres ansættelse i Forsvaret, der gør at de er, eller har været 'kompetente krigere'. Hvordan anskues og erfares den civile verden for de hjemløse veteraner, når de har en identitetsforståelse af, at være en 'kompetent kriger'?

Nedenstående vil der kigges på udsagn fra de hjemløse veteraner, der vidner om deres egne erfaringer af, at være 'inkompetente civile'. Det vil belyses ud fra de fortællinger de hjemløse veteraner har omkring, at det er svært at bede om hjælp, samt om deres ambivalens med at indgå i sociale relationer. Endvidere er der fortællinger om, at trods oplevelsen af, at det er ansættelsen i Forsvaret, der har forårsaget veteranernes situation i hjemløshed, så fortryder de ikke ansættelsen. Der er et afsnit, som belyser de hjemløse veteraners afstandtagen fra hjemløsheden og et afsnit om betydningen af, at være i battlemind i det civile liv.

Svært at bede om hjælp

Som Brende og Parson hævder har skadede veteraner svært ved at bede om hjælp (Brende et al. 1985:167). I interviewene med de hjemløse veteraner, er der flere af dem, som belyser dette og giver årsagsforklaringer til problematikken.

Klaus bliver spurgt i interviewet, hvorfor det er svært at bede om hjælp:

"Klaus: Fordi at vi er vant til at klare os selv... Altså også det at man er sådan lidt... Man har klaret så meget før og nu står du her, ikke også, hvorfor fanden kan du ikke bare klare det. Det er også sådan noget man har det rigtig dårligt over, det er at netop den følelse af at engang der var du noget helt exceptionel, nu er du ingenting.... og du kan ikke noget... det er også sådan noget, som man kan blive rimelig træt af.... Noget af det jeg tænker meget på, det er.... det er det...."

Marie: Så da du var soldat, der var du noget?

Klaus: Ja, der var jeg den bedste udgave af mig selv.... (pause).... nu er jeg bare et eller andet sølle skrog, som er.... lemfældig til at drikke og ryster og har PTSD og.... og alt muligt andet.... Der ikke kan finde ud af noget....

(Pause)

Marie: Mmmm, så det civile liv det er hårdt?

Klaus: Det er MEGET hårdt.... (Pause).... (Uddrag af interview med Klaus 24.04.2015).

Goffman hævder at et menneske, der ikke er født ind i en bestemt stigma kategori, men som bliver stigmatiseret senere i livet: *"har allerede et grundigt kendskab til forholdet mellem normale og stigmatiserede, længe inden han selv bliver tvunget til at betragte sig som 'fejlbehæftet', og han vil formodentlig få svært ved at opbygge en ny identitet, samt være særlig tilbøjelig til at betragte sig selv med misbilligelse."* (Goffman 2014a: 75). Klaus omtaler sig selv med en misbilligelse i forhold til at være et 'sølle skrog', der ikke kan finde ud af noget. Transitionen fra at have været den bedste udgave af sig selv, til at være en der ingenting kan, bruger Klaus som årsagsforklaring til, at det er svært at bede om hjælp. Med udgangspunkt i Goffmans stigmatteori, kan der peges på, at Klaus har svært ved at forholde sig til at skulle opbygge en ny identitet. Han har stor misbilligelse til sig selv og føler at han nu ingenting kan, til forskel fra, da han var soldat, hvor han har en oplevelse af, at han var den bedste udgave af sig selv.

Med en tolkning ud fra Jenkins teori om social identitet, kan der peges på, at Klaus' erfaringer og følelser i *den individuelle orden* er præget af hans tidligere ansættelse i Forsvaret. Han har en oplevelse af, at på det tidspunkt var han den bedste udgave af sig selv, hvorimod han dømmes sig selv hårdt i hans nuværende identitetsforståelse. I *den institutionelle orden* erfarer han stadig de mønstre og organiseringer af måder at gøre tingene på, fra hans tid i Forsvaret, hvilket er ensbetydende med at 'man har klaret så meget og har klaret sig selv'. Denne forståelse kan være problematisk i forhold til at søge og modtage hjælp, selvom der er behov for dette.

Lennie fortæller også i hans interview, at han har det vanskelig ved at bede om hjælp og forsøger at give en årsagsforklaring til dette, som bygger på hans erfaringer fra da han var ansat i Forsvaret som soldat:

"Lennie: det er svært at bede om hjælp..."

Marie: Mmmm, hvorfor?

Lennie: Det er en eller anden stolthed eller et eller andet..... det ved jeg ikke... øh... Jamen en eller anden.... øh... en eller anden stolthed... Jeg ved ikke rigtig helt hvad det er, der gør det..... Men det er også sådan noget man lærer i

militæret, at man klarer tingene selv.... Ja.... (pause)..." (Uddrag af interview med Lennie 15.06.15).

Jeg tolker, Lennies udsagn, som det ovenstående med Klaus, at han har en misbilligelse i forhold til sig selv og den identitet han skal opbygge nu. Lennie har i Forsvarets rammer *institutionaliseret* en forståelse af, at man 'kan klare tingene selv', hvilket han beskriver som en stolthed, der hindrer ham i at søge hjælp.

Ud fra Jenkins teori om social identitet tolker jeg, at der i *den institutionelle orden* i Lennies tid i Forsvaret, har været en forståelse, der er skabt i *samhandlingsordenen* om, at de organiseringer af måder at gøre tingene på, kræver at man 'kan klare tingene selv' (eller i det militære fællesskab). Soldaternes identitet, om at være en, der 'kan klare tingene' er hævdet og valideret i interaktionen med hinanden ud fra de mønstre og måder at organisere tingene på i Forsvarets rammer. Det betyder at Lennie har svært ved at indgå i nye *samhandlingsordener*, hvor han skal søge og modtage hjælp og dermed agere væsentligt anderledes end det han har *institutionaliseret* som det gængse i hans ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission.

Jim fortæller i interviewet med ham, hvorfor han tænker, at det er svært at bede om hjælp:

"Jim: Ja, jamen det er jo også..... det er..... Altså de fleste har jo haft en... fungerede jo, altså jeg har jo aldrig været arbejdsløs. Jeg har aldrig haft noget med det sociale at gøre..... og lige pludselig så kommer du op og så skal der skrives en masse papirer at du..... jeg føler at man bliver mistænkeliggjort.... øh med et eller andet, og så skal du bede om penge eller sådan noget.... Så du kan tænke; så kan det sgu være lige meget altså. Så har man måske lyst til bare at gå ud i skoven ikke.... De henvendelser man får fra Jobcentret.... altså de er så upersonlige, de har nogle statistikker, de har nogle skemaer de skal lave og..... og det skal de selvfølgelig, men man føler at man bliver mistænkeliggjort hele tiden altså...Man skal retfærdiggøre sig selv, for at få noget.... Jeg tror at.... Jeg tror at det, der pres man har, det er..... At du går med så mange.... øh tanker i hovedet hele tiden

altså... øh... at det stresser en, når man kommer derop.” (Uddrag af interview med Jim 24.04.2015).

Jims kontakt med jobcentret er tydeligt ubehageligt for ham. Min tolkning er, som i de to ovenstående udsagn fra Klaus og Lennie, at Jim har vanskelig ved at forholde sig til at skulle opbygge en ny identitet. Når han fortæller, at han aldrig har været arbejdsløs og aldrig har haft noget med det sociale at gøre, kan det tolkes ud fra Goffmans stigmatteori, der belyser at et menneske, der stigmatiseres senere i livet: *”har allerede et grundigt kendskab til forholdet mellem normale og stigmatiserede, længe inden han selv bliver tvunget til at betragte sig som ’fejlbehæftet’, og han vil formodentlig få svært ved at opbygge en ny identitet....”* (Goffman 2014a: 75). Jim har svært ved at forholde sig til, at være arbejdsløs. Som belyst ovenstående i afsnittet: ‘Faglige kompetencer’, har Jim en stærk ‘arbejdsidentitet’. Det betyder at han, som andre i Danmark har *institutionaliseret* den gængse måde at tænke på, i forhold til at have et arbejdsliv og tjene sine penge selv. Jim har svært ved at forholde sig til at være ‘fejlbehæftet’ som arbejdsløs og han har det svært med at han måske ikke kommer ud på arbejdsmarkedet igen:

”Marie: Hvad tænker du... hvad... har du nogle fremtidsplaner?”

Jim: Nej, det har jeg ikke.

Marie: Det er en dag af gangen lige nu?”

Jim: Ja det er det... øh... Jamen altså... jeg tror ikke at jeg kommer i arbejde igen... det tror jeg sgu ikke.

Marie: Kan du forlige dig med den tanke?”

Jim: Ja, nu har jeg... altså nu har jeg... (Jim bryder i gråd)

Marie: Det er svært.

Jim: Ja... øh... ” (Uddrag af interview med Jim 24.04.2015).

Jim reagerer meget stærkt, ved at bryde i gråd da han fortæller at, han ikke tror at han kommer i arbejde igen. Dette bekræfter, at han har svært ved at forholde sig til sin ændrede identitet, som arbejdsløs.

Veteranfamilien

Som nævnt tidligere, konkluderede jeg i minifeltstudiet på Veteranhjem København, i efteråret 2014, at de hjemløse veteraner, der er brugere af stedet, har skabt et særligt veteranfælleskab. Der blev udfoldet, hvordan begrebet, *den militære familie* kunne omsættes til *veteranfamilien*, da der blandt målgruppen var en særlig fælleskabsfølelse, som var præget af, at civile ikke forstår, hvordan det er at være skadet veteran med en PTSD diagnose. Der blev henvist til, at der blandt veteranerne var en konsensus om, at det at have en PTSD-diagnose som skadet veteran, er svært at finde sprog for overfor civile. Claus Kold henviser til at det delte sprog blandt soldater, der er udsendt til international mission er præget af det, som skete i det moralløse område (i krig), hvilket er svært at fortælle om i en dansk kontekst, med et dansk moralsprog (Birkeland 2010: 57). Det delte sprog blandt de hjemløse veteraner på Veteranhjem København er ikke længere nødvendigvis det, de oplevede i det moralløse, men er derimod et sprog for, hvad det vil sige at være psykisk skadet veteran med en PTSD-diagnose.

De hjemløse veteraners fortællinger om et socialt netværk med andre veteraner er i denne undersøgelse blandet.

En af de interviewede veteraner, Mikkel er bruger af Veteranhjem København og fortæller om, hvorfor der er mange veteraner i hans sociale netværk:

”Marie:... Nu nævner du veteraner. Er dit netværk – er det veteraner?”

Mikkel: Ikke 100%, men mange af dem er jo selvfølgelig andre veteraner.

Marie: Ja, og hvad giver det dig?

Mikkel: Jamen, det giver jo, at man ikke sidder og føler sig som den eneste der har det skidt, ikke. Man kan snakke om nogle ting og have en automatisk forståelse, ikke.

Marie: Uhm... Snakker du med.... altså.... Veteranerne siger du, de forstår hvordan det er. Hvad er det, at vi civile ikke forstår?

Mikkel: Jo men det er den der.... Når du ikke selv har PTSD, så kan (med tryk) det være svært, at forstå, hvorfor at man ikke bare lige kan gå ud og tage bussen og mødes et eller andet sted. Eller hvorfor man skal ud af et varehus, hvis man mødes eller man altså man går jo ikke bare ud på

samme måde som folk, der ikke har PTSD. Der er vitterlig nogle begrænsninger, som kan være svære at overvinde.” (Uddrag af interview med Mikkel 04.11.2014).

Jeg tolker Mikkels udsagn ud fra Jenkins teori om social identitet, som at *samhandlingsordenen*, der er individets anskuelse af den menneskelige verden, der konstitueres i interaktion mellem individer (Jenkins 2006: 42), som værende essentiel for Mikkel. Han kan i interaktionen med de andre veteraner finde en automatisk forståelse, hvor han kan få hævdet og valideret, at han ikke er den eneste der har det skidt. Den automatiske forståelse, kan ses som en *institutionalisering*, der er skabt i Forsvaret, af den forståelse, der er af fælleskabet under udsendelse til international mission. Mikkel og de veteraner, der er i hans netværk, bringer denne *institutionalisering*, med videre i det civile liv. Der kan henvises til, at Mikkel har en oplevelse af, at det sprog, der er blandt veteranerne i hans netværk, er præget af de fællesoplevelser, de har fået under ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission. Som Claus Kold hævder, er der under udsendelse et delt sprog blandt soldaterne, som er præget af oplevelser og en moral, som er baseret på det at være i en krigszone.

”Når folk (soldaten) kommer tilbage til civilsamfundet... så bliver de taget ud af gruppen, som de har haft oplevelserne med, de bliver taget ud af uniformen, de bliver taget ud af det sprog og de oplevelser, og så skal de til at bruge civile sprog og sprogfærdigheder til at beskrive noget, der ligger uden for den her orden...”

(Birkeland 2010: 57). Den automatiske forståelse, Mikkel snakker om, kan ses som værende oplevelsen af et delt sprog blandt veteranerne i hans netværk. At have erfaret under ansættelse i Forsvaret, samt udsendelse til international mission, en *samhandlingsorden*, præget af en fælleshed, der er lukket for andre grundet et fællessprog, kan blandt veteranerne skabe et særligt tilhørsforhold. Erfaringerne om, at have et fælles sprog føres videre i det civile liv i, Mikkels netværk og det er ikke nødvendigvis sproget for det, der er oplevet i det ‘moralløse’ (krigen), men derimod fællessproget for ‘at have det skidt’. Mikkel har altså en oplevelse af, at have et tæt tilhørsforhold med veteranerne i hans netværk.

Goffman hævder i sin stigmatteori, at mennesker der stigmatiseres senere i livet, kan opleve en vis ambivalens i forhold til, hvordan der opleves at høre til sammen med andre i den stigma kategori, man tilhører (Goffman 2014a: 75- 79). Samtidig hævder han, at den nystigmatiserede i egen udviklingshistorie kan finde en tilknytning til sin egen stigmakategori, da mennesker i 'egen gruppe' betragtes som ganske almindelige mennesker (Goffman 2014a: 80). Mikkel har fundet en gruppe af veteraner, som han føler stor tilknytning til, men samtidig tager han afstand fra de veteraner, som har et misbrug og dem vil han ikke i samme stigmakategori med. Jeg har tidligere været kontaktperson for Mikkel og da vi mødtes den gang, en gang om ugen brugte vi altid det første kvarter på, at Mikkel fortalte om, hvad misbrugerne gjorde og hvor irriterende han synes de var. I interviewet siger han:

"Mikkel: ...Min identitet skal ikke være at sidde og savle ned af mig selv i sofaen ligesom en alkoholiker, altså det gider jeg sgu ikke.... så jo flere værktøjer jeg kan få, jo flere ting, der gør at jeg kommer tættere på en normal tilværelse, jamen jo bedre..... pause..."

Uddrag af interview med Mikkel 04.11.2014).

Mikkel har i en tolkning ud fra Goffmans stigmatteori, den samme normopfattelse, som det omgivende samfund. Han vil gerne tættere på en normal tilværelse og vil ikke sidde og savle i sofaen som en alkoholiker. Der kan med dette peges på, at Mikkel har udvalgt en særlig gruppe i samme stigmakategori, som ham selv, der ikke har et misbrug, som han føler stor tilknytning til. Samtidig har han en ambivalens i forhold til tilknytning til den samlede stigmakategori: 'Hjemløse veteraner', da han ikke vil identificeres med de misbrugende hjemløse veteraner.

To af de interviewede veteraner er medlem af en veteranmotorcykelklub, hvorvidt det er den samme vides ikke. Nedenstående vil vises at de to veteraner har forskellige erfaringer af, hvordan de ser fælleskabet i den veteranmotorcykelklub de kører i.

Klaus fortæller i interviewet om det fælleskab, der er i den veteranmotorcykelklub han kører i:

”Marie:det der fællesskab, kan man overhovedet finde det i den civile verden, altså her udenfor. Kan du overhovedet finde det?”

Klaus: Lidt, altså jeg kører i en motorcykelklub...øh... for veteraner, og der har vi også lidt det samme, fordi vi er alle sammen gamle soldater.... så... Så der har vi det lidt. Det er det tætteste og det er det eneste jeg har fundet.... pause.....(..)...

Marie:... kan I bruge hinanden til at snakke om det der, der gør rigtig nuller-naller for at sige det ligeud?

Klaus: Ja

Marie: altså det som gør ondt?

Klaus: Ja, det kan vi og det... vi hjælper også hinanden. Jeg har haft.... Øh... Jeg havde en periode hvor det gik rigtig skidt for mig.... Og der fik jeg simpelthen alkoholforbud, på grund af, at de sagde, at de kunne se på mig, at det hjalp ikke noget og det blev bare værre og værre, jeg begyndte at drikke mere og mere. Og så fik jeg simpelthen alkoholforbud i klubben. Og så.... Du ved, så satte vi os ned, vi havde en lang snak omkring, hvorfor de nu havde truffet det valg med at jeg ikke længere måtte købe øl... øh.... og det var simpelthen fordi de var bange for, hvordan det gik med mig, og de kunne se at jeg var på vej ned af en sliske, hvor det ikke var så godt.

Marie: Hvordan reagerede du på at få det?

Klaus: Jeg blev skide sur.... (Grin).

Marie: Du blev skide sur.

Klaus: Ja, men jeg ved de gør det fordi de holder af mig, og fordi de er bekymret.... så...

Marie: Så der er i virkeligheden noget af det, der fællesskab... der er nogle der kerer sig for en.

Klaus: Ja” (Uddrag af interview med Klaus 24.04.2015).

Klaus fortæller, at det fællesskab der er i Motorcykelklubben bærer præg af, at man kerer sig for hinanden, og at de alle sammen er gamle soldater, så de har et fællesskab, der som Klaus oplever det, er det tætteste på fællesskabet i Forsvaret. Ud fra Goffmans stigmateori, kan der tolkes at Klaus har identificeret sig med ’egen gruppe’ i veteranmotorcykelklubben. Der er ikke i det empiriske materiale

fra interviewet med Klaus fortællinger om, hvorvidt det er alle hjemløse veteraner han identificerer sig med. De veteraner, der kører i motorcykelklubben er ikke nødvendigvis hjemløse, hvorfor der med ovenstående udsagn ikke kan tolkes hvorvidt han finder tilknytning i den stigmakategori, der hedder, 'hjemløse veteraner'.

Klaus peger på, at alle der kører i veteranmotorcykelklubben er gamle soldater, hvilket gør at deres fællesskab der, er det fællesskab, som Klaus ser som det tætteste på det fællesskab han oplevede i hans ansættelse i Forsvaret og under udsendelse til international mission.

Set i lyset af Jenkins teori om social identitet, kan der tolkes at, når Klaus får alkoholforbud i klubben og de tager en snak med ham om, at han er på vej ned af en sliske, hvor det ikke er så godt, er fællesskabet præget af samme *samhandlingsorden*, som under Forsvaret.

Klaus betonedede i afsnittet: 'Den militære familie', at *samhandlingsordenen* i Forsvaret, blandt soldaterne havde et fokus omkring at passe på hinanden. *Samhandlingsordenen* var skabt ud fra *den institutionelle orden*, hvor der var fokus på, at der hos soldaterne er en etisk fordring om, at ville vie sit liv i tjenesten (English 2004: 35), og dermed en afhængighed af sikkerhed for at denne yderste konsekvens, ikke sker. Der kan hævdes at når veteraner mødes i et fællesskab, der ligger udenfor denne 'orden', kan der været nogle *institutionaliseringer* med, fra deres ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission, som gør at de handler, reagerer og omgås hinanden på samme måde som de gjorde dengang. Klaus oplever at den måde de andres reaktion, har været fordi de holder af ham, og kerer sig for ham. Han oplever en stærk fællesskabsfølelse.

Johnnie kører også i en veteranmotorcykelklub og hans oplevelse af fællesskabet er anderledes end det Klaus beskriver i hans motorcykelklub.

Goffman hævder at mennesker, der er stigmatiseret senere i livet, kan have svært ved at opbygge en ny identitet (Goffman 2014a: 75) og peger på, at mennesker, der har et bestemt stigma gennemgår nogle faser i udviklingen af deres egen selvopfattelse. På et tidspunkt vil den stigmatiserede møde de andre med samme

stigma. Det kan være med en vis ambivalens hvordan den stigmatiserede føler tilknytning til andre i samme kategori (Goffman 2014a: 75-79).

Johnnie udtrykker en vis ambivalens i forhold til hans tilknytning til de andre i den veteranmotorcykelklub, han er med i:

"Johnnie: øh... og der er jeg egentlig der, det sted hvor jeg er allermest tryk, det er sammen med mine medveteraner i klubben... øh... mit frirum.... men det er det jo så heller ikke.... altså jeg bliver ved med at komme, fordi det er en del af min... det er en del af min identitet og det er måske også det jeg kan have fremover... jeg kan have min veteranklub...." (Uddrag af interview med Johnnie 24.04.2015).

Veteranmotorcykelklubben omtales her både som et frirum, og så alligevel ikke, og samtidig hævder Johnnie at det er en del af hans identitet. Han har altså en vis ambivalens i forhold til sin egen tilknytning til veteranmotorcykelklubben.

Set i lyset af Jenkins teori om social identitet kan der refereres til, at Johnnies udsagn om, at det er en del af hans identitet at komme i klubben, som at det er vigtigt for han at være veteran. Johnnies egne følelser og erfaringer i *den individuelle orden*, enhedsselv (Jenkins 2006: 42), er at han ser sig selv som veteran. Han betoner også de andre medlemmer som *medveteraner*, altså som nogle, han hører sammen med. Det må betyde at, han har en oplevelse af, at der er en *samhandlingsorden*, som er konstituerende for hans identitet, som veteran og at der er skabt en *institutionel orden* omhandlende fælleskabet blandt veteraner, der har en interesse i, at køre motorcykel.

Senere i interviewet nævner han igen veteranmotorcykelklubben som et fristed, men giver samtidig udtryk for at han ikke føler sig forstået af de andre medlemmer:

"Marie: ...Netværk, socialt netværk – har du noget?"

Johnnie: Jamen øh... på papiret kan man sige.... der har jeg, men det har jeg jo ikke. Jeg har klubben, men klubben er en form for fristed, som man lige tager til en gang imellem.... og øh... og ja, der er en tendens til at vi har snakket om PTSD, fordi der er jo sådan... øh, de har ikke lært den måde.... jeg har prøvet på at hjælpe dem, til at hjælpe mig, altså lad nu være med at

komme med denne her klassiske frase med at du spørger mig, hvordan går det... lad dog være, ikke...." (Uddrag af interview med Johnnie 24.04.2015).

Set i lyset af Goffmans stigmatteori, kan der hævdes at Johnnie har en ambivalens i hvorvidt han føler tilknytning i stigmakategorien: 'skadede veteraner'.

Motorcykelklubben er dels et fristed for Johnnie, men samtidig ikke, da han ikke føler sig forstået af de andre veteraner i forhold til at have PTSD. Goffman peger på at, at det er forståeligt, hvis den stigmatiseredes støtte til, identificering med og samvær med egen gruppe varierer stærkt: "*Der kan blive tale om 'tilslutningscykler', for så vidt som han skiftevis accepterer og udnytter de særlige muligheder som findes for gruppesamvær med hans egne, mens han til andre tider afviser de muligheder, som han før accepterede.*" (Goffman 2014a: 79). Jeg tolker Johnnies udsagn med tydelige 'tilslutningscykler' til gruppesamværet med de andre veteraner i motorcykelklubben. Han ser de andre som medveteraner, nogle han hører sammen med, og beskriver motorcykelklubben som hans fristed, hvor han er tryk. Samtidig siger han, at de andre ikke forstår, hvordan det er at være ham, han har forsøgt at lære dem, hvordan de kan hjælpe ham, men det har de ikke lært. Han siger også at det alligevel ikke er et fristed og et frirum.

Med tolkning ud fra Jenkins teori om social identitet, kan der peges på, at Johnnie i *samhandlingsordenen* med de andre veteraner i motorcykelklubben hævder og validerer egen identitet, som veteran og at den er konstituerende for ham.

Veteranmotorcykelklubben er en del af Johnnies identitet og det er et sted han gerne vil komme fremover. Samtidig gør hans ambivalens i tilknytningen til gruppen også, at der er en *samhandlingsorden*, der er en trussel. Han føler sig ikke forstået af de andre veteraner, i forhold, til at have forsøgt at lære dem, hvordan de kan hjælpe ham. Dermed bliver *samhandlingsordenen* en trussel for ham, da han ikke kan få hævdet og valideret egen identitetsforståelse omhandlende, hvordan interaktionen mellem veteranerne i klubben kan støtte ham, samt hans egen forståelse af at være veteran.

Fortryder ikke ansættelsen i Forsvaret

Trods at de hjemløse veteraner fortæller, at det er deres ansættelser som soldat, der har forårsaget deres nuværende situation som hjemløs, har de ikke fortrudt at de har været udsendt til international mission.

Klaus gør gennem interviewet opmærksom på, at det er hans udsendelser, der er skyld i hans sygdom og situation:

"Marie: Hvor mange udsendelser har du haft?"

Klaus: 7.

Marie: (med tryk) 7?

Klaus: Ja.

Marie: Hold da op, det er ellers nogle.

Klaus: ja, det plejer de fleste at blive overrasket over....

Marie: Ja, og du ser ikke så gammel ud.

Klaus: Jeg er 38.

Marie: du er 38, hold da op....

klaus. Men det er også derfor at jeg er syg..... Det tog... øh... jeg var afsted fra 99 til 04.... var jeg afsted 6 gange." (Uddrag af interview med Klaus 24.04.2015).

Klaus bruger de 7 udsendelse som forklaringsredskab på, at han er syg. Set i lyset af Riessmans argumentation, for at sygdomsfortællinger kan ses som en måde, hvorpå den sygdomsramte kan forklare og kontekstualisere sit eget forandret liv og forandrede relation til omverdenen (Riessman 2003:7), er min tolkning, at Klaus fastholder sin identitetsforståelse af at være en 'kompetent kriger'. Denne tolkning laver jeg ud fra det samlede empiriske materiale af interviewet med Klaus. Klaus forsøger at forklare og kontekstualisere hans sygdom og dermed hans liv i hjemløshed, ud fra en fortælling om, at han har haft 7 udsendelser til international mission. Hans forklaring rummer en fortælling om, at 7 udsendelser er meget og dermed har han været 'en kompetent kriger'. Som belyst tidligere med et andet udsagn fra Klaus, så han sig selv, som værende en dygtig soldat og han var stolt af, at skulle være soldat, hvilket bekræfter hans eget syn på den identitetskonstruktion, der handler om at være den 'kompetente

kriger'. Klaus' sygdomsfortælling er altså en måde, at forklare og kontekstualisere hans forandrede liv, fra at have været den 'kompetente kriger', til at være en veteran der er syg.

Mick, der har det enormt vanskeligt med at indgå i sociale relationer, har i det korte interview, der laves med ham meget lang latenstid på hans svar. Da han spørges om han fortryder, at have været soldat kommer svaret hurtigt. Det er det eneste svar han giver hurtigt, uden latenstid:

"Marie: Har du fået nogle skader af at være soldat?"

Mick: ... (lang latenstid) ... psykiske skader.

Marie: Psykiske skader... (pause)... Fortryder du, at du har været soldat?"

Mick: Nej." (Uddrag af interview med Mick 05.05.2015).

Lennie, der som nævnt er stofmisbrugende og har hepatitis fortryder heller ikke sin ansættelse i Forsvaret, han fortæller endda at han ville melde sig som soldat igen, hvis han fik mulighed for det:

"Marie: Mmmmm.... Hvorfor havde du det så godt, mens du var ansat?"

Lennie: Øh... det ved jeg faktisk ikke, det øh... jeg befandt mig jo bare godt....

Ja....

Marie: så det her med mareridt, flashbacks, psykisk nedtur, det er kommet bagefter?"

Lennie: Ja.... ja....

Marie: fortryder du, at du har været ansat i Forsvaret?"

Lennie: Overhovedet ikke... nej.... Jeg ville gøre det igen, hvis det var...

Marie: Du ville gøre det igen?"

Lennie: Ja. Hvis de ringede og sagde at de havde brug for en, så ville jeg melde mig med det samme.... (pause).... (Uddrag af interview med Lennie 15.06.2015).

Mick og Lennie, der er hårdt ramt af psykiske skader, samt mareridt og flashbacks grundet deres ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission, fortæller altså at de ikke fortryder ansættelsen og Lennie vil endda melde sig til at blive udsendt til international mission igen, hvis muligt. Min

tolkning af udsagnene, med et blik på det samlede empiriske materiale er, at Mick og Lennie under ansættelsen i Forsvaret, samt udsendelse til international mission har haft en oplevelse af at være betydningsfulde. I hvert fald for Lennie, kan der henvises til hans tidligere udsagn fra interviewet, brugt i afsnittet: 'Den dygtige soldat', hvor han fortæller at han var glad for at være udsendt og følte at han gjorde en forskel. I tolkningen af dette udsagn, blev det belyst at *institutionaliseringen* i Forsvaret, om at det at gøre en forskel, er en væsentlig del af soldaternes arbejde, hvilket ud fra Jenkins teori om social identitet skaber et enhedsselv i *den individuelle orden*, med en følelse af at være betydningsfuld. Lennie lever nu en tilværelse med mareridt, flashbacks og psykisk nedtur, men ville melde sig til international mission igen, hvis de havde brug for ham. Jeg tolker, at det er fordi hans erfaringer om at være betydningsfuld og gøre en forskel, er konstituerende for egen identitetsforståelse.

Afstandstagen fra hjemløsheden

Som antaget indledningsvis i denne undersøgelse, er der nogle af veteranerne, som tager afstand fra at være hjemløs.

Det empiriske materiale rummer også disse fortællinger fra flere af veteranerne.

Mikkel beskriver i interviewet, at det, at være hjemløs, er ydmygende:

Marie: Hvad hvis jeg går lidt på dig og siger hvad med den identitet, der har været de sidste 2 år som hjemløs, hvordan har det været?

Mikkel: Jeg synes det har været enormt ydmygende, altså det har sgu ikke været sjovt.

Marie: Hvordan ydmygende?

Mikkel: Det er jo igen... Man har ikke lyst til at fortælle folk at man bor på et herberg, eller at man bor på et veteranhjem og ikke har sit eget. Man har været vant til at tjene sine egne penge, man har været vant til at have sin egen bolig... øh... og lige pludselig, så har man ikke en skid, så det har været enormt frustrerende i nogle perioder." (Uddrag af interview med Mikkel 04.11.2014).

I interviewet med Lennie snakker han om et mærkat som hjemløs, som han synes, der gør det hårdt at være hjemløs:

”Marie: Hvad er hårdest ved det?”

Lennie: ...øh.... det ved jeg sgu ikke. Dels øh.... dels mærkatet, at man er hjemløs, ikke....

Marie: Hvad er det, hvorfor er det hårdt?”

Lennie: Jeg føler bare at det bliver set ned på.... så når man er hjemløs, så er det ens egen skyld....

Marie: Ser du ned på dig selv, når du er hjemløs?”

Lennie: Ja det gør jeg nok også.... ja....” (Uddrag af interview med Lennie 15.06.2015).

Mikkels udsagn om, at det er ydmygende ikke at have sit eget sted og tjene sine egne penge, samt Lennies udlægning om et mærkat, der sættes på hjemløse og hans oplevelse af, at blive set ned på som hjemløs, kan begge tolkes som en identitet, der er svær at forholde sig til. Der kan henvises til Brende og Parsons argument om, at det for veteranerne, er svært at forholde sig til den ændrede selvidentitet ved hjemkomst (Brende et al. 1985: 57).

Set i forhold til Jenkins teori om social identitet og hans forståelse af den menneskelige verden, der konstrueres og opleves af mennesker i tre særskilte ordener, *den individuelle, samhandlingen og den institutionelle* (Jenkins 2006:42), kan der peges på, at både Mikkel og Lennie i den *individuelle orden* ud fra egne følelser og erfaringer synes det er ydmygende og hårdt at skulle forholde sig til egen situation i hjemløshed. Den *institutionelle orden* bærer præg af, at der er i Danmark, er en forforståelse og indforståethed om, at man har sit eget sted at bo og at der er et beskæftigelsesrettet sigte, så man tjener sine egne penge. I *samhandlingsordenen*, hvor vi ifølge Jenkins konstant er i forhandling om egen identitet (Jenkins 2006:96), og der er stemplingsprocesser, kan der tolkes at Mikkel og Lennie er stemplet med 'hjemløsemærkatet' (som Lennie selv udtrykker det). Da hverken Mikkel eller Lennie har en lyst til at internalisere med stemplet, kan der ud fra Jenkins teori, hævdes at de har en *nominel* identitet som hjemløs. Den *nomielle* identitet er det stempel, som individet identificeres

med, uden at den stemplede har internaliseret med stemplet (Jenkins 2006: 102). I Goffmans stigmatteori vil den stemplede ikke internalisere med stigmaet, da den stemplede har samme normopfattelser som det omgivende samfund (Goffman 2014a: 49). Goffman taler i stedet om *tilsyneladende* og *faktisk* social identitet. Den *tilsyneladende sociale identitet* er de forhåndsforestillinger, der er om, hvordan det pågældende individ med et stigma burde være, altså de stereotype forestillinger der er til en person, med et bestemt stigma (Goffman 2014a: 44). Den *faktiske sociale identitet* er den kategori, personen med et stigma rent faktisk kan henvises til, samt de egenskaber personen rent faktisk kan påvises at have (Goffman 2014a: 44).

Mikkel og Lennie har begge de samme opfattelser af hjemløshed, som det omgivende samfund. Lennie fortæller endda at, samtidig med, at han føler, at han bliver set ned på som hjemløs, så ser han også ned på sig selv. Han har dermed de samme forhåndsforestillinger, som andre om, hvordan en hjemløs burde være i forhold til hans *tilsyneladende sociale identitet*.

Det betyder, at de identitetskonstruktioner Mikkel og Lennie fremstiller er afhængig af den *institutionalisering* der er i samfundet om synet på hjemløse.

I Goffmans rolle teori, hævder han at individet kan have en *rolledistance*, som refererer til den adfærd: "*... som en tilstedeværende opfatter som relevant for at vurdere aktørens tilknytning til sin særlige rolle – og relevant på en måde, der giver indtryk af at aktøren muligvis føler en grad af utilfredshed og modstand mod rollen*" (Goffman 2004: 208). Mikkel og Lennie gør i udsagnene meget klart, at de føler en grad af utilfredshed og modstand mod rollen, 'hjemløs', da de ser den som ydmygende og som 'at man bliver set ned på'.

I et andet udsagn fra Mikkel, kan der tolkes, at han bekræfter *rolledistancen* til hjemløsheden:

Marie: Hvad drømmer du om?

Mikkel: Jamen, jeg vil jo gerne have noget arbejde igen, altså jeg ser ikke mig selv som pensionist.... det synes jeg sgu, jeg er for ung til.

Marie: Du er 41?

Mikkel: Ja... pause... Det er jo heller ikke sjovt bare at gå sygemeldt.

Selvfølgelig er det en indtægt, men altså man vil jo også gerne lave et eller

andet og have noget indhold i dagen og have andre ting, end at bare sidde hernede og drikke kaffe, ikke (på Veteranhjemmet).

Marie: Så arbejde, det ville give indhold.

Mikkel: Ja umiddelbart, ikke... altså at få noget... at få en identitet igen.

Marie: Har du ikke nogen identitet nu?

Mikkel: Jo selvfølgelig har man det, ikke, men altså jeg hører ikke til dem der, der bare sætter mig ned, og hele min identitet, det er at være syg hjemløs veteran... øh, det gider jeg ikke, det bidrager ikke med noget positivt overhovedet.... og det gør også bare at man holder sig selv fast i et system, som ikke er sundt.... Pause.... og jo nærmere man kommer en normal tilværelse, altså med at kunne arbejde eller et eller andet, jamen jo bedre og jo længere kommer man også i retning af at kunne ligge noget af PTSDén på hylden. Altså det slipper aldrig 100%... det øh... så skal der i hvert fald ske et mirakel og det tror jeg ikke på..... Øh, kan man bare få en tilværelse, hvor der går længere og længere imellem de perioder, hvor man har det skidt, altså så er det jo et stort fremskridt" (Uddrag af interview med Mikkel 04.11.2014).

Mikkel fortæller, at hans identitet ikke er, at sætte sig ned og være syg hjemløs veteran. Set i lyset af Goffmans rolleteori distancerer han sig fra hjemløsheden, han drømmer om at få et arbejde, så han kan 'få en identitet igen'. Han ser ikke det at være syg hjemløs veteran, som værende en identitet. Goffman hævder at mennesket i socialiseringsprocessen kan have en tendens til at idealisere sine optrædener: "I de fleste samfund forekommer der et betydeligt eller alment stratifikationssystem, og i de mest stratificerede samfund bliver de højere lag i et vist omfang idealiseret, og de lavere placerede stræber til en vis grad efter at bevæge sig højere op" (Goffman 2014: 82). At være syg hjemløs veteran er lavt placeret i stratifikationssystemet i en dansk kontekst, hvorfor Mikkel søger mod at bevæge sig højere op. Han vil gerne have et arbejde og dermed et indhold i hans hverdag.

Jim fortæller i interviewet med ham, ikke konkret om en afstandtagen fra hjemløsheden, men om hvordan han ser socialt udsatte og mennesker på overførelsesindkomst:

"Jim: Jamen det her med.... man øh.... at man begynder at sammenligne sig med nogle folk, der er på overførselsindkomster, med nogle der.... Ja, hvad er det nu det hedder.... socialt udsatte eller et eller andet, der kommer jo.... Den bås vil jeg slet ikke i....øh....øh....ja...øh... Derfor var jeg også bange for, hvis der var nogle der havde stofmisbrug eller et eller andet her, (KFUM rekreativshjem) ikke. Altså at man skulle tage hånd om det også... det er der ikke her.... øh... og det er faktisk meget godt...øh... Men jeg ser mig ikke selv som en.... altså....på overførselsindkomst.... øh.... altså nasser på samfundet eller noget som helst..... Men jeg føler, at når man kommer derop (jobcentret) , man er der... øh, og det har jeg det skidt med.... og skal bede om penge eller et eller andet.... (Uddrag af interview med Jim 24.04.2015).

Min tolkning, i forhold, til Jims udsagn rummer både det sagte og samtidig hans fremtoning under interviewet. Jim er en meget velsoigneret og velklædt mand, der fortæller at han har et hus i Nordsjælland. Inden interviewet gik i gang var det vigtigt for ham, at fortælle mig, at han ikke er hjemløs, hvilket han sagde flere gange.

I Goffmans stigmatteori omkring afvigelse, hævder han, at en form for stigma, der anvendes til at betegne en egenskab, der er dybt miskrediterende er:

"...forskellige karaktermæssige fejl, der giver sig til kende som viljesvaghed, dominerende eller unaturlige lidenskaber, forræderiske og kompromisløse overbevisninger, eller uhæderlighed; folk slutter sig til disse egenskaber ud fra deres kendskab til den pågældendes fortid, som for eksempel kan bære vidnesbyrd om psykisk sygdom, fængselsophold, stofmisbrug, alkoholisme, homoseksualitet, arbejdsløshed, selvmordsforsøg eller politisk radikalisme" (Goffman 2014a: 46).

Jim er tildelt stigmaet arbejdsløs og på overførelsesindkomst. Han har ikke internaliseret med stigmaet og har samme normopfattelse, som det omgivende samfund. Jim fortæller endda, at han selv har fordomme om de mennesker, der

har et stofmisbrug og at han ikke vil i samme bås som dem, hvorfor han er glad for at der ikke bor stofmisbrugere på KFUM rekreationshjem.

Berger og Luckmann peger på i deres metateori, den samfundsskabte virkelighed, at mennesket konstruerer virkeligheden. Der er nogle vaner og rutiner, som bliver den gængse måde at tænke på, som institutionaliseres og fremstår som en objektiv realitet (Berger og Luckmann 2002:71-74). Jeg tolker, at der i Danmark er en *institutionalisering* omkring, at mennesker skal have et arbejde og tjene penge. Det er miskrediterende at være arbejdsløs og på overførelsesindkomst.

For Jim er det vigtigt ikke at komme i den bås, han benævner som socialt udsatte. Han internaliserer ikke med det stigma han er tildelt, grundet han er på overførselsindkomst. Han har den samme identitetsopfattelse, der er institutionaliseret i Danmark omkring at modtage en offentlig forsørgelse. I en tolkning ud fra Goffmans stigmatteori, der hævder at mennesker der tildeles et stigma har en tendens til at have samme identitetsopfattelse, som andre har (Goffman 2014a: 48), kan der peges på at Jim har samme identitetsopfattelse, som andre i forhold til folk, der er på overførelsesindkomst. Han vil ikke være en samfundsnasser eller sættes i samme bås med andre der får en offentlig forsørgelse.

Battlemind i det civile liv

Jonassen beskriver, hvordan soldater trænes til battlemind inden udsendelse til international mission. Mange af veteranerne fortæller at de stadig er i battlemind og at det er hæmmende for dem i forhold til at have et socialt liv.

Klaus fortæller i interviewet med ham, at han stadig er i battlemind og at han ikke kan finde ud af at komme tilbage til hjemmind. Jeg spørger ham, hvad battlemind er for noget:

"Klaus: Øh.... konstant stress og uro.

Marie: Konstant stress og uro.

Klaus: Og så at man hele tiden er klar og på dupperne.

Marie: Mmm... så i 6 år i træk, der har du været i battlemind?

Klaus: Ja, og det er jeg stadigvæk...(…)...Det er det jeg gør... det er derfor min medicin er vigtig, fordi at ellers så begynder jeg altså at ryste og alt muligt.... Det hele det kører på mig og øh.... Ja...

Marie: Uro? – indre uro også?

Klaus: Ja meget. Det er ligesom om at det hele det bare koger indvendig og så... øh, der er en masse energi ikke, som jeg ikke kan komme af med eller.... Du ved, det hele det sådan summer bare i kroppen. (meget dyb vejrtrækning) så.... (ironisk) det er skide skægt..." (Uddrag af interview med Klaus 24.04.2015).

Johnny giver i interviewet en beskrivelse af, hvordan det er for ham, at være i battlemind:

"Johnnie:.... Men når jeg går udenfor døren, så er jeg.... jamen sagt på en anden måde, det virker helt banalt og jeg kan ikke sige dig, hvorfor det er sådan, men så er jeg klar til at slå ihjel.... (pause)....(…).... men jeg havde jo ham medarbejderen (fra KFUM rekreativshjem) med oppe, altså tidligere til at lave nogle indkøb.... og så en dag, så spurgte jeg ham om.... sådan bare lige for at få noget refleksion over, hvor jeg sagde, jamen da vi gik ind her.... altså efter at vi havde været der i.... hvad gik der af tanker igennem dit hoved? Det han havde tænkt lidt over, det var at der var en masse glade mennesker og at det var dejligt at se, danskere der var så gode ved hinanden og... omsorgsfulde og tog hensyn og... øh... folk havde pænt tøj på og.... ok, det der skete igennem mit hoved, det var at da vi trådte ind af døren, der så jeg en.... det første jeg registrerer det er at... jeg scanner lige... sagt på godt dansk, eller sagt meget... er der nogle indvandrere, det er sådan ligesom, det er en scannings ting... godt næste: Er der nogle store fyre, altså sådan er det hver gang.... altså noget der kan se farlig ud, der er ligesom nogle lister... altså er der nogle farer herinde sådan overordnet. Det næste der skete i mit hoved, det var at der var en dame, der stod og var i gang med at skulle finde noget nede i en stor fryseboks.... jeg ved ikke hvorfor, men den første tanke, der kommer, ikke sådan at jeg render og siger det til mig selv, det var at hun kan da også lige ryge op i den der, fordi så er hun da af vejen.... Så var der en eller anden derinde, der så, at jeg render stadigvæk

rundt i noget militærtøj, som jeg selv har indkøbt.... så var der en dreng, der ligesom... jeg er godt klar over det giver sådan et eller andet for drenge, det gjorde det også selv for mig engang.... øh... så han stod lige sådan tre meter henne.... der er ligesom.. så stod han bare og kiggede..... øh... og der tænkte jeg også.... der kom nogle rigtige grimme tanker i forhold til den knægt... det skal lige siges, at jeg har passet over 2000 børn igennem et institutionsliv.....(grin) så hvorfor skulle jeg lige pludselig tænke at han ikke skulle være der længere... øh... og det var de der tanker, som jeg ikke selv kan styre, som bare kommer ind og hvor jeg bare.... og hvor jeg selv bliver undrende over... hvad fanden er det lige, der sker.... hvorfor skal vi køre på det plan her, altså hvorfor.... hvorfor er det hele sådan liv og død agtigt, altså hvorfor skal det være sådan.... hvorfor hele tiden en vurdering, hvorfor skal.... altså.... Men det gør det så bare...." (Uddrag af interview med Johnnie 24.04.2014).

I udsagnet giver Johnnie et meget detaljeret billede af, hvordan han oplever en situation i et supermarked med battlemind.

Set i lyset af Jenkins teori om social identitet, tolker jeg Johnnies udsagn, som at han har en oplevelse af, at være 'kompetent kriger', men også at han undres over hvorfor han tænker, som en 'kompetent kriger' i det civile liv. I Jenkins teori om social identitet, anskuer og konstruerer mennesket den menneskelige verden i tre ordener, *den individuelle orden*, *samhandlingsordenen* og *den institutionelle orden* (Jenkind 2006:42). Der kan peges på, at Johnnie i *den individuelle orden* har oplevelser, erfaringer og følelser, som er lagret i ham, under hans optræning til Battlemind. Denne optræning til battlemind er foregået inden hans udsendelse til international mission. Jonassen beskriver soldaternes tilstand i battlemind som: "*....Soldaten bliver eksempelvis ekstrem "god" til at handle hurtigt på udefra kommende stimuli. Soldaten har ligeledes indlært forskellige handlingsmønstre, der lagres, styres og udføres, som en refleks, uden indblanding fra det kortikale lag i hjernen, der er involveret i forbindelse med refleksion. Ofte kan disse handlingsmønstre indeholde aggressive momenter, da dette er hensigtsmæssigt for overlevelse i en krigszone.*" (Jonassen 2009:15). Johnnie har i hans udsagn ikke

fået udbytte af en gentilpasningsproces, med at aflære battlemind og komme tilbage til homemind. I *den institutionelle orden*, hvilken er den anden af Jenkins ordener, er Johnnie under hans ansættelse i Forsvaret indgået i de mønstre og organisering af måder, at gøre tingene på, som er herskende der. At soldaterne trænes til battlemind inden udsendelse til international mission, har værdi, så de kan overleve i en krigszone, hvorfor dette bliver en organiseret måde at tilrettelægge arbejdet på.

Når der kigges på Jenkins *samhandlingsorden*, identificerer jeg, at Johnnie i udsagnet prøver, at hævde og validerer sin identitet som 'kompetent kriger' med battlemind overfor den medarbejder der er med ham ude og handle. Han har en refleksion om, hvorvidt andre ser tingene ligesom ham selv, hvilket han afprøver overfor medarbejderen. Medarbejderen har ikke samme oplevelse af situationen. Jenkins har en distinktion mellem *nominel* og *faktisk* identitet, indenfor *samhandlingsordenen* i forhold til stempingsprocesser. Den *nominelle* identitet er det stempel, som individet identificeres med, uden at den stemplede internaliserer med stemplet. Den *faktiske* identitet er når konsekvensen af identifikation viser sig (Jenkins 2006: 102). Johnnie har internaliseret med stemplet omkring at være en god soldat, der stadig er i battlemind, selvom han bevæger sig i det civile liv. Det er blevet en del af hans *faktiske* identitet. Når Jenkins peger på at mennesker i *Samhandlingsordenen* hævder og validerer egen identitet og der samtidig er en stempingsproces, kan der peges på, at de mennesker, den enkelte indgår i interaktion med, både er konstituerende for identitet og samtidig en trussel. Konstituerende, fordi der foregår konstante forhandlinger om identitet og en trussel, da den enkelte kan stemples, og internalisere stemplet. I min tolkning, bliver det en trussel for Johnnie i den *samhandlingsorden*, han indgår i med medarbejderen, da han rammes af en anderledeshed. Han bekræftes i, at det ikke er det normale, at være i battlemind og have de tanker han har i en hverdagssituation, hvor han handler.

Goffman hævder i sin stigma teori, at individet ikke vil internalisere med stemplet, men derimod har samme opfattelser af norm, som det omgivende samfund, hvorfor individet kan isolere sig (Goffman 2014a:49). Johnnie har, som ovenstående tolket, internaliseret med at hans battlemind tankegang er

anderledes end civiles tanker når han er i supermarkedet. Om dette kan der, i lyset af Goffmans stigmatteori, hævdes at Johnnie har samme normopfattelse, som det omgivende samfund, om at det ikke er hensigtsmæssigt, at være en 'kompetent kriger' i battlemind i det civile liv, og at han indrømmer egne svagheder, samt at han ikke kan leve op til det der forventes. Med denne tolkning vil han ikke have internaliseret stigmaet. Goffman peger på, at mennesker, der er stigmatiseret og oplever at skulle forholde sig til egne svagheder, kan have en tendens til at isolere sig, da andres umiddelbare tilstedeværelse, kan skabe en splittelse mellem det den stigmatiserede selv evner, samt de krav han/hun stiller til egne evner (Goffman 2014a: 49).

Johnnie fortæller flere steder i interviewet at han ofte isolerer sig, hvilket skaber en ensomhed:

"Johnnie:... altså man kan sige, lige nu har jeg været i det her KFUM-system siden..... er det 1 juli sidste år, jeg boede først i Holstebro og så flyttede jeg hertil efter 3 måneder, fra Holstebro..... Der har jeg haft 3 besøg..... (pause).... så øh... så jeg er også ensom i det her" (Uddrag af interview med Johnnie 24.04.2015).

Senere i interviewet nævner han igen ensomheden:

"Johnnie:....det har jo lykkedes mig, uden at være bevidst om det, at skubbe folk fra..... så det er lykket mig at stå i den situation, at der aldrig er nogle der ringer til mig.... jo kreditorer..." (Uddrag af interview med Johnnie 24.04.2015)

Johnnie fortæller dermed om ensomhed, samt en isolation og som ovenstående tolket, er han i battlemind i det civile liv, hvilket har en konsekvens for den måde, hvorpå han ser sig selv og andre.

Når der kigges på Jenkins teori om social identitet, og tolkningen af, at isolation har konsekvenser for egen identitetsopfattelse, kan der peges på, at Johnnie i *den individuelle orden* trækker på erfaringer han har gjort, under sin ansættelse i Forsvaret og forholder sine følelser til den tid. I Forsvaret var han en del af fællesskabet, *den militære familie*, mens han i dag er ensom og lever mere eller

mindre isoleret. Den *samhandlingsorden*, han indgår i nu bliver en trussel, som tolket ovenstående kan den føre til stemplingsprocesser. Han har ikke en positiv ladet *samhandlingsorden*, der konstituerer hans egen opfattelse af sig selv, som 'den kompetente kriger'. Den *institutionelle orden*, som Johnnie referer til og genkender er fra hans ansættelse i Forsvaret, der gør at denne bliver fastlåst i de måder at gøre tingene på og mønstre derfra. For at udvikle en 'civil identitet' kan der påpeges, at Johnnie skulle indgå i andre *samhandlingsordener*, for at få hævdet og valideret en betydningsfuld opfattelse af sig selv, der er konstituerende. Dette ville ændre hans enhedsselv i den *individuelle orden*, samt han ville skulle forholde sig til andre *institutionelle ordener* end Forsvarets.

Det kan ikke udelukkes, at Johnnie har en rolledistance til det, at være civil. Goffman hævder i sin rolleteori, at individet kan have en rolledistance, der referer til den adfærd: "*...som en tilstedeværende opfatter som relevant for at vurdere aktørens tilknytning til sin særlige rolle – og relevant på en måde der giver indtryk af at aktøren føler en vis grad af utilfredshed og modstand mod rollen*" (Goffman 2004: 208). Johnnie forsøger som nævnt i udsagnet, at få hævdet og valideret sine tanker hos medarbejderen, der er med ham i supermarkedet. Han undres over, hvorfor det hele bliver "liv og død –agtigt", men han slutter selv af med at sige: "*Men det gør det så bare....*" og vedkender sig dermed at det er hans *faktiske* identitet. Man kan hævde, at han med en accept af, at han er i *battlemind*, som er identificeret med at være en 'kompetent kriger', kan distancere sig til at få en fuldbyrdet "civil identitet".

Sammenfatning

Der ligger, som beskrevet i afsnittet, 'At være kompetent kriger' en identitet hos de hjemløse veteraner, der tager afsæt i deres tidligere ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission.

I dette afsnit 'At være inkompetent civil' er der belyst at identitetsforståelsen, hos de hjemløse veteraner omkring at være 'en kompetent kriger' kan skabe vanskeligheder i det civile liv udenfor Forsvaret, hvis denne identitetsforståelse fastholdes.

De hjemløse veteraner er i det civile liv stigmatiseret. Med en tolkning ud fra Jenkins teori om social identitet, kan der hævdes at de *samhandlingsordener* de hjemløse veteraner har indgået i under deres ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission har været konstituerende. Mens de i det civile liv overvejende indgår i *samhandlingsordener*, der er en trussel, på den måde at de stemples og ikke kan få hævdet og valideret egen identitet som 'kompetent kriger' eller som veteran.

De hjemløse veteraners identitetskonstruktioner, i forhold, til deres liv i det civile, bærer i høj grad præg af at de, set i lyset af Goffmans stigmatteori, har samme normopfattelse som det omgivende samfund. De har stor misbilligelse til sig selv i forhold til at være en hjemløs og psykisk skadet veteran.

Institutionaliseringen i Danmark, om at man har et sted at bo, samt har et arbejde og tjener sine egne penge er også en del af de hjemløse veteraners bevidsthed. De fortæller, at de ser det som ydmygende at være hjemløs, og ser ned på sig selv. Der tages afstand fra identiteten: 'hjemløs' og 'udsat'. Set i lyset af Goffmans rolleteori, er der hos de hjemløse veteraner en roledistancering, i forhold, til hjemløse identiteten. En af veteranerne omtaler endda det at være syg hjemløs veteran, som ikke værende en identitet. Der søges mod at bevæge sig højere op i det, som Goffman kalder stratifikationssystemet og få et arbejde og klare sig selv.

Der er ingen af de interviewede veteraner som føler fuldstændig tilknytning til egen stigmagruppe: 'hjemløse veteraner'. Som Goffman hævder, er det med ambivalens, hvorvidt et menneske, der stigmatiseres senere i livet, føler tilknytning til den stigmakategori, man er tilhørende (Goffman 2014a: 75-79). Nogle af de hjemløse veteraner har fundet en gruppe af andre veteraner, som de identificerer sig med, og med en tolkning ud fra Jenkins teori om social identitet, skaber de en *samhandlingsorden*, der er konstituerende for egen identificering som veteran. Som belyst kan en *samhandlingsorden* i egen stigmagruppe dog også være en trussel for at få hævdet og valideret egen identitetsforståelse, som veteran.

Det er problematisk for de hjemløse veteraner at bede om hjælp, selvom der kan være behov for dette. Årsagsforklaringen kan være, at det er svært, at forholde sig til at være en, der har behov for hjælp, når ens identitetskonstruktion stadig bærer præg af, at være en 'kompetent kriger'. Med en tolkning ud fra Jenkins teori om social identitet, har de hjemløse veteraner i deres ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission, indgået i en *institutionel orden*, skabt via Forsvarets rammer, samt en *samhandlingsorden*, der har været præget af, at man skal kunne klare sig selv. De hjemløse veteraner har dermed svært ved at indgå i nye *samhandlingsordener*, hvor de skal bede om hjælp. Dette bekræfter Brende og Parsons argument om, at veteranerne har svært ved at bede om hjælp, da de har vanskelig ved at forholde sig til egen ændret selvidentitet (Brende et al. 1985: 167).

For de hjemløse veteraner, kan sygdomsfortællingen blive en måde at kontekstualisere og forklare egen ændrede identitet. Den tidligere ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission, bruges som årsagsforklaring til at være syg (skadet veteran), så der fastholdes en identitetskonstruktion, om at være 'kompetent kriger'. I sin stigmatteori skelner Goffman mellem to sociale identiteter, den *tilsyneladende sociale identitet* og den *faktiske sociale identitet*. Der kan peges på at de hjemløse veteraners *tilsyneladende sociale identitet* er det stigma, de har fået, der hedder 'hjemløse veteraner', men deres *faktiske sociale identitet* er den 'kompetente kriger' med komplekse sociale vanskeligheder i det civile liv.

At have en identitetsforståelse af at være en 'kompetent kriger' kan som nævnt være vanskeligt for de hjemløse veteraner i det civile liv. Dette belyses også med eksemplet om at være i battlemind i det civile liv. Det er hensigtsmæssigt for soldaterne under udsendelse til international mission at være i battlemind for at kunne overleve i en krigszone, hvorimod det ikke giver mening i det civile liv. Det kan medføre en ensomhed og isolation hos den enkelte hjemløse veteran da han, set i lyset af Jenkins teori om social identitet, indgår i nogle *samhandlingsordener*, der kan være en trussel mod at få hævdet og valideret egen identitetsforståelse, som den 'kompetente kriger'.

Konklusion

Som analysen viser, er de hjemløse veteraners identitetskonstruktioner i høj grad præget af deres tidligere ansættelse i Forsvaret, samt deres udsendelser til international mission.

Det er ikke uproblematisk at have en egen identitetsforståelse af at være 'en kompetent kriger' i det civile liv. En fastholdelse i en identitet, der giver mening under ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission, men ikke i en dansk kontekst i den civile verden, er medskabende af de hjemløse veteraners sociale komplekse problemstillinger. De *institutionaliseringer*, der har været herskende i Forsvaret, i forhold, til egen identitetsforståelse om, at være en dygtig soldat, faglig kompetent, dyrkelse af militære færdigheder og motivation til samarbejdet i det militære fællesskab er vist, at være svært omsættelig til det civile liv, for de hjemløse veteraner.

At have været en del af et særligt fællesskab, *den militære familie* under ansættelse i Forsvaret og under udsendelse til international mission, samt at have indgået i Forsvarets rammer og måder at organisere tingene på, skaber som belyst, en *ontologisk sikkerhed* blandt soldaterne.

Hvad har det af betydning for egen identitetsopfattelse at miste den *ontologiske sikkerhed*, der har været i de hjemløse veteraners ansættelse i Forsvaret, samt udsendelse til international mission? Perspektivet i det civile liv er bredere og mere komplekst for de hjemløse veteraner, hvilket betyder, at den simplificerede hverdag, de oplevede i Forsvaret og under udsendelse til international mission, er mistet. Samtidig, har de mistet det særlige fællesskab og dermed et tilhørsforhold til de soldater, de var udsendt med til international mission. Det er meget blandet, hvorvidt de hjemløse veteraner oplever at have et fællesskab i det civile liv, som er sammenligneligt med det de havde, under deres ansættelse i Forsvaret, samt udsendelse til international mission.

Nogle af de hjemløse veteraner belyser, at de har en stor ensomhed og lever i mere eller mindre isolation. Det har en betydning i forhold til egen identitetsforståelse.

Set i lyset af Jenkins teori om social identitet, kan der peges på, at de hjemløse veteraners mere eller mindre isolering fra socialt samvær, sker på baggrund af at de indgår i negative *samhandlingsordener*. De hjemløse veteraner oplever at de *samhandlingsordener* de indgår i, er ikke konstituerende for egen identitetsforståelse, men derimod en trussel, da der er stemplingsprocesser og de får en oplevelse af at være 'ikke normale' og stigmatiserede.

At tilhøre en bestemt stigmakategori, 'hjemløse veteraner', er problematisk for de hjemløse veteraner. Set i lyset af Goffmans stigmatteori, har de stor misbilligelse til sig selv, i forhold, til den ændrede selvidentitet. Det betyder at de har svært ved at bede om hjælp, selvom der måske er et behov for dette. De har stadig en identitetsforståelse af at være en 'kompetent kriger', der klarer tingene selv (eller i det militære fællesskab), hvorfor de ikke søger og beder om hjælp.

De hjemløse veteraners identitetskonstruktioner, er i høj grad præget af, at de har samme normopfattelse som det omgivende samfund og derfor har svært ved at erkende egne svagheder og forholde sig til, i en Goffmansk optik at være 'fejlbehæftet'. De tager afstand fra at være en syg hjemløs veteran og der søges mod at bevæge sig højere op i det, som Goffman kalder stratifikationssystemet og få et arbejde og klare sig selv.

De hjemløse veteraner har svært ved at forholde sig til deres ændrede selvidentitet. Sygdomsfortællingen kan blive en måde at kontekstualisere og forklare egen ændrede identitet. Den tidligere ansættelse i Forsvaret og udsendelse til international mission, bruges som årsagsforklaring til at være syg (skadet veteran), så der fastholdes en identitetskonstruktion, om at være 'kompetent kriger'.

De hjemløse veteraners anskuelse af den menneskelige verden, i det civile liv, er altså præget af deres erfaringer fra deres ansættelse i Forsvaret, samt udsendelse til international mission. Endvidere har de en oplevelse af, at perspektivet i det civile liv, er bredere og mere komplekst, hvorfor de får en oplevelse af, at være stigmatiserede.

Perspektivering

I denne brugerundersøgelse af hjemløse veteraners identitetskonstruktioner er fundet, at målgruppen er stærkt præget af deres tidligere ansættelse i Forsvaret, samt af de erfaringer, de har fået under udsendelse til international mission.

Endvidere er det synliggjort, at en egen identitetsforståelse af at være 'en kompetent kriger' er vanskelig i den civile verden.

Det ville være interessant, at undersøge det sociale arbejdes felt, der støtter og hjælper målgruppen, for at perspektivere de opmærksomhedspunkter, der må være i det opsøgende og kontaktskabende arbejde med målgruppen. Bliver der taget højde for de forståelser de hjemløse veteraner har, når de mødes i relationsarbejdet?

Mine fund i denne undersøgelse er fremlagt og drøftet med de medarbejderne i Forsvarets veterancenter, som varetager arbejdet med målgruppen. Jeg havde i fremlæggelsen et fokus på de *institutionaliseringer*, der var herskende for de hjemløse veteraner, under deres ansættelse i Forsvaret, samt udsendelse til international mission. Dette blev set i lyset af Jenkins teori om social identitet. Jeg belyste, hvordan den militære ansættelse, samt udsendelse til international mission, har betydning for de hjemløse veteraners egen identitetsforståelse, om at være betydningsfuld, faglig kompetent og motiveret til samarbejdet i det militære fællesskab, og at dette er svært omsættelig til det civile liv, for de hjemløse veteraner.

Dette satte gang i en drøftelse af, hvordan det sociale arbejde kan se ud og kan planlægges fremover. Der var spørgsmål om, hvordan den enkelte hjemløse veteran kan få en oplevelse af, at se sig selv som betydningsfuld i det civile liv? Der blev endvidere sat gang i refleksioner over, hvordan en anerkendelse af veteranen i forhold til egen identitetsforståelse som den 'kompetente kriger', påvirker relationsarbejdet. Hvordan kan der skabes en positiv forandring i den måde, hvorpå de hjemløse veteraner forstår egen identitet, ud fra Jenkins teori? Altså hvordan skabes der rammer for, at den enkelte hjemløse veteran kan finde nye *samhandlingsordener* at indgå i, der ikke er en trussel for egen identifikation

med stemplingsprocesser, men i stedet er konstituerende? Den enkelte vil dermed få erfaringer og følelser tilknyttet et mere positivt syn på at kunne blive en 'kompetent civil', hvilket ville påvirke den enkeltes *individuelle orden*. Med den dialektiske påvirkning mellem de tre ordener, vil *den institutionelle orden*, dermed også blive en anden, end de hjemløse veteraners fastholdelse i de mønstre og organiserede måder at gøre tingene på, der er i Forsvarets regi.

Denne undersøgelse har sat gang i, hvordan de hjemløse veteraner forstås, i det sociale arbejde, der udføres i Forsvarets veterancenter.

Efterfølgende skal der arbejdes videre med refleksionerne om, at når det sociale problem for målgruppen i denne undersøgelse, er identificeret, som værende ud fra stemplingsteori, hvilke perspektiver på socialt arbejde kan dermed tilpasses praksis?

Refleksive overvejelser over undersøgelsens fund

Jeg har en bevidsthed om, at jeg har været medkonstruerende for de fund der er gjort i denne undersøgelse. Jeg har med egne forforståelse og erfaringer fra Forsvarets Veterancenter, samt fra litteratur reviewet dannet baggrund for interviewguidens temaer. Jeg har dermed styret informanternes svar i retningen af de to identitetskonstruktioner, som er belyst i analysen.

Når jeg alligevel har valgt at gribe undersøgelse an på den måde, er det med et sigte, at belyse, hvor vanskelig en transition, det er for de hjemløse veteraner fra deres ansættelse i Forsvaret, samt udsendelse til international mission, til et civilt liv, hvor perspektivet anskues bredt og komplekst.

Jeg mener, med respekt for de hjemløse veteraners særegne personligheder, at det er et vigtigt aspekt for det hjælpesystem, der skal støtte målgruppen, at de mødes med en forforståelse om, at de har en identitetsforståelse, som 'kompetente krigere' med sociale komplekse problemstillinger.

Litteratur

Applewhite, Steven L 1997. *Homeless veterans: perspektive on social services use.* Social work. (42:1) january 1997.

Benjaminsen, Lars, Lauritzen, Hedi H og Boje-Kovacs, Bence 2011. Hjemløshed i Danmark, national kortlægning. SFI, Det nationale forskningscenter for velfærd.

Benjaminsen, Lars & Lauritzen, Heidi hesselberg 2015. Hjemløshed i danmark 2015, national kortlægning. SFI Det nationale forskningscenter for velfærd.

Bengtson, Tea Torbenfeldt 2013. *What are data? Ethnographic experiences with young offenders.* Qualitative research. Sage publications.

Berger, Peter L & Luckmann Thomas 2002. Den samfundsskabte virkelighed, en videnssociologisk afhandling. Lindhardt og Ringhoff.

Berg-Sørensen, Anders 2012. *Hermeneutik og fænomenologi.* In Hviid Jacobsen, Michael, Lippert-Rasmussen, Michael & Nedergaard, Peter 2012. Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning. Hans Reitzels forlag.

Birkeland, Sven, A. 2010. Krigens ansigt. Danske soldater i Afghanistan. Gyldendal.

Burke, Peter J og Stets, Jan E. 2009. Identity theory. Oxford University Press.

Bransholm Pedersen, Kirsten 2012. Socialkonstruktivisme. In Juul, Søren & Bransholm Pedersen, Kirsten 2012. Samfundsvidenskabernes videnskabsteori, en indføring. Hans Reitzels forlag.

Brende. Joel Osler og Parson, Erwin R. 1985. Vietnam veterans. The road to recovery. Plenum Press.

Bruner Jerome 1991. The narrative construction of reality. *Critical inquiry*, vol. 18. No. 1, pp 1-21. University of Chicago press.

Caswell, Dorte og Schultz, Ida 2001. Folket på gaden – om posefolket og gadepraktikken. Socialpædagogisk bibliotek.

Christensen, Jane Bramvel 2013. Anerkendelsens betydning. Rapport fra Veterancentret: Et kvalitativt indblik i danske veteraners mange forståelser af anerkendelse. Forsvarets Veterancenter.

Collin, Finn 2012. *Socialkonstruktivisme*. I Jacobsen, Michael Hviid, Lippert Rasmussen, Kasper og Nedergaard, Peter. Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning. Hans Reitzels forlag. Side 335-374.

Davies, Charlotte Aull 2008. Reflexive ethnography – a guide to researching selves and others. Routledge.

English, Douglas A 2004. Understanding military culture: A Canadian perspective. McQill-Queens`university press.

Eplov, Lene F, Korsbek, Lisa, Olander, Mette og Petersen, Lone 2010. Psykiatrisk og psykosocial rehabilitering. Munksgaard.

Erikson, Thomas Hylland 2005. Hvad er socialantropologi? Akademisk forlag.

Giddens, Anthony 1991. Modernity and self identity. Cambridge. Polity Press.

Goffman, Erving 2004 (1964). Social samhandling og mikrosociologi. Hans Reitzels forlag.

Goffman, Erving 2014 (1959). Hverdagslivets rollespil. Samfundslitteratur.

Goffman, Erving 2014a (1963). Stigma. Om afvigerens sociale identitet. Samfundslitteratur.

Higate, Paul 1997. *Soldiering on? Theorising homelessness amongst ex-servicemen.* I Burrows, Roger, pleace, Nicholas og Quilgars, Deborah 2009. Homelessness and social policy. Routledge.

Huntington, Samuel P 1985: The soldier and the state: the theory and politics of civil-military relations. Harvard University Press.

Høgsbro, Kjeld, Eskelinen, Leena, Andersen, Maja L og Permin Berger,

Nichlas 2013. ADHD-problematikkens sociale aspekter. Aalborg universitetsforlag.

Jacobsen, Dag Ingvar & Thorsvik, Jan 2008. Hvordan organisationer fungerer, en indføring i organisation og ledelse. Hans Reitzels forlag.

Järvinen, Margaretha 2005. *Interview i en interaktionistisk begrebsramme.* I Järvinen, Margaretha og Mik-Meyer, Nanna 2005. Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Hans Reitzels forlag.

Jenkins, Richard 2006. Social identitet. Hans Reitzels forlag.

Johansen, Rino B 2013. The impact of military identity on performance in the Norwegian Armed Forces. Universitas Bergensis.

Jonasen, Robert 2009. *Fra "battlemind" til "homemind".* Danske officerer, officerernes fagblad 1:2009.

Juul, Søren 2012. *Fænomenologi.* In Juul, Søren & Bransholm Pedersen, Kirsten 2012. Samfundsvidenskabernes videnskabsteori, en indføring. Hans Reitzels forlag.

Kirke, Charles 2009. *Soldier and armed forces, seeing through the stereotype: British army culture – an insider anthropology.* In Kümmel, G, Caforio, G and Dandeker, C. *Armed forces, soldier and civil-military relations.* Verlag für sozialwissenschaften. S. 13-36.

Kold, Claus 2003. En modstander som skal hjælpes. Et feltstudie af militær ledelse i det danske forsvars fredstøttende operationer i Kosovo/a. Ph.d. afhandling. Institut for Uddannelsesforskning Roskilde Universitetscenter.

Kristiansen, Søren og Krogstrup, Hanne. K. 1999. Deltagende observation. Hans Reitzels forlag.

Kuzel, Anton, J 1999. Sampling in Qualitative inquiry. In Crabtree, Benjamin F & Miller, William L 1999. *Doing qualitative research, second edition.* Sage publications.

Kvale, Steinar 1997. Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview. Hans Reitzels forlag.

Henriksen, Ann-Karina 2013. *Dramatiske liv – en antropologisk undersøgelse af pigeperspektiver på vold og konflikter.* Roskilde universitet. s 30-54.

Jacobsen, Dag Ingvar og Thorsvik, Jan 2008. Hvordan organisationer fungerer, en indføring i organisation og ledelse. Hans Reitzels forlag.

Kofod, Jens, Benwell, Ann, F og Kjær, Agnete, A. 2010. Hjemvendte soldater, en interviewundersøgelse. SFI – Det nationale forskningscenter for velfærd.

Kold, Claus 2003. En modstander som skal hjælpes. Et feltstudie af militær ledelse i det danske forsvars fredstøttende operationer i Kosovo/a. Ph.d. afhandling. Institut for Uddannelsesforskning Roskilde Universitetscenter.

Moskos, Charles C. 1977.From institution to occupation. Trends in military organization. Armed forces and society, oct. 1977, vol 4 no. 1: 51-50.

O´Toole, Thomas P, Conde-Martel, Alicia, Gibbon, Jeanette L, Hanusa, Barbara H. & Fine, Michael J. 2003. Health care of homeless veterans. Journal of general internal medicine, 18: 929-933.

Riessman, Catherine Kohler 2003. Performing identities in illness narrative: masculinity and multiple sclerosis. Qualitative research. Sage publications. Vol 3: 5-33.

Riessman, Catherine Kohler 2008. Narrative methods for the human sciences. Sage publications, Inc.

Regeringen 2010. Anerkendelse og støtte. Veteranpolitik. Forsvarsministeriet.

Ry Nielsen, Jens Carl og Repstad, Pål 1993. *Fra Nærhet til distanse og tilbake igjen, om at analysere sin egen organisasjon.* I Ry Nielsen, Jens Carl. Anderledes tanker om livet i organisationer. Forlaget, Nyt fra Samfundsvidenskabene. Side 19-37.

Smith, Jeff 2012. The 2012 Point-in-Time Estimates of Homelessness. The U.S. Department of Housing and Urban Development Office of Community Planning and Development.

Spradley, James P 1979. The ethnographic interview. Balmont: Wadsworth.

Veterancentret 2013. Mødet med jobcentret. En undersøgelse af veteraners oplevelse af mødet med jobcentret. Veterancentret.

Videnscentret 2013. Efter Afghanistan. Rapport over veteraners psykiske velbefindende to et halvt år efter hjemkomst. Forsvarets Veterancenter.

Weber, Max 1997. Makt og byråkratii, sentrale verker av "byråkратиens far" og den betydeligste samfunnsforsker i nyere tid. Gyldendals Fakkell-bøker.

www.kfums-soldatermission.dk

www2.forsvaret.dk

Bilag 1: Interviewguide

Form: Interviews med inspiration fra den etnografiske tilgang i en interaktionistisk begrebsramme, hvorfor interviewguiden er løst struktureret. De hjemløse veteraners erfaringer er i fokus, så de kan i interviewsituationen 'følges', således at der spørges mere konkret ind til den enkelte fortælling. (Nedenstående spørgsmål er dermed en retning der KAN gås, men ikke nødvendigvis skal gås).

Informanterne mødes med elementer fra en nysgerrig fænomenologisk tilgang, med fokus på første-persons perspektivet. Det er de hjemløse veteraners livsverden, der er i fokus for undersøgelsens genstandsfelt.

Det betyder at der engageret lyttes til deres forestillingsverden, for at aktivere de depoter af erfaringer hos dem, der kan belyse, hvordan deres oplevelser af egen livsverden ser ud.

Målgruppe: Hjemløse veteraner

Hovedtema: Social identitet - Hvordan er det, den enkelte hjemløse veteran ser sig selv i en deroute fra kompetent soldat til hjemløs?

Der er et fokus på, hvordan identiteten konstrueres, hvilket vil kigges på, ikke blot ved de fortalte erfaringer og oplevelser, men også hvordan identiteten/ identiteterne fremstilles (performes). Det betyder, at der ligeledes i interviewsituationen, er opmærksomhed på interaktionen mellem den hjemløse veteran og jeg. Dette noteres i feltnoter. Interviewene bliver dermed ikke primært rene transskriptioner, men også tolkninger af den interaktion som finder sted, såkaldt stille data (Bengtson 2013: 3). Omdrejningspunktet er dermed ikke, *hvad* den sociale realitet er, men *hvordan* den sociale realitet produceres.

Spørgsmål: (operationaliseret)	Formål:
Den militære ansættelses betydning for identitet: <ul style="list-style-type: none">Hvordan havde du det, da du	Undersøgelse af hvordan den "militære

<p>var ansat i Forsvaret? – hvad var godt og hvad var skidt?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvordan havde du det som soldat? • Var du en god soldat? • Hvordan blev man en god soldat? • Var der noget særligt i din tid i ansvaret, som du husker bedst, og som har haft størst betydning for dig? 	<p>identitet” erfares, performes og vægter i eget selvbillede hos den enkelte hjemløse veteran.</p>
<p>Den nuværende sociale identitet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvordan har du haft det siden du forlod Forsvaret? - Har du nogle skader eller mén fra din tid i Forsvaret? • Hvordan har du det nu? • Hvor længe har du været hjemløs? • Hvordan er det at være hjemløs? – Hvordan har du det med at være hjemløs? 	<p>Hvordan erfares og opleves det at være i en hjemløsesituation? Hvordan fremstilles den del af identiteten?</p>